

Könyvtár- és információ- tudomány

Általános kérdések

Lásd 236

Történet

221/2013

JAEGER, Paul T. [et al.]: Libraries, policy and politics in a democracy : four historical epochs. – Bibliogr. In: The library quarterly. – 83. (2013) 2., p. 166-181.

Könyvtárak, kormányzat és politika a demokráciában: történeti áttekintés

Állami irányítás; Könyvtárpolitika; Könyvtártörténet -nemzeti; Tájékoztatás szabadsága

A cikk a könyvtárak, a kormányzat és a politika közötti történeti kapcsolatot vizsgálja az Egyesült Államokban. Gyakran a politikának és a könyvtárakkal kapcsolatos politikai vitáknak kevés történeti kontextusa van. Míg a könyvtárak hosszú ideje a demokrácia alappilléreinek tartják magukat azért, hogy szolgáltatásaikkal támogatják a képzett, informált és elkötelezett polgárokat, a politikai és kormányzati határozatok sokféle, de egészen más módon kezelik őket,

a semmibevételtől a közvetlen beavatkozásig. A könyvtárak, a kormányzat és a politika közötti helyi, állami és országos szintű kapcsolatok alakulását vizsgálva a cikk megállapítja, hogy ezek a kapcsolatok négy különböző időszakot éltek át. Ezeknek a megértése és a könyvtári lobbizásba és a kormányzati és politikai diskurzusba való beépítése lehetővé teszi a könyvtárak számára, hogy bizonyítsák a könyvtárak hozzájárulását a demokráciához, beállítottságuk okait és azoknak a kormányzati és politikai döntéseknek a fontosságát, amelyek támogatják és megfelelő anyagi ellátásban részesítik a könyvtárakat.

(Autoref.)

222/2013

WEBB, Kerry: „The House of Books”: libraries and archives in Ancient Egypt. – Bibliogr. In: Libri. – 63. (2013) 1., p. 21-32.

Könyvtárak és levéltárak az ókori Egyiptomban

Könyvtártörténet -egyetemes

1957-ben John Sperry cikket publikált a Libri c. folyóiratban „Egyiptomi könyvtárak: a bizonyítékok vizsgálata” címmel. 55 év elteltével ez a tanulmány újra előveszi a témát, figyelembe véve az elmúlt fél évszázad egyiptológiai kutatásainak eredményeit. A szerző eredetileg a manchesteri egyetem online egyiptológiai kurzusára írta hosszabb változatban azt az esszét, aminek alapján a cikk született: azokat a bizonyítékokat mérlegeli benne, amelyek az intézményi (azaz állami használatra és működtetésre létesített) könyvtárak és levéltárak létre utalnak az ókori Egyiptomban a dinasztikus korban (i.e. 3500–i. sz. 30-ig); bemutatja történetüket, céljukat és bizonyos mértékig irányításukat. Kitér olyan témára is, amelyet Sperry nem említett cikkében, az ókori Egyiptom „magánkönyvtáira” (egyének által saját használatra gyűjtött szövegek összessége). Az írásbeliség becsült szintje a lakosság körében eleve kizárná a saját épülésre szánt gyűjtemények széles körű elterjedését, van

azonban bizonyíték arra, hogy léteztek magánkönyvtárak az ókori Egyiptomban. A cikk végül röviden értékeli ezeknek az ókori könyvtáraknak az örökségét és hatását az alexandriai könyvtár létrehozására, az ókoriéra és modern manifesztációjára egyaránt.

(Autoref.)

Kutatás

223/2013

CIBANGU, Sylvian K.: A memo of qualitative research for information science : toward theory construction. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 69. (2013) 2., p. 194-213.

Kvalitatív kutatás az információtudományban

Felmérés; Könyvtártudományi kutatás

A kvalitatív kutatás az elméletalkotás kedvelt eszköze. Az információtudomány azonban alig foglalkozik a kvalitatív kutatás és az elméletalkotás kérdéseivel, sőt maga az elméleti munka is ritka.

Több mint 500 cikk elemzése azt mutatja, hogy az eddiginél átláthatóbb és kevésbé töredékes módon kellene alkalmazni a kvalitatív módszereket az információtudományi kutatásban. A vizsgált cikkek szerzői gyakran nincsenek tisztában a kutatás alapvető fogalmaival, és felületesen használják a terminusokat. Nem adnak számot a kvalitatív kutatás jellemzőiről, módszereiről és arról, hogy mivel járul az hozzá az információtudomány ismerettárához. Csak a cikkek 4,3%-a említi, hogy mivel gazdagítja az információtudomány szakirodalmát, bár a szerzők 5,6% jelzi a cikk autoreferátumában, hogy kutatása kvalitatív természetű. Az elemzésből leszűrhető, hogy a publikációk nem adják jelét az információtudomány különböző területei közötti együttműködésnek, továbbá az információtudomány nem járul hozzá a tágabb tudományos közösség elméleti vitáihoz. A vizsgált cikkek

szerzői nem ismerik, vagy nem figyelnek az információtudomány elméleti munkáira. Nem elég tehát, ha valaki a kvalitatív jelző használja, feltételezve, hogy az olvasó tudja, hogy mi az. A kvalitatív jelleget a módszerek világos kifejtésével és alkalmazásával lehet demonstrálni, valamint azzal, hogy megmutatjuk, mivel járul hozzá az információtudomány tudásbázisához. Mindezt a címnek és az autoreferátumnak is tükröznie kell.

(Koltay Tibor)

Lásd még 225, 227, 267, 285

Tudománymetria, bibliometria

224/2013

LIU, Yuxian – ROUSSEAU, Ronald: Interestingness and the essence of citation. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 69. (2013) 4., p. 580-589.

Az érdekesség és a hivatkozás lényege

Hivatkozás; Publikálás -tudományos kiadványoké

Annak, hogy a tudományos közlemények szer-

zői miért hivatkoznak mások írásaira, számos oka van. Tiszteletüket fejezhetik ki elődeiknek, elismerhetik a kapcsolódó munkákat és kutatókat, felismerhetik az alkalmazott módszereket és eszközöket. Rámutathatnak háttér-olvasmányokra, kiigazíthatják maguk és mások korábbi munkáját, kritizálhatják az utóbbiakat. Alátámaszthatják érveiket, felhívhatják a figyelmet készülő vagy kevésbé ismert művekre. Adatokat hitelesíthetnek. Felfedhetnek olyan publikációkat, amelyekben eredeti ötletek, fogalmak vagy eponimák (pl. Pareto-elv) szerepelnek. Tudjuk, hogy a hivatkozások lehetnek redundánsak vagy éppen nem teljesek, egyes hivatkozások véletlenül vagy szándékosan maradnak ki.

Új megközelítésként a vizsgált téma érdekességét is megjelölhetjük. Ehhez a megállapításhoz a dolgok lényegével és a hivatkozásra vonatkozó tisztán ésszerű gondolkodással kapcsolatos filozófiai megfontolások vezetnek. A hivatkozás lényege ugyanis a hivatkozó és a hivatkozott dokumentumban megjelenő különböző eszmék közötti interakció. Mindez azonban csak az etikus (nem szeszélyből vagy öncélúan létrehozott) hivatkozásokra vonatkozik.

(Koltay Tibor)

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

225/2013

BERNIUS, Steffen [et al.]: Exploring the effects of a transition to open access : insights from a simulation study. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 64. (2013) 4., p. 701-726.

A nyílt hozzáférésre történő áttérés hatásainak vizsgálata: szimulációs tanulmány

Elektronikus folyóirat; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A nyílt hozzáférés (Open Access=OA) mozgalma, amely a közpénzből finanszírozott kutatások eredményeinek ingyenes és korlátlan online elérését jelenti, jelentős lendületet vett az utóbbi években. Az OA-nak két fajtája van: egyrészt a tudományos munka szerzője által történő ön-

chiválás („zöld út”), másrészt nyílt hozzáférésű folyóiratokban történő publikálás („arany út”). Nincs még egyetértés azonban arról, melyik modellt kell inkább támogatni. Ez a szimulációs tanulmány olyan mechanizmusok feltárását és olyan fejlemények előrejelzését szolgálja, amelyek a piacot átalakító lehetséges forgatókönyvek sajátos kimenetelére utalhatnak. Az OA-val kapcsolatos elméleteket is gazdagítja azáltal, hogy igazolja, miért előnyösebb nyílt hozzáférésű cikkekre hivatkozni, és megjeleníti a folyóiratpiac rendszerének összeomlását hosszú távon, ami a folyóiratválság továbbélésének a következménye. A kutatás gyakorlati értékét az adja, hogy minden piaci szereplőt bevont. Az OA-modellek esetleges finanszírozására vonatkozó határozatok összhangban állhatnak a kutatás eredményeivel, és egy-egy kiadó azal a döntésével, hogy folyóiratait az OA arany útjára tereli. Az eredmények azt jelzik, hogy a tudományos kommunikáció számára általában a zöld út bizonyos szintű előfizetési publikálással és néhány vezető folyóirat „áttérésével” kombinálva lenne a legelőnyösebb.

(Autoref.)

226/2013

RÖSCH, Hermann: Weltweites Engagement gegen Zensur und ideologische Bevormundung : das IFLA-Komitee „Freedom of Access to Information and Freedom of Expression”, FAIFE In: BuB. – 65. (2013) 4., p. 280-284.

Res. angol és francia nyelven

Elkötelezettség világszerte a cenzúra és az ideológiai korlátozás ellen: az IFLA „Szólás- és Információs Szabadsága” (FAIFE) bizottságáról

Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Szellemi szabadság; Tájékoztatás szabadsága

A politikai, gazdasági és a világnézeti hatalomért folyó küzdelem során demokratikus országokban is sérül az információ- és véleménysszabadság. Nem könnyű azonban a cenzúra felismeré-

se. Amikor az ifjúság védelmében internetszűrőt alkalmaznak a könyvtárban, korlátozzák a felnőttek információhoz való hozzáférését. Ez cenzúra lenne? Legyenek szélsőséges vagy fundamentalista nézeteket hirdető kiadványok is a könyvtárban? Nem könnyű a válasz erre: egymással ütköző értékeket kell mérlegelni. Egyszerűbb megoldás, ha a cenzúra minden formája ellen fellépünk.

Az IFLA szakmai világszervezetként küzd a cenzúra ellen, a szólás- és az információs szabadságot pedig fontos alapértéknek tekinti az ENSZ emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 19. cikke alapján. („Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határokra való tekintet nélkül kutathasson, átviessen és terjeszthessen híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon.”) Ezért jött létre 1997-ben a FAIFE-bizottság, melybe az országok delegálnak tagokat (15 főt), és amely a kérdéseket tudatosítja a szakmán belül és kívül (együttműködve az UNESCO-val és jogvédő szervezetekkel). A bizottság eleinte a cenzúra ellen vette fel a harcot elsősorban, majd proaktív lett: állásfoglalásokat (Internetkiáltvány – 2002, Kiáltvány az átláthatóságról – 2008), *Spotlight* (Fókuszban) címmel aktuális problémákat tett közzé (www.ifla.org/faife.spotlight), és előadásokat tart. A bizottság projektje volt a szakmai etikai kódex (*Code of Ethics for Librarians and other Information Workers*) kidolgozása is, melyet tavaly fogadtak el. A kódex hat témával foglalkozik: 1) az információkhoz való hozzáférés, 2) az egyének és a társadalom iránti felelősség, 3) adatvédelem, diszkréció és átláthatóság 4) nyílt hozzáférés és szellemi tulajdon, 5) semlegesség, személyes integritás és szakértelem, 6) a munkatársak, valamint a vezetők és beosztottak viszonya. Csak totalitárius államokban fordul elő a nyílt, előzetes cenzúra, de kevésbé nyíltan másutt is megpróbálkoznak vele. Példaként említi a szerző egy német város polgármesterét, aki az atomenergiát ellenző könyvek kivonására kérte a könyvtár vezetőjét. Rosszabb a helyzet, ha a magasabb

rendű értékek nevében történik a korlátozás (biztonság, ifjúságvédelem, terrorizmus stb.). Nyilvánvaló, hogy a szólásszabadságnak ott a határa, ahol mások alapjoga sérül – bár sokszor nehéz eldönteni, hol van ez a határ. A könyvtárosok legyenek semlegesek és függetlenek az állománygyarapítás során is (külső nyomás vagy egyéni érdeklődés ne befolyásolja őket a döntésben): sokat segít ebben az etikai kódex és a FAIFE egy-egy állásfoglalása is.

A szakma tekintélye sokat profitálhat abból, ha sikerül magát a cenzúra ellenfeleként, az információs jogok védelmezőjeként, világnézetileg semleges, professzionális és minőség-orientált szolgáltatásokat nyújtó félként elfogadtatni. Ennek azonban az a feltétele, hogy 1) a könyvtárakban az értékekről folytatott vita intenzív és folyamatos legyen, 2) a könyvtárosi alapértékeket a különböző dokumentumokban kifelé is kommunikálják, 3) a könyvtárhasználók számára ezek az értékviszonyok a könyvtári gyakorlatban is tapasztalhatók legyenek, 4) a könyvtárosok és a szakmai szervezetek az eddiginél intenzívebben kapcsolódjanak be a cenzúráról és az információs szabadságról folyó nyilvános vitákba.

(Murányi Lajos)

227/2013

SPEZI, Valérie [et al.]: Researchers' green open access practice: : a cross-disciplinary analysis. – Bibliogr. In: Journal of documentation. – 69. (2013) 3., p. 334-359.

A nyílt hozzáférés „zöld útja” a kutatók körében

Elektronikus könyvtár; Felmérés; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké

A nyílt hozzáférés „arany útja” mellett ott van a „zöld út is”. Az utóbbi esetben nem a publikálás költségeit fizetik meg a szerzők az előfizetés helyett, hanem a hagyományos folyóiratoknál megjelent cikkek e-printjei kerülnek nyílt hozzáférésű repozitóriumokba. A *PEER Observatory* (Publishing and the Ecology of

European Research, <http://www.peerproject.eu/>) a kiadók, a kutatók és a repozitóriumok együttműködésében vizsgálja az önarchiválás hatását Európában. A PEER kutatása keretében 12 kiadó különböző tudományterületeken kutató szerzőit kérdezték meg egy 1247 értékelhető választ hozó felmérésben és egy workshop keretében. A repozitóriumok ismertsége annak ellenére nem nőtt 18 hónap alatt – két PEER felmérés között –, hogy a kutatások finanszírozói egyre gyakrabban követelik meg, hogy a cikkek egy-egy példánya valamelyik repozitóriumba kerüljön, és ilyen repozitóriumok egyre nagyobb számban jönnek létre. A felmérésben részt vevők mintegy fele helyezte (helyeztette) az utóbbi 5 évben el cikkének valamilyen változatát nyílt hozzáférésű repozitóriumban. A növekedés a PEER első fázisában (2009. április és szeptember között) 53%, a második fázisában (2010. szeptember és 2011. augusztus között) 59%.

Az intézményi repozitóriumokat némileg jobban preferálták a válaszadók, mint a tematikusakat. Negyvenhat százalékban önkéntesen helyezték el ezekben a cikkeket, 20%-ban a munkáltató követelte meg, 16% esetében a kiadó, 12%-ban egy kolléga és 11%-ban a repozitórium javasolta, hogy ott helyezzenek el e-printeket. A fizika, a kémia, a matematika, a társadalomtudományok, valamint a humán tudományok művelői inkább az önkéntesség hívei, viszont az orvostudományok és az élettudományok területén gyakrabban tesznek eleget a kiadók ösztönzésének. Negyvennégy százalék a cikk végleges változatát töltötte fel.

Magát az elhelyezést alapvetően könnyűnek minősítették, és a felmérést megelőző évben a válaszadók kétharmada töltött le cikket repozitóriumból, amelyhez közvetett módon (leggyakrabban a *Google Scholar*-ban végzett keresés nyomán) jutott el. A kutatók 62%-a a cikkek végleges, publikált változatát részesítette (volna) előnyben, ami azonban tudományáganként eltérő volt, figyelembe véve például, hogy egyes területeken nagy hagyománya van a preprintek használatának. Vannak olyan kutatók, különösen az orvostudományok területén, akiknek az

adatok megléte, valamint a táblázatok és illusztrációk olvashatósága különösen fontos, tehát a végleges változatot részesítik előnyben. A választadók kétharmada utoljára cikkíráskor használt valamilyen repozitóriumot, míg közel felük naprakészségét igyekezett fenntartani, vagy új témát vizsgált.

(Koltay Tibor)

Nemzeti könyvtárügy

228/2013

SABARATNAM, Julie S. – ONG, Esther: Singapore libraries : from bricks and mortar to information. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 39. (2013) 2., p. 103-120.

Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

Szingapúri könyvtárak

Fejlesztési terv; Könyvtári rendszer -országos; Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

A cikk átfogó áttekintés nyújt Szingapúr könyvtárügyének alakulásáról. Mintegy 190 évvel ezelőtt a Szingapúri Nemzeti Könyvtár és a Szingapúri Állami Egyetem jelentős szerepet játszott a könyvtárak alapításában ebben a délkelet-ázsiai szigetállamban. Azóta Szingapúrban egyre bővült a könyvtári rendszer, amelybe beletartoznak a felsőoktatási, szak- és a közkönyvtárak. A kormányzati politikával és stratégiával támogatott könyvtárak a szingapúriak életének fontos szereplői. A technológiai fejleményeket követve és a használói igények, szokások változásához alkalmazkodva az ország könyvtárai új utakat és módszereket kerestek gyűjteményeik kezelésére és a használói igények kielégítésére. A tanulmány ismerteti a szingapúri könyvtárügy történetét, majd kitér az új fejleményekre, különös tekintettel a digitális termékekre és szolgáltatásokra, köztük a számítógépes könyvtári

rendszerekre, elektronikus forrásokra, digitális eszközökre, valamint a közösségi média használatára az olvasókkal való kapcsolattartásban.

(Autoref.)

Központi szolgáltatások

Lásd 258

Együttműködés

229/2013

PEKÁREK, Aleš: Projekt Europeana Newspapers – online brána k evropským historickým novinovým sbírkám In: ITlib. – 16. (2013) 1., p. 26-27.

Az Europeana Newspapers Projekt – online kapu az európai periodika-gyűjteményekhez

Digitalizálás; Együttműködés -nemzetközi; Időszaki kiadványok gyűjteménye

A nemzetközi projektet az EU alapja finanszírozza, amelynek első évében eddig a közép-európai országok közül sem a csehek, sem a szlovákok és a magyarok sem vettek részt.

A kulturális örökség fontos részét valamennyi nemzet esetében az időszaki kiadványok jelentik. Könyvtári szempontból a régi hírlapok, folyóiratok olyan páratlan történeti források, amelyek gazdagon és sokoldalúan tükrözik az elmúlt korok örökségét. A mai digitális technológiáknak köszönhetően a történeti jelentőségű régi újságokat kényelmesen, otthonról nézegethetjük. A nemzeti gyűjtemények jelentős része a digitalizálás terén nagy lépéseket tett az időszaki kiadványok megmentésére, archiválására. Az Europeana Newspaper projekt éppen azokban az anyaintézményekben kezdődött, ahol a nemzeti periodika-gyűjtemény digitalizálási befejezettek. A digitalizálást követően az újságok tartalmának hozzáférést kell biztosítani. Példaértékű ebből a szempontból a Holland Királyi Könyv-

tár, amely Európában egyedülállóként online hozzáférést biztosít periodika gyűjteményéhez. Az Europeana portál segítségével valamilyen európai nemzet lehetőséget kap arra, hogy csatlakozzon a projekthez időszaki kiadványai tartalmi közzétételével. A holland példa egyedülállósága részben a magas finanszírozással is összefügg.

A projekt keretében mintegy 18 millió újságoldal teljes szövegű elérését tűzték ki célul. A partnerek digitális tartalomszolgáltatók, nemzeti és állami könyvtárak (Berlin, Hamburg, Hollandia, Észtország, Ausztria, Franciaország, Finnország, Lettország, Lengyelország, Törökország, Nagy-Britannia és Dél-Tirol). A technikai partnerek között egyetemi könyvtárak (Manchester, Innsbruck, Belgrád) is szerepelnek. Jelenleg a projektben 12 európai ország (köztük Törökország) 18 partnerrel vesz részt, a fő koordinátor a Berlini Állami Könyvtár.

A digitalizálás első fázisát a kémiai tisztítás jelenti, amellyel hosszadalmas folyamatok kezdődnek az újságok online tartalmának hozzáférhetővé tételében. Az OCR, OLR (Optical Layout Recognition) tevékenység eredménye, sikere összefügg a tisztítási munka minőségével. A minőség ellenőrzését és a fejlesztéseket a Manchesteri Salford Egyetem végzi, amely az online portálon szolgáltatandó újságok tartalmi elérését teszteli. A hírlapok digitalizálásában élenjáró Holland Királyi Könyvtár a projekt szakmai irányítója.

A hozzáférés biztosításának fontos eszközét jelentik a metaadatok. Jelenleg nem áll rendelkezésre központi szabvány a digitalizált újságtartalmak leírásának kezelésére, amely a megosztást nehezíti. Ezért a meglévő és alkalmazott metaadat-formátumok elemzésével új, ideális módszerek kidolgozására és a könyvtárak által szabadon használható bevezetésére van szükség (a METS, MOTS, ALTO modellek alapján). A munkában az Innsbrucki Egyetem működik közre.

A projekt sikeréhez fontos a koordináció és az információk széles körű, európai szinten történő terjesztése. Ezért a projekt szisztematikus pro-

pagálást, reklámozást igényel a nyilvánosság körében, nemzetközi szinten is. Megkezdődött a konferenciákon való népszerűsítése, nemcsak az EU-ban, hanem Amerikában is (Torontó, Washington), ami európai projektek esetében ma még szokatlan.

A projekt a jövőben remélhetőleg kilép majd az európai keretből, és világszinten is megvalósul. Jelenleg nem mindenütt állnak rendelkezésre források és eszközök, Hollandiának úgy sikerült megvalósítania célját, hogy a beszkennelt oldalakat Indiába küldték, ahol kézzel, bér munkában végezték el az átírást. Remélhetőleg a jövőben sikerül kevésbé hagyományos módszereket alkalmazva digitalizálni és hozzáférhetővé tenni a történeti értékű hírlapokat, időszaki kiadványokat.

(Prókai Margit)

230/2013

SOUČKOVÁ, Alena: Linked Heritage – koordinace standardů a technologií za účelem obohacení European In: Čtenář. – 65. (2013) 6., p. 212-214.

Linked Heritage – a szabványok és technológiák koordinálása az Europeana fejlesztésében

Digitalizálás; Együttműködés -nemzetközi; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Terminológia

A Linked Heritage az Europeana egyik tematikus projektje, amely nemcsak új tartalmakkal gazdagítja a portált, hanem a digitális szabványok, a szakterminológia és az új szoftvereszközök fejlesztését is magában foglalja. A projektnek három fő célja van: nagy mennyiségű új adat bevitele nemcsak a nyilvános, hanem a magán-szférából is, a tartalmak minőségének javítása és minőségi keresés biztosítása. A nagy gyűjtők, gyűjtemények vagy tartalomszolgáltatók közül elsősorban azok kerültek be, akik eddig nem vagy kisebb mennyiségű adatszolgáltatással vettek részt a kulturális örökség építésében.

Az elérhető forrásokat a metaadatok teljes mélységben feltérképezik. A Linked Heritage tartal-

mát RDF-modellel konvertálják és teszik közzé a Linked Data modellben. A projekt keretében kerül sor a terminológia linkelésére is, amelyet erre a célra fejlesztett teaurusz segítségével írnak le.

A Linked Heritage projektben 21 országból 39 intézmény vesz részt, elérhetőségük a <http://www.linkedheritage.eu> weboldalon található. A Cseh Köztársaságot a *Művészeti és Színházi Intézet* képviseli. A projekt tevékenysége 7 munkacsoport keretében valósul meg.

A teljes projekt koordinátora az olasz *Istituto Centrale per il Catalogo Unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche* (ICCU). Feladata a szakmai együttműködési hálózat kialakítása, a technikai infrastruktúra biztosítása, együttműködés a többi projekttel. A második munkacsoportot az angol *Collection Trust* vezeti, feladata a művészeti információk kutatása, a legmegfelelőbb modellben való tárolása és közvetítése. A terminológiáért felelős munkacsoport gondoskodik arról, hogy a szemantikus webnek megfelelő tartalmi leírások legyenek hozzáférhetőek. Célja, hogy a lokális terminológiák a soknyelvű teaurusz által kompatibilisek legyenek egymással. A terminológiai alapokért a belga *Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis* felel. A magánszektor projektbe való bekapcsolásáért az angol *EDItEUR* intézet felelős. Feladata a magánszektor metaadatainak egységesítése, a jogi háttér biztosítása az adatok megosztásához. A technikai integrációt az *Athéni Nemzeti Műszaki Egyetem* fejleszti. Célja, hogy az online felületen a használók számára megfelelő technológiai platformot biztosítson az adatok eléréséhez. A tartalmak összehangolását a ciprusi székhelyű *Cyprus Research and Educational Foundation* és az említett ICCU közösen végzi. Ez a közreműködőkkel való kommunikációt és a tartalmak visszakereshetőségének összehangolását jelenti. A Linked Heritage széles körű, nyilvános megismertetéséhez járul hozzá a hetedik munkacsoport, amelynek vezetője az olasz *Università di Padova*.

A projekt tervei között hárommillió új adat közzététele mellett a kulturális örökség területén

jól informált és minőségi közösség létrehozása, az Europeana adatszolgáltatási kézikönyvének, útmutatójának publikálása, valamint nyílt forráskódú új szoftvereszközök bevonása is szerepel.

Az Europeana projekt láthatóbbá tételével, a soknyelvűség, a multikulturális akadályok áthidalásával olyan keresőszolgáltatás válik elérhetővé, amely a sokszínű európai kultúrát népszerűsíti. A magánszektor bekapcsolásával a kereskedelmi kiadók és terjesztők is a portál részeseivé válhatnak.

(Prókai Margit)

Lásd még 238, 258, 260

Jogi szabályozás

231/2013

ANDERSON, David: Preserving Europe's digital cultural heritage : a legal perspective. – Bibliogr. In: New review of information networking. – 18. (2013) 1., p. 16-39.

Európa digitális kulturális örökségének megőrzése: jogi szempontok

Digitalizálás; Elektronikus publikáció; Megőrzés; Szerzői jog

A szellemi tulajdonról és a szerzői jogról szóló törvények alapvetően meghatározzák a digitális megőrzés gyakorlatát, és nemcsak annak megértése fontos, amit a jogszabály követel, hanem mérséklési stratégiákat is ki kell dolgozni válaszul azokra a jogi kockázatokra, amelyek bármilyen javasolt digitális megőrzési tevékenységgel együtt járnak. Ez a feladat egyáltalán nem könnyű, nem utolsósorban azért, mert a szellemi tulajdonról és a szerzői jogról szóló európai jogszabályok nem állnak összhangban a nemzeti törvényhozási rendszerekkel, valamint az egyes EU-tagországok gyakorlata is eltérő.

Olyan kulcsfontosságú kifejezéseket, mint például a „multimédiás alkotás”, különbözőképpen értelmezik Európa-szerte, és az európai közösségi keretrendszer, amely összehangolt jogi környezetet lenne hivatott biztosítani, nem alkalmazza egyformán az EU-ban. Az a tendencia figyelhető meg, hogy a nemzeti törvényhozás általában sokkal megengedőbb, mint a közösségi jog, és nagyobb fokú részletes szabályozást nyújt. Néhány, a nemzeti törvényhozás által támogatott viszonylag liberális gyakorlat bizonyos területeken csaknem teljesen összeegyeztetetlen a közösségi joggal. A digitális megőrzés szempontjából az alábbi általános következtetések vonhatók le:

- a közösségi jog nem nyújt megfelelő jogi keretet;
- az EU-szintű kivételek egyike sem szolgálja teljes mértékben a megőrzés követelményeit;
- az EU-jog nem gondoskodik a kötelespéldánnyal, a tudományos, tanulási és oktatási célú használattal kapcsolatos követelményekről;
- számítógépes programok és adatbázisok másolását – még ha kulturális intézmények végzik is, és a nemzeti szintű jogszabályok ezt lehetővé teszik – általában tiltja az EU-szabályozás.

(Autoref. alapján)

232/2013

ZEMSKOV, A. I. – ÁKOVLEVA, T. V.: Vozmožnosti ocifrovki fondov bibliotek, obuslovlennye osobennostami rossijskogo zakonodatel'stva po avtorskomu pravu. (Na primere fondov GPNTB Rossii) In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2013) 5., p. 39-57.

A könyvtári állomány digitalizálása és az orosz szerzői jogi törvények (a GPNTB példája alapján)

Digitalizálás; Konverzió; Szerzői jog

A könyvtárak az egész világon az elektronikus szövegekkel folyó munka technológiájának

elsajátításával foglalkoznak. Míg külföldön elsősorban a kiadványaikat digitálisan kínáló szolgáltatókra figyelnek, Oroszországban igyekeznek saját nyomtatott állományukat is digitalizálni, amit külső cégekkel vagy saját erővel lehet megoldani. Az Oroszországi Tudományos-Műszaki Nyilvános Könyvtárban (GPNTB Rossii) mindkét módszert kipróbálták, az aktuális feladattól függően mindkettő hasznosnak bizonyult.

A könyvtárosoknak a gondot a szerzői jogi törvényekben foglalt korlátozások okozzák. A szerzői jogok védelmét Oroszországban 3 történeti szakaszra lehet bontani:

- 1828–1917: a szerzői jog a többi ország hagyományait követte, 60–80 év lemaradással. Ebben a védelem a szerző halála utáni 25 évre szólt.
- 1917–1993: Az ebben az időszakban megjelent jogszabályok egyike sem említ korlátozást a könyvtárak számára. Az 1918. novemberi dekretum szerint a tudományos, irodalmi, zenei és képzőművészeti alkotások állami tulajdont képeznek, beleértve az élő és halott szerzők publikált és nem publikált műveit. A halott szerzők után általában az örökösöknek nem járt semmi, egy korábbi dekretummal összhangban garantált létminimum kivételével. A nem állami tulajdonnak tekintett művek sokszorosítási, terjesztési joga a szerzőé maradt, halála után még 6 hónapig volt érvényben. A dekretumot az évtizedek során többször módosították.

A Szovjetunió 1952-ben csatlakozott a Genfi Egyetemes Szerzői Jogi Egyezményhez, az országban azonban csak 1973-ban lépett hatályba. Eddig az időpontig a szerzői jogra csak a szerző, örökösei és az állam volt jogosult. A jogszabály szerint a védelem a szerző halála után 25 évig áll fenn. A jogvédelem megszüntetéséhez először érvényesíteni kellett a jogokat a Szovjetunióban 1973 előtt nem védett művekre, valamint az NDK-val, Lengyelországgal és Csehszlovákiával kötött kétoldalú szerződések hatáskörébe eső alkotásokra.

- 1993-tól napjainkig: az 1993-ban elfogadott szerzői és szomszédos jogokkal foglalkozó tör-

vény a védelmet 50 évre emelte, és először említi a könyvtárakat a szellemi tulajdonnal kapcsolatban. Ezt a törvényt 2004-ben kibővítették a művek könyvtári használatára vonatkozó paragrafusokkal, beleértve a digitalizált műveket is; ez utóbbiakat azonban csak a könyvtár helyiségeiben a digitalizált másolási lehetőség kiküszöbölésével lehet használni. A törvény a szerzői jogvédelmet 70 évre emelte.

A GPNTB-ben a katalógusok konverziója 2010-ben zajlott le. Eddig az ideig az 1990 után megjelent dokumentumok leírásai az elektronikus katalógusban voltak, míg az 1990 előttiék cédulákon. A konverzió után, 2013 elején a katalógusban 632 ezer tétel volt az elektronikus katalógusból, és mintegy 2,5 millió a cédulák digitalizálásából. A cédulakatalógust dokumentumtípusok szerint 6 adatbázisban rögzítették: hazai könyvek, külföldi könyvek, hazai periodika, külföldi periodika, nem publikált fordítások, preprintek. Mivel az 1925–2006. időszakban elfogadott törvények nem visszamenőleges hatályúak, minden 1958 előtt publikált mű köztulajdon, és a könyvtárak belátásuk szerint használhatják azokat. (Az állomány külföldi részéhez a kiadótól veszik meg a backfile-okat.) Az adatbázisokban azonban nehéz statisztikai kutatásokat végezni. Az 1942 előtt megjelent időszaki kiadványok számát 30 ezerre becsülik, az 1958 előtt megjelenteké meghaladja a 60 ezret. A könyvtár évi 2,5 ezer dokumentumot (250–400 ezer oldal) tud digitalizálni, vagyis a teljes 1942 előtti állomány feldolgozásához 10–15 év, az 1958 előttihez pedig 20–30 év szükséges. A megoldást a nagy kiadókkal létrejövő együttműködés jelentheti.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 233

Könyvtárosi hivatás

233/2013

MICHNIEWICZ-WANIK, Krystyna: Úlohy knihovníkov pri šírení etiky digitálnej kultúry. – Bibliogr. In: Knižnica. – 14. (2013) 5., p. 3-6.

Res. angol nyelven

A könyvtárosok feladatai a digitális kultúra etikájának terjesztésében

Adatvédelem; Használók képzése; Könyvtáresetika; Könyvtárosi hivatás; Szerzői jog

Az információs forradalom következtében létrejött digitális térben valamennyi emberi tevékenység megjelenik. Az új technológia által kialakult változások meghatározzák az emberi kapcsolatokat, normákat és viselkedést, amely új társadalmi és etikai dimenziót kapott. Az informatikai bűnözés elleni harc és a digitális tér etikájának népszerűsítése a szakmai etikai kódexekkel összhangban a könyvtárosok és információs szakemberek feladatai közé tartozik.

A számítógépes etika definiálásával számos kutató, az 50-es évek végén Norbert Wiener, a 60-as években Donn Parker és James H. Moor is foglalkozott. Parker dolgozta ki 1973-ban a számítógépes viselkedés kódexét, majd 1995-ben az Intel Corporation – Sally Hambridge vezetésével – a netikett szabályait (Netiquette Guidelines).

Netikettnek nevezzük azoknak a szabályoknak az összességét, amelyek internetes környezetben érvényesek. Az internet használatában nemzetek feletti harmonizáció vált szükségessé, amelynek szabályait Joanna Kulesza a következő tíz pontba sűrítette: 1. Tartsd tiszteletben a szerzői jogokat, 2. Védj a személyes adatokat és a magánéletet, 3. Törődj az elektronikus levelezés biztonságával, 4. Kerüld a spameket, írd tömören és címzetten, 5. Óvd a hálózat biztonságát, 6. Tégy eleget információs kötelezettségednek, 7. Tarts be a technikai szabályokat, 8. Tartsd be

a szerkesztési szabályokat, 9. A hálózati etikának megfelelően viselkedj, 10. Légy toleráns.

A szerző a Wikipédia, a Creative Commons (CC) és a Free Software Foundation tevékenységét mint a jogi problémák lehetséges megoldásait mutatja be. A kibertér szabályozására új jogterület (ius internet) bevezetését javasolja. Internetes környezetben számos lehetőség adódik a szerzői jog megsértésére. A web 2.0 a plagizálás és szerzői jogi tolvajok birodalma, ahol nem törődnek a szellemi tulajdon kérdésével. A virtuális közösségekben a relatív anonimitás új identitások kialakítására ad lehetőséget, amellyel nemcsak élni, hanem visszaélni is lehet. Komoly problémát jelentenek a hackerek, akik destruktív céllal, vírusokkal fertőzik meg az adatokat, ezért válik fontossá a személyes adatok védelme az interneten.

A kibertér tiszteletben tartásának szükségessége a könyvtárosok és információs szakemberek személyes felelőssége. Szakmai etikai kódexük része kell, hogy legyen ez a felelősség is. Fontos szempont az etikai kódexben, hogy a könyvtári és információs állományok biztonságáról és védelméről a szakembereknek gondoskodniuk kell. Be kell tartaniuk a licencszerződéseket, a hálózati etikát, meg kell akadályozniuk az illegális másolást.

A könyvtárosok és információs szakemberek az információs kultúra terjesztői és erősítői, az olvasási kultúra népszerűsítői. Az információs kultúra körébe tartozik az információs műveltség, amelynek terjesztése is a feladataik közé tartozik. Kötelességük, hogy az új technológiákkal együtt az etikai alapelveket is közvetítsék, és küzdjenek a rosszindulatú netes viselkedésekkel szemben, megakadályozzák a tiltott tartalmak propagálását, hozzáférését.

Ahogy az internetes adatbázisok, források és keresők használatát, úgy az etikai szabályokat, viselkedési normákat is lehetne kötelező online kurzusok segítségével terjeszteni. A személyes adatok védelme, a szerzői jogok tiszteletben tartása, a netikett alapelvei és hasonló hálózati szabályok és normák betartása a könyvtárosok és

információs szakemberek szakmai kötelessége, mindannyiunk és a kiberkultúra közös érdeke.

(Prókai Margit)

234/2013

SHAFFER, Christopher – CASEY, Olga: Behind the glasses and beneath the bun : portrayals of librarians in popular cinema and a guide for developing a collection. – Bibliogr. In: Collection building. – 32. (2013) 2., p. 39-45.

Könyvtárosok ábrázolása népszerű mozifilmekben

Film; Könyvtárkép; Könyvtárosi hivatás

A könyvtárosokról a nagyközönség fejében élő sztereotípiák kialakulásához és megszilárdításához nagyban hozzájárulnak filmbeli ábrázolások – a filmvásznon jellemzően szigorú, komoly, művelt és középkorú, különösen vénkisasszonyként láthatjuk viszont magunkat.

S bár a könyvtárosok képzése sokat fejlődött, és feladataik is nagyon megváltoztak az elmúlt ötven évben, a fizetés és a társadalmi megbecsülés nem követte ezt megfelelőképpen. Így a könyvtárosok presztízse és a róluk alkotott kép sem korszerűsödött számottevő mértékben. Talán az Amerikai Könyvtáros Egyesület erőfeszítései és a könyvtárakban is nyilvánvalóan megjelenő technikai és technológiai fejlődés hatása azonban, hogy egyre gyakrabban láthatunk titkos tudása birtokában rejtélyes hatalommal bíró könyvtárost is, aki fantasztikus kalandok főszereplője – mint például Batgirl, aki „civilként” Dr. Barbara Gordon, Gotham város könyvtárigazgatója.

A könyvtárskép megváltoztatásához jobban kellene hangsúlyozni a könyvtárosok technológiai jártasságát és szakértelmét, mellyel a köz javát és használók igényeit szolgálják. Digitális olvasókörok létrehozása például hatékonyan segíthetné ezt a változást. Ki kell használni azt is, hogy a személyes kapcsolatépítésre már nemcsak az olvasópultnál van lehetőség, hanem a virtuális világban is.

A könyvtárosok ábrázolását a popkultúrában már sokan vizsgálták, a kérdésről általában kisebb cikkek születtek. Vannak azonban igen alapos gyűjtések és elemzések, melyek szinopszissal együtt tartalmazzák a könyveket és filmeket, melyekben könyvtárosok fordulnak elő. A cikk a két legjobb forrás alapján ismerteti tíz amerikai, hét nyugat-európai, tizenöt orosz (és szovjet) és hat ázsiai filmet. Ezek alapján a könyvtárosokra vonatkozó – nem feltétlenül negatív – sztereotípiák jellemzője, hogy leggyakrabban intelligens és különösképpen nőként mutatják őket. Tanulásként az is megállapítható, hogy fontos ugyan figyelemmel kísérnünk a kép változását, hiszen ez is hatással van a könyvtárosi pálya alakulására, de ajánlatos mértékletesen és humorral kezelni a rólunk mutatott képet. A filmeket tanulmányozva a könyvtárosok és könyvtáros hallgatók szembesülhetnek a közvéleménnyel, de eszközként is használhatják a filmeket a szakma fejlesztéséhez.

(Fazokas Eszter)

235/2013

SMITH, Dennis J. – HURD, Jessi – SCHMIDT, LeEtta: Developing core competencies for library staff : how University of South Florida Library re-evaluated its workforce. – Bibliogr. In: College & research libraries news. – 74. (2013) 1., p. 14-17., 35.

A könyvtárosok alapvető kompetenciáinak fejlesztése: a University of South Florida könyvtárának kísérlete

Egyetemi könyvtár; Képesítés; Könyvtárosi hivatás; Továbbképzés

A University of South Florida könyvtárának a nyugdíjazások és a folyamatosan szűkülő költségvetési keretek miatt munkaerő-problémákkal kellett szembenéznie. A megüresedő pozíciókat nem engedték betölteni, így a megmaradt munkatársaknak kellett ellátnia a távozók munkáit is. A készségek és kompetenciák terén jelentős hiányok keletkeztek. A probléma megoldására

alakítottak egy munkacsoportot, akik a hiányzó kompetenciák fejlesztésére dolgoztak ki stratégiát.

Az elvárások világossá tétele érdekében tanulmányozták az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) és az egyetem készségekre és kompetenciákra vonatkozó dokumentumait. Az összegyűjtött készségek és kompetenciák az egyetemen használt teljesítményértékelési rendszerrel együtt jelenítették meg az elvárásokat. A könyvtárban lévő összes álláshelyet és a hozzájuk kapcsolódó elvárásokat is egy kereshető adatbázisban kezelték.

A készségekről két lista készült, egy részlegenként írta le a kívánatos készségeket, amelyet az értékelési szintek meghatározása követett.

Az alapvető kompetenciák kidolgozásához az egyetemen készült lista szolgált kiindulópontul. Nyolc teljesítménymutató az egyetemen használt hagyományos kategóriák közül került ki, mint „az álláshoz szükséges tudás”, „produktivitás”, a „munka minősége”. Bizonyos szubjektív területek a viselkedésre fókuszáltak: „kommunikáció”, „szolgáltatásminőség”, „csapatmunka”. Továbbá megjelentek a „kezdeményező-készség” és a „problémamegoldás”. Ezekhez kettőt tett hozzá az alapvető kompetenciák fejlesztésével megbízott munkacsoport: az „alkalmazkodó-készséget” és az „emberek vezetését”.

A hagyományos teljesítménymutatók értékelése vonatkozásában az egyetemen megszokott ötfokú skálán az egyes elemeknek (nem kielégítő, fejlesztése szükséges, megfelelt, dicséretes, kiváló) definiálták a pontos jelentését az egyes kompetenciák esetében.

A munkacsoport végül javaslatot tudott tenni egy átfogó programra, amely az alapvető kompetenciák és készségek értékelését és fejlesztését tűzte ki célul. Az alapvető kompetenciákról és teljesítménymutatókról szóló zárodokumentumot benyújtották a könyvtár vezetésének, amelyet 2010 novemberében fogadtak el. Később számos képzési programot kínáltak ennek alapján.

A programban kulcsfontosságú volt, hogy a teljesítményről és a készségekről hatékony kommunikációt teremtett az alkalmazottak-

kal. A könyvtár a dokumentum alapján világos irányt tudott mutatni készségeik fejlesztésére. A könyvtári vezetés is felismerte a változó környezet nyomán megjelent kihívásokat, és megértette a készségek fejlesztésének fontosságát, hogy könyvtár meg tudjon felelni a használók igényeinek.

(Tóth Máté)

236/2013

WINGATE GRAY, Sara: Locating librarianship's identity in its historical roots of professional philosophies : towards a radical new identity for librarians of today (and tomorrow). – Bibliogr. In: IFLA journal. – 39. (2013) 1., p. 37-44.

Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

A könyvtáros hivatás identitásának megtalálása a könyvtár-filozófia történeti gyökerei alapján: a jelen (és a jövő) radikálisan új könyvtárosi identitása felé

Könyvtárosi hivatás; Könyvtártörténet -egyetemes

A „könyvtáros identitás” egy olyan vitatott téma, mely láthatóan csapdába esett a „polgárság” hagyományos elvei és a huszadik század végi fogyasztói demokrácia felé tartó elmozdulás között folyó értékháborúban. A frissen végzetek óvakodnak csatlakozni a szakmai hierarchia kialakult rendszereihez, ha ezek feltehetően nem figyeltek eléggé arra, *ahogy* ez az értékváltás lezajlott. A leglényegesebb kérdés az, hogyan ment végbe ez a váltás az *információmenedzsment* és az *információfogyasztás* irányába, hogyan lett az olvasóból *ügyfél*, és hatott-e a szakmai identitás egészére egy-egy magán- vagy társadalmi vállalkozás által nyújtott könyvtári ellátás új modellje, s mit jelent ma, ha könyvtárosnak nevezzük magunkat?

A tanulmány nyomon kívánja követni a könyvtárosság változó filozófiájának a gyökereit, hogy kiderüljön, miképp alakult át a szakmai identitás *Edwardstól* és *Dewey-től* kezdődően, akiknek a könyvtárosai *könyvvörök- katalogizálók*

vagy *könyvtárgazdászok* voltak, *Otlet* és *Shera dokumentalistái*ig, majd *Ranganathan* könyvtáros *segítőjéig*, és végül mai megtestesítőjéig, *Lankes* könyvtárossáig, aki már a *közösségi tudás létrehozásának segítője*. A könyvtárosság történeti gyökereinek elemzését felhasználva a tanulmány azt a tézist fogalmazza meg ezzel kapcsolatban, hogy azon mai könyvtárosok számára – akik nem hagyományos területeken és módokon tevékenykednek – hasznos lehetne „a könyvtártudomány visszhang kamráján kívüli” utat javasolni a könyvtárosság történelmi ösvényének bizonyítéka mentén. Úgy véli, hogy a könyvtárosság mögöttes filozófiáinak vizsgálatával és azoknak a szakembereknek a meghallgatásával, akiknek nincs hagyományos könyvtári képesítésük vagy nem hagyományos intézményekben, hanem az információk és az információs műveltségi készségek területén dolgoznak, egyfajta új *identitás-hamisítás* figyelhető meg. A hivatás tagja vagy nem tagja kettősség kiterjesztésével és a tevékenységek példáival mutatja be, miképpen alakítható ki ez az új identitás úgy, hogy főnixszerűen, egy radikálisan új, magával ragadó és elkötelezett formában szülessen újjá.

(Autoref.)

Lásd még 288

Oktatás és továbbképzés

237/2013

COOKE, Nicole A. – HENSLEY, Merinda Kaye: The critical and continuing role of library and information science curriculum in the teacher training of future librarians. – Bibliogr. In: Information research. – 18. (2013) 3.

Tanárképzés a könyvtár- és információtudományi tantervekben

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv

A könyvtár- és információtudományi tantervek alig nyújtanak formális képzést azzal kapcsolatban, hogy miként tanulhatunk meg tanítani. A legtöbb munka közben tanulják meg ezt. Az oktatás módszertanára vonatkozó kurzusok megléte nem újdonság a könyvtárosképző intézményekben, viszont a képzés továbbra is következetlen. Ezt orvosolandó az Illinois Egyetemen (Urbana-Champaign) egy olyan képzést dolgoztak ki, amely rövid demonstrációt tartalmaz az oktatásról annak érdekében, hogy szimulálja a valós könyvtári oktatást, viszont ezt követően a hallgatók egymást oktatják, lehetővé téve, hogy kísérletezzenek, majd reflektáljanak a tanulás közben észlelt jelenségekre.

A program nem fedi le az oktatás teljes idejét, így nem képes megismételni az ott megjelenő összetett kihívásokat. A kurzus elméleti háttérét adó tapasztalati tanuláselmélet és a reflektív gyakorlat azt sugallja, hogy annak elsajátítása, miként tanítsunk, hosszú ideig tartó folyamat, amely magában foglalja azt, hogy többször szerezhethünk gyakorlati tapasztalatokat a tanításról.

A Kolb-féle tapasztalati tanuláselmélet és a reflektív gyakorlat megfelelő pedagógiai megvilágításba helyezi a könyvtárosok tanításra való felkészítését. Az előbbi a tapasztalati tanuláson

alapszik, amely azt jelenti, hogy nemcsak gondolatban, hanem közvetlenül szembekerülünk a tanulmányozott jelenségekkel. Ezt követi a reflexió, amely lehetővé teszi, hogy érzékeljük a tanulási célokat, tudatossá váljunk, és hozzájárul az önfejlesztéshez. A hallgatók kritikusan és elmélyülten szemlélik tanulásuk tartalmát, majd alkalmazzák életükre és megoldási módszereikre.

A reflektív gyakorlat elősegíti a tapasztalatok révén történő tanulást (learning by doing), és javítja a problémamegoldó készségeket. A reflexió több szintjét feltételezi: a leíró jellegűt, amely lehet egy esemény leírása; a dialogikust, amely az eseménytől való eltávolodást és az okairól való elmélkedést jelenti, valamint a kritikait, amely a tágabb társadalmi, etikai, morális és történelmi kontextusokat is szemléli. A tapasztalati tanuláselmélet és a reflektív gyakorlat együttműködése olyan tanulási ciklust eredményez, amely az oktató könyvtárosok fejlődését és hozzáértésének növekedését hozza magával.

(Koltay Tibor)

Lásd még 235

Egyesületek

Lásd 226

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

Lásd 257

Felsőoktatási könyvtárak

238/2013

BALL-WALKER, Jill: Start-up library : my experience at NYU Abu Dhabi. – Bibliogr. In: College & undergraduate libraries. – 20. (2013) 2., p. 224-231.

Egy könyvtár indulása. Tapasztalatok a New York University új campusán (Abu-Dhabi)

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv

Az Egyesült Arab Emírátsokban, Abu-Dhabiban 2008-tól működik a New York University (NYU) új, önálló campusa (NYUAD). Ez az egyetem része a Global University Network (GNU) kezdeményezésnek, ami azt jelenti, hogy nem egyszerűen a NYU külföldi campusa, hanem egy nagyobb, globális egyetem nemzetközi „portálcampus”. Öt kontinensen, tíz helyen vannak ilyen, külföldi tanulási lehetőséget kínáló intézmények (Tel-Aviv, Accra, Buenos Aires, Prága és mások), a legközelebbi Sanghajban létesül. Maga a NYUAD évente 150 hallgatót vesz fel, jelenleg, a harmadik évben 450 hallgatója és 100 oktatója van. A jelentkezés többszörös (2016-ra pl. 2470 fő).

A NYUAD könyvtárának létrehozását nyolc hónappal az első hallgatók érkezése előtt kezdték meg öt fővel. Az előkészítő munka az eltérő kulturális és nyelvi környezet, az internetkapcsolat és a hálózati sebesség problémái miatt sok nehézséggel járt. Tízezer könyv beszerzését tervezték. A kezdeti időszakban még kevés információ állt rendelkezésre az oktatókról, az oktatási területekről és a tantervekről. A beszerzéseket két könyvtáros irányította, egy helyben és egy New Yorkban. A nyomtatott könyvek gyűjteményét 50 ezer kötetben maximálták. Rendelkezésre állnak viszont a NYU könyvtárában található e-könyvek és online források, valamint a közös katalógus. A vendégoktatók héthetes turnusokban érkeznek a NYUAD-ra. Ideális esetben hónapokkal érkezésük előtt megadják, milyen dokumentumok beszerzését kérik.

A hallgatók, oktatók és könyvtárosok a világ minden tájáról érkeznek az intézménybe. A fő cél az, hogy a GNU összes telephelyén azonos szolgáltatásokat kapjanak a felhasználók. A NYUAD-on alkalom volt új szolgáltatások bevezetésére is, ezek a következők: kihelyezett könyvtári órák a kollégiumokban, konzultáció

dolgozatíráshoz, iPad-kölcsönzés, kamerák és más eszközök kölcsönzése.

A NYUAD harmadéves hallgatói a GNU különböző intézményeibe utaznak. A kiutazóknak a könyvtár előzetes tájékoztatókat szervez, és a célállomáson könyvtári kapcsolattartó várja őket. A hallgatók mellett a könyvtárosok is részt vesznek különböző csereprogramokban: a NYUAD könyvtárosait néhány hetes képzésre küldik New Yorkba és viszont; az amerikai kollégák különböző projekteket hajtanak végre (a használók képzése, a gyűjteményfejlesztés és a dokumentumszolgáltatás területén). Az együttműködés állandó, például videokonferenciákra is sor kerül. A helyi közösségből is vesznek fel munkatársakat (ők ugyanis ismerik a nyelvet, az ünnepeket, az üzleti kultúrát stb.).

(Hegyközi Ilona)

239/2013

DENDA, Kayo: Study abroad programs : a golden opportunity for academic library engagement. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 39. (2013) 2., p. 155-160.

Külföldi tanulási programok – kiváló szolgáltatási lehetőségek a felsőoktatási könyvtárak számára

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -nemzetközi; Külföldi hallgató; Oktatás információellátása

A felsőoktatási hallgatók számára mostanában egyre több lehetőség nyílik arra, hogy tanulmányaik egy részét külföldön végezzék, s ezáltal egyre inkább a globális társadalom polgáiraivá váljanak. A külföldi tanulmányok során a hallgatók sokszor kapnak konkrét kutatási feladatot is. A cikk azt vizsgálja a *Rutgers Egyetemen* készült esettanulmány keretében, hogy ezek a hallgatók milyen igényekkel rendelkeznek, mit tud nyújtani számukra könyvtáruk, és a könyvtárak között milyen együttműködés folyik ezen a területen. A vizsgálatba az egyetem oktatóit, vezetőit és hallgatóit, külföldön a programban működő munkatársait, végül partnerintézmények képviselőit vonták be.

A Jersey roots, global reach mottó azt sugallja, hogy a globális és nemzetközi oktatás a Rutgers Egyetemen, New Jersey állami egyetemén az oktatási küldetés fontos komponense. Közel negyven, különböző hosszúságú programot ajánlanak külföldi tanulásra és szakmai gyakorlat szerzésére, amelyek az oktatás szerves részei, értük kredit jár. A külföldi gyakorlat három modultól áll: egy helyi kurzus elvégzése, kiutazás, a záródolgozat elkészítése.

A vizsgálat első része a külföldi tanulmányokkal kapcsolatos könyvtári igények felmérésére irányult az oktatók és a hallgatók körében, második része más könyvtárakat is bevonva elemezte ugyanezt. A Rutgers Egyetem könyvtárában online kalauzt állítottak össze azok számára, akik külföldi programokban vesznek részt. A kalauz az igénybe vehető szolgáltatásokat, a kapcsolattartó személyek elérhetőségét és a célországokra vonatkozó hasznos információkat foglalja össze. A hallgatókon és az oktatókon kívül az érintett családok is érdeklődnek iránta.

A mai fiatal generáció számára nem jelent gondot, hogy a globális és komplex világban forogjon és kommunikáljon. A könyvtáraknak stratégiai szerepet kell vállalniuk abban, hogy a felsőoktatás nemzetközi jellege erősödjék. Négy területen vállalhatnak szerepet:

- a külföldi tanulmányaikat végzők számára speciális szolgáltatásokat nyújtanak, és ezeket weblapjukon meg is hirdetik; gondoskodnak arról, hogy a licencszerződések keretében elérhető forrásokat a résztvevők távolról is el tudják érni;
- intézményi repozitóriumi szolgáltatásaikat az alsóévesek számára is rendelkezésre bocsátják, beleértve a külföldi tanulmányokkal kapcsolatos tartalmat;
- külön felelőst jelölnek ki a külföldön tanulókkal és oktatókkal való kapcsolattartásra, a vonatkozó források frissítésére;
- aktívan kommunikálnak az érintettekkel, kiveszik részüket a paradigmaváltásból, az új technológiai lehetőségeket is kihasználva.

(Hegyközi Ilona)

240/2013

ISSARTEL, Pascale: La bibliothèque de la Sorbonne : vers un nouvel équilibre entre collections et services In: Bulletin des bibliothèques de France. – 58. (2013) 3., p. 69-76.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Gyűjtemény és szolgáltatás egységének megteremtése a Sorbonne könyvtárában

Állomány; Egyetemi könyvtár; Könyvtáráépület -egyetemi, főiskolai; Szolgáltatások

2003 őszén a Sorbonne könyvtárának működését vizsgáló bizottság kedvezőtlen döntést hozott. A könyvtár bezárását sürgették a helyszín alkalmatlansága miatt.

Hosszú évek után a Sorbonne könyvtára 2013 őszén újra megnyitja kapuit. E tíz év alatt nemcsak az épület felújítására került sor, hanem ez az idő alkalmas volt a teljes állomány fizikai megújításán túl a gyűjtemény szellemi értékeinek újragondolására is. Ennek során a gyűjtemények láthatóvá és könnyen használhatóvá tétele és a felhasználók, kutatók igényeinek megfelelő szolgáltatások kialakítása volt az elsődleges cél. Egy 19. századi épületet átalakítani úgy, hogy az mindenben megfeleljen a 21. század elvárásainak, nem könnyű feladat. Különösen, hogy a gyűjtemény rendkívül szerteágazó és minden dokumentumtípus tekintetében igen gazdag. A majd kétfélmillió kötet időben a 10. századi kéziratokig nyúlik vissza. Néhány jellemző adat: 3600 kézirat, hétezer metszet és fotó, körülbelül százezer 1801 előtt nyomtatott mű, tehát régi könyv, 565 ősnymtatvány, 100 ezer e-book. Ha csak a 2011-ben beszerzett dokumentumokat vizsgáljuk, 68%-uk idegen nyelvű. A folyóiratoknál ez az arány még magasabb. A 17 750 folyóiratból 3889 élő cím, amelyből majdnem háromezer ugyancsak külföldi folyóirat.

A gyűjtemény vonzereje tehát érthető. Egyúttal ez ad magyarázatot arra a hosszú, sokéves huzavonára, amely az állomány biztonságos elhelyezése körül tartott. A 2010-ig e körül folyó viták, építkezések sikeres és sikertelen megoldásai

mellett a következő hat fő szempontot tartalmazó stratégia született a Sorbonne projektben:

- 1) új könyvtárat kell építeni a Sorbonne épületében;
- 2) létre kell hozni egy virtuális könyvtárat;
- 3) modernizálni kell a könyvtári érkeztető helyiséget, és fejleszteni kell mindazon szolgáltatásokat, amelyek célközönségét a kutatók alkotják;
- 4) ugyancsak fejleszteni kell a gyűjtemények hozzáférhetőségét, feltártságát, hatékonyságát;
- 5) hatékonyabbá kell tenni a belső működést;
- 6) teljesen meg kell újítani a könyvtárimázst.

Hogy ez összességében mennyire sikerült, a jövő olvasói fogják eldönteni.

(Pajor Enikő)

241/2013

SINIKARA, Kaisa: Service design and collaboration
In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 2., p. 5-6.

Szolgáltatástervezés és együttműködés

Egyetemi könyvtár; Könyvtáráépület -egyetemi, főiskolai; Szolgáltatások

A Helsinki Egyetem könyvtára a legnagyobb felsőoktatási könyvtár Finnországban. 1995 és 2012 között 160 kisebb könyvtár egyesítésével hozták létre. Nyilvános könyvtár. Központi könyvtárának épületét 2012-ben avatták fel.

Az építészeti tervpályázatra 80 érdeklődő jelentkezett. Közülük 10 céget hívtak meg, további húszat pedig sorsolás útján választottak ki (hogya fiatalok is lehetőséget kapjanak). 27 terv érkezett be, a döntőbe jutott pályázatok közül egy volt a kisorsoltak közül. A tervezés során a következő szempontokat tartották a leglényegesebbnek: ügyfélközpontúság, szolgáltatások a tanuláshoz és a kutatáshoz, fejlődő gyűjtemények, a személyzet munkafeltételei, együttműködés, hatékonyság és minőség. Az épület megtervezése során a következő célokat

kövezték: az épület legyen funkcionális, többcélú és rugalmasan alakítható, elrendezése legyen logikus és letisztult, biztosítsa könnyű eligazodást, legyen az innovációt támogató, kiváló és érdekes létesítmény.

A szolgáltatásokat tekintve a hallgatók és a kutatók számára egyaránt vonzó épületet kívántak kialakítani. A hallgatói igényeket „a Helsinki a világ dizájn fővárosa 2012” projekt részeként vizsgálták meg. Olyan épületet szerettek volna létrehozni, amely befogadja a különböző tanulási stílusokat, a tanulók és a kutatók legkülönbözőbb igényekkel rendelkező képviselőit, amely az olvasáshoz és a munkavégzéshez nyugodt helyet biztosít, a csoportmunkához pedig megfelelő tereket. A korszerű információtechnológiát kihasználó a könyvtárban helyet adtak információs műveltségi képzéseknek. A pihenésre és a kávézási lehetőségekre is gondoltak. A szolgáltatásokkal kapcsolatban a kulcsszavak a következők voltak: sokféleség, rugalmasság, átalakíthatóság, az interakció támogatása.

A központi könyvtár elsősorban a bölcsész, a jog-, a teológiai és a társadalomtudományi hallgatókat szolgálja ki. Helyet ad az Amerikai Forrásközpontnak, valamint a finn statisztikai tájékoztatási központnak is.

Az egyetemi könyvtárban található nyomtatott dokumentumok száma 1,5 millió. Az összevonas alatt kiiktatták a felesleges duplumokat. A gyűjtemény tematikusan van elrendezve. A gyűjtemény közös felhasználása, az országos együttműködés, a digitális dokumentumok növekvő száma jelentős megtakarítást eredményez a működési kiadásokat tekintve. A kölcsönzést automatizálták, használják az RFID rendszert. A hallgatók saját számítógépeikkel jöhetnek, vagy igénybe vehetik a számítógépes laboratóriumot.

A kutatók számára a nyugodt alkotómunkához megfelelő teret adtak, kellemes találkozóhelyet, könnyen elérhető helyen, vonzó légkörben. A tervezés számára kihívást jelentett a csendes és a zajos övezetek elválasztása, a használók korrekt eligazítása, a dokumentumforgalom logisztikájának megoldása. Emellett közel 140 munkatárs

számára kellett ergonomikus munkahelyet és közösségi tereket kialakítani és berendezni.

A kutatás támogatása igen lényeges cél a Hel-sinki Egyetemi Könyvtárban, amely létrehozta a kutatási információk adatbázisát, támogatja a nyílt hozzáférésű publikálást, adatszolgáltatást biztosít, valamint vállalja a kutatási eredmények bibliometriai elemzését, és a kutatók számára testre szabott online szolgáltatásokat biztosít.

A szolgáltatások centralizálásának eredményeként megerősödtek az interdiszciplináris kutatási lehetőségek, hatékonyra vált a használat, fejlődtek a könyvtárosok készségei, és elmélyült tudásuk a digitális publikálás, az e-tudomány és a szolgáltatástervezés terén.

(Hegyközi Ilona)

242/2013

STEVENS, Christy R.: Reference reviewed and re-envisioned : revamping librarian and desk-centric services with LibStARS and LibAnswers. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 39. (2013) 2., p. 202-214.

A könyvtáros- és pultcentrikus referenz szolgáltatás átalakítása a LibStARS és LibAnswers rendszerrel

Kommunikáció -használókkal; Online üzemmód; Referenz

A cikk első része a referenz szolgáltatások változó jellegével kapcsolatos szakirodalmat tekinti át. Először azt állapítja meg, hogy országos szinten csökkent a referenz tevékenység, ennek mi az oka, és hogy az online referenz szolgáltatások talán majd megállíthatják vagy visszajára fordíthatják ezt a hanyatlást. Ezután a referenz kifejezés definícióit elemzi rámutatva, hogy ezek a definíciók nem minden esetben fedik a valóságot, azaz a referenzpultnál zajló tevékenységet. Ezután a referenz munka pultcentrikus modelljének bírálatát vizsgálja kitérve arra, hogy sok felsőoktatási könyvtárban még mindig fennmaradt a pult. A cikk második része részletesen bemutatja, hogy egy amerikai

egyetemi könyvtár (University Library at Cal Poly Pomona) hogyan szervezte át referenz tevékenységét. Bevezették a LibStARS (Library Student Assistant Researcher Support) programot, azaz könyvtárosok helyett könyvtár szakos hallgatókat alkalmaztak a pultnál heti 40 órában, és a referenz munka automatizálása érdekében bevezették a LibAnswers rendszert. A tanulmány az új kezdeményezés előnyeinek áttekintésével zárul.

(Autoref.)

Lásd még 265, 269, 276

Közművelődési könyvtárak

243/2013

BARBIAN, Jan-Pieter: Von der „Türkischen Bibliothek“ zur „Interkulturellen Bibliothek“ : die Vision der Stadtbibliothek Duisburg als einer „Agentur für transnationale und transkulturelle Sozialisation“ In: BuB. – 65. (2013) 3., p. 215-221.

Res. angol és francia nyelven

A „Török Könyvtár”-tól az „interkulturális könyvtár”-ig: a Duisburgi Városi Könyvtár szolgáltatása

Nemzetiségi olvasó; Városi könyvtár

Törökország, a 2013. évi német könyvtári kongresszus díszvendége, különleges szerepet játszik Németország és a német könyvtárak életében. Csaknem 3 millió török származású ember él Németországban, és a könyvtárak fontos feladatát tölthetnek be a bevándorlók és leszármazottaik befogadásának és beilleszkedésének elősegítésében. A Duisburgi Városi Könyvtár megfelelő szemléletmódjával és sikeres, modellértékű programjaival élen jár ebben a folyamatban, „Török Könyvtára” az interkulturalitás középpontját jelenti.

Duisburgban a bevándorlók a lakosság 32,7%-át teszik ki: a csaknem 480 ezer lakosból 150 ezer származik bevándorló családból, a bevándorlók

25%-a török gyökerekkel rendelkezik. Számukra létesítette és bővíti folyamatosan a város a „Török Könyvtárát”, amely ma már több mint 11 ezer médiaegységet tart nyilván állományában. A gyűjtemény Törökországban és Németországban megjelent török nyelvű szépirodalmat, tudományos irodalmat, referenszműveket, hírlapokat és folyóiratokat, valamint CD-k és DVD-k széles választékát tartalmazza. Nagy számban találhatók meg benne török vagy kétnyelvű gyermek- és ifjúsági irodalmi művek. Így a könyvtár „török” használói anyanyelvükön férhetnek hozzá a világirodalomhoz. Anyanyelvi készségeik fejlesztése is alapvető feltétel a második nyelv, a német, és további idegen nyelvek tanulásához: ebben az értelemben az idegen nyelvű gyűjtemény az első összekötő kapocs a befogadó Németországgal.

A „Török Könyvtár” állománya kiterjed a Törökországban megtalálható összes vallási csoportra és kulturális területre. Ily módon a városi könyvtár használói számára otthonos légkört teremt, miközben semleges, demokratikus hely marad, ahol mindenki hozzáférhet a Törökországra vonatkozó, elfogulatlan információkhoz.

(Autoref.)

244/2013

HOLMGAARD LARSEN, Jonna – LURIDSEN, Jens: Model programme for public libraries In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 2., p. 15-17.

Építési mintaprogram közkönyvtáraknak

Könyvtárépítés, berendezés; Közművelődési könyvtár

A dán közkönyvtárakban napjainkban gyakorlatilag mindenütt jelentős átalakítási folyamat zajlik válaszul a digitális tartalom és a kulturális együttműködés iránti használói igények növekedésére. Az átalakulás az egyes helyeken eltérően zajlik a helyi hagyományok, a jelenlegi feltételek és a jövőbeni ambíciók függvényében.

A vonatkozó mintaprogram 2012 nyarán indult a *Dán Kulturális Ügynökség* és a Realдания kezdeményezése nyomán. A cél a könyvtárak fizikai tereinek fejlesztése az új funkciókkal és a városfejlesztési törekvésekkel összefüggésben. A program 2014 őszén zárul. Nem tervezési kalauzt kívánnak összeállítani, hanem inspiráló megoldásokat felkínálni ahhoz, hogy a közkönyvtárakban jelentős változások induljanak el. A program a berendezés optimális kialakítására is kitér, az új funkciók számára teret létrehozva, több funkció egymásra hatását megkönnyítve.

A program keretében bizonyos tervezési elveket határozottan rögzítettek. Ezek egyike, hogyan kell a könyvtárat a nyilvános városi tér fontos részeként megjeleníteni. Ehhez szöveget, illusztrációkat és hivatkozásokat adtak. A Birminghami Városi Könyvtárban például, amelyet példaképnek tekintenek, az új könyvtárépület „amfiteátruma” kiváló példa arra, hogyan lehet színvonalas kulturális élményt nyújtani részben a könyvtárban, részben egy nyilvános városi térként. Vagy: egy külső térrel is rendelkező kávézó is jó kapcsolatot teremthet a külvilág és a könyvtár között. A könyvtár akár ki is települhet olyan helyekre, ahol új használókat nyerhet meg (lásd koppenhágai strandkönyvtár). A tervezésnél ki kell fejezni a digitális és a fizikai könyvtár egységét: a digitális platformokat és érintőképernyős terminálokat a könyvtári tér minden pontjára beépítve, a térben mozgó könyvtárosokat pedig például iPadekkel felszerelve, hogy azonnali segítséget tudjanak adni a használóknak.

Meg kell fontolni, hol legyenek azok a terek, ahol a használók maguk alkothatnak, számítógépes laborokat használhatnak. Arra is gondolni kell, hogyan alakíthatók át ezek a terek más célokra, akár a különböző napszakokban, amikor más-más használók dominálnak a látogatók között.

A mintaprogram irányító bizottságában jeles könyvtárosok is helyet kaptak szakértőként. Más szakmák képviselőit is bevonták az ügynevezett jövőkép-csoportba. A programhoz tanulmányutak, tapasztalatcserék is kapcsolódnak (Malmö,

Helsinki, holland könyvtárak). Ezekből azt szűrték le, hogy igen fontos, hogy a könyvtárosok láthatók és elérhetők legyenek. A könyvtárnak az általa kínált sokféle dinamikus tartalmat barátságos és sokféle célra alkalmas fizikai környezettel és gazdag rendezvénykínálattal kell ötvöznie. A mintaprogramban három település (Thisted, Billund és Sønderborg) nyerte el a lehetőséget, hogy épülete átalakítását megelőzően szakmai tervezési szemináriumot rendezzen. (Közülük két helyen a jövőben részben áttérnek az önkiszolgálásra.)

A rendezvények mellett a projekt weboldalán futó blogban bárki kifejtheti véleményét a jövő könyvtáráról általában és az adott településen konkrétan. A weboldalon folyamatosan megjelennek a projekttel kapcsolatos információk, tapasztalatok és a rendezvények hírei. Ezt a dinamikusan fejlődő forrást a projekt hivatalos lezárása után is tervezik megtartani.

(Hegyközi Ilona)

245/2013

KEITE, Uta: Dialog in Deutsch : hingehen, sprechen, wiederkommen : Erfolgreiches Bürgerengagement in den Bücherhallen Hamburg : Mehr als 60 aktive Gesprächsgruppen : Freiwillig und unbürokratisch
In: BuB. – 65. (2013) 4., p. 302-304.

Res. angol és francia nyelven

Beszélgetés németül: hatvannál több társalgási csoport a hamburgi közkönyvtári hálózatban

Nemzetiségi olvasó; Nyelvismeret -használóké; Városi könyvtár

A Hamburgi Közkönyvtári Alapítvány 2007 óta jelentős mértékben bővítette szolgáltatásait: az eddigi könyvtári projekteken kívül elindult az önkéntesek program is. (Jelenleg az 500 főfoglalkozású könyvtáros mellett 450 önkéntes segíti a közkönyvtárakat négy projektben.)

2010 elején indult a *Beszélgetés németül (Dialog in Deutsch)* projekt olyan felnőtt bevándorlók számára, akik már részt vettek integrációs tan-

folyamon, de alkalmazni és gyakorolni szerették volna a német nyelvet, s közben új ismerősökre találni. A program a hamburgi munkaügyi, szociális, családi és integrációs hivatal megkeresése nyomán szerveződött; a bevándorlók igényét elégítette volna ki: a nyelvtudás elmélyítését szakmai és privát környezetben. Az elmúlt három évben hatvannál több *társalgási csoport* jött létre, és a résztvevők hetente találkoztak a 32 fiókban és a központi könyvtárban. A kéthárom képzett önkéntes által moderált foglalkozások nyitottak és ingyenesek; fontos, hogy a részvétel önkéntes és bürokrácia mentes (nem kell előre bejelentkezni és nincs jelenléti ív). Oldott légkörben, a soknemzetiségű csoport által javasolt témákról folyik a szó. A nyelvtudás elmélyítésén és az új ismeretsegeken kívül a csoportvezető és a résztvevők között kölcsönhatás jön létre, ami a német és a bevándorlók országainak kultúrája közötti érdeklődést illeti. Több résztvevő később maga is csoportvezetővé válik, s ma már az önkéntesek negyedét a bevándorlók teszik ki. A projekt a bevándorlók és menekültek szövetségi hivatala *integrációs programjának* egyik modellprojektje, irányítója pedig egy szociálpedagógus, akinek a könyvtárosokon kívül két szövetségi önkéntes is segít. A hamburgi közkönyvtárak számos együttműködő partnerre is találtak közben (a török közösség, az integrációs tanfolyamot szervezők, népfőiskola stb.).

Az önkéntesek munkájuk során nemcsak érdekes emberekkel találkoznak, hanem maguk is fejlődnek (előítéletek, félelmek stb. oszlanak el); tapasztalataikat nyilvános blogjukon is megosztják (<http://dialogindeutsch.wordpress.com>).

A projektfinanszírozást főleg a város munkaügyi, szociális, családi és integrációs hivatala végzi. Az éves költségvetés öt számjegyű (személyi kiadások, az önkéntesek útiköltsége és továbbképzése, dologi kiadások stb.). Minden évben a hivataltól kell igényelni a támogatást, hogy folytathassák a programot. (2013-ra csökkent az összeg, ezért kevesebb csoportot, legfeljebb heti 65-öt terveznek.) Bevételek jelentenek a különböző pénzdíjak is (2012: Max-Brauer-Preis,

2013: Aktiv für Demokratie und Toleranz). Mivel az ország több könyvtára is szeretne hasonló foglalkozásokat szervezni, szabadalmaztatták a projektet. *Az önkéntesekkel mindenki jól jár*: az érintettek, akiknek a szolgáltatás készül, az önkéntesek, mert tehetségüket megfelelő célra használják, a könyvtárak, mert új szolgáltatásokhoz és célcsoportokhoz jutnak, és végül a társadalom, melyet előre visz az interkulturális behálózottság. Az önkéntesek növelik a könyvtár lehetőségeit, és nagy médiavisszhangot teremtenek.

A szerző végül figyelmeztet arra, hogy a helyi politikusok a jövőben kikényszeríthetik az önkéntesek bevonását az alapvető szakmai tevékenységekbe is, ezért előre érdemes olyan projekteket tervezni, melyekben az önkéntesek kapnak majd főszerepet.

(Murányi Lajos)

246/2013

KULA, Onur Bilge: Eine lange und reichhaltige Geschichte : Streifzug durch das türkische Bibliothekswesen : Beginn im 8. Jahrhundert : Modernisierung auf vielen Gebieten In: BuB. – 65. (2013) 3., p. 224-225.

Res. angol és francia nyelven

Hosszú és gazdag történet: utazás a török könyvtárügyben

Könyvtárügy

2013 tavaszán Törökország volt a lipcsei könyvtáros kongresszus díszvendége, s ennek alkalmából a Könyvtári és kiadványrészleg vezetője röviden áttekintést ad országának könyvtárügyéről. Az első könyvtár az ujgur nagybirodalomban létesült a 8. században; a fennmaradt 30 ezer dokumentum jelenleg a berlini *Staatsbibliothek* birtokában van. Amikor a törökök áttértek az iszlámra (a 9. században), könyvtárak létesültek a mecsetek korániskoláiban (*medreszék*). A 9. században a szeldzsuk fővárosban – a szul-

tán magánkönyvtárán kívül – már tíz könyvtár működött.

Az oszmán birodalom jelenti az átmenetet a történelmi könyvtárügy és a Török Köztársaság könyvtárügye között: gazdag kéziratos és régi nyomtatványanyagukkal az utóbbiak képezik számos mai szakkönyvtár alapját. A könyvtárak az oszmán korban is a medreszékben voltak: az első a nyugat-török *Iznik*ben létesült a 14. században. II. Mohamed alatt – ő foglalta el Konstantinápolyt – fellendült a könyvtáralapítás a korániskolákban. A másik jellegzetes típus ebben a korban a mecsetkönyvtár volt: az első az isztambuli Fatih-, majd Sehzade-mecsetben (1548.). A legjelentősebbeknek azonban külön épületek adtak otthont (ilyen volt az isztambuli Köprülü könyvtár, 1667); ezek a gyűjtemények gazdagok voltak, és a tudomány különböző ágait ölelték fel. A meghódított országokban is számos könyvtár létesült a török-iszlám kultúra terjesztése érdekében, pl. Rodoszon négy, Lesboszon három, Cipruson egy.

Az oszmán birodalom bukása, az első világháború után számos könyvtár Törökország határain túl rekedt. A török parlament megalakulása (1920) után a könyvtárak az oktatási minisztérium kulturális részlegéhez kerültek, majd 1960-ban az újonnan létrehozott Könyvtári általános részleghez, s átnevezték őket *nyilvános könyvtáraknak* (halk kütüphanaleri). 1971-ben átkerültek a kulturális minisztériumba, majd 2003-ban, a kulturális és az idegenforgalmi minisztérium összevonását követően a Könyvtári és kiadványrészleg elnevezést kapta. A részleghez jelenleg 1060 nyilvános, 47 gyermek-, 5 irodalmi múzeumi és 36 mozgókönyvtár tartozik. Az irodalmi múzeumi könyvtárak azért létesültek, hogy ösztönözzék török irodalmi művek alkotását. Emellett 81 megyeszékhelyen gyermek- és ifjúsági könyvtárakat létesítettek. (2013-ban megkezdik hét megyei könyvtár modernizálását.) Írása végén a szerző beszámol a jelenleg folyó fontosabb projektekről (a KOHA nyílt forráskódú könyvtári rendszer bevezetése, a gyengén látók segítése, az RFID bevezetése három könyvtárban, 266 folyóirat előfizetése a könyvtárak számára

stb.). Bővebb információ a témáról németül a www.goethe.de/bibliothekportal-tuerkei címen olvasható.

(Murányi Lajos)

247/2013

LYONS, Ray: Rainy day statistics : U.S. public libraries and the great recession In: Public library quarterly. – 32. (2013) 2., p. 97-118.

Az Egyesült Államok közkönyvtárai és a gazdasági válság

Költségvetés; Könyvtárhasználat; Könyvtárpropaganda; Közművelődési könyvtár; Statisztika; Támogatás -pénzügyi -általában

Az Egyesült Államokban a nagy gazdasági válság alatt és után a közkönyvtárak támogatását kérő üzenetek a költségvetési csökkentéseket és a szolgáltatások (különösen a technológiai jellegűek) megnövekedett igénybevételét hangsúlyozták. A cikk a számszerű adatokat elemzi a könyvtártámogatás propagandaanyagaiban, és másfajta adatokat javasol az anyagokban megjelenő igények hitelességének értékelésére. A közkönyvtárak recesszió idején szerzett tapasztalatainak statisztikai összesítése nagyrészt nem ad teljes képet. Az amerikai könyvtárak olyan általános jellemzése, hogy „többet tettek kevesebből” túlzott állítás, mivel a recesszió utóhatásaként a könyvtárak többségének nőtt a pénzügyi támogatása. Csak a közkönyvtárak 23%-a nyújtott több szolgáltatást, miközben kisebb költségvetéssel működött. A cikk azt javasolja, hogy a támogatást kérő kampányok propagandaanyagaikban törekedjenek pontos, kiegyensúlyozott és teljes információ közlésére.

(Autoref.)

248/2013

MIETTINEN, Virve: The future library designed with you In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 2., p. 7-9.

A jövő könyvtára – az olvasókkal közösen megtervezve

Kommunikáció -használókkal; Könyvtárépítés, berendezés; Könyvtárépület -közművelődési; Városi könyvtár

A Helsinki Városi Könyvtár központi könyvtára 2018-ban új épületet kap. Az épület tervét a könyvtárosok, a város lakói és más partnerek együttműködésével, párbeszéd során alakítják ki. A munka 2012-ben kezdődött. Az új épületet úgy emlegetik, mint a tudás, a készségek és a történetek házá, digitálisan intelligens, ún. harmadik helyként. Úgy vélik, hogy a könyvtár nemcsak az irodalom háza, hanem publikációs platform is, különböző társas tevékenységek tere, eszköze és csatornája, ahol mindezen területeken a könyvtáros is tág teret kap a közvetítő tevékenységre.

A 2009-2012-es időszakban végzett kérdőíves önértékelés során kiderült, hogy a város lakóinak közel 80%-a szerint igen kevés beleszólási lehetőségük van a döntéshozatali folyamatokba, ugyanakkor egyre nagyobb lenne erre az igény. A városi könyvtár most lehetőséget adott a véleménynyilvánításra. Az új fejlesztési folyamat magában foglalja a használóközpontú innovációt, az érintett csoportokkal való közös munkát és az átlátható, közös tervezést. Mindez lehetővé teszi a helyi részvételi demokrácia érvényesülését és a döntéshozatal befolyásolását.

A bekapcsolódásra külső helyszíneken folytatott kampánnyal hívták a lakosokat. A kampány során ismert művészek és közszereplők mondták el elképzeléseiket a könyvtárról, és invitálták a város lakóit, hogy osszák meg ötleteiket. Az ötletek rövid leírását fel lehetett aggatni egy valóságos vagy egy virtuális (digitális) fára. A városi könyvtár munkatársai emellett elmentek olyan helyekre, ahol az emberek találkoznak. Volt cél-

zott kampány is: szemináriumokon ismertették meg a partnerekkel és a célcsoportokkal az elképzeléseket és az együttműködés modelljét. A tervpályázatra beérkezett munkákat kiállították, a lakosok érintőképernyős terminálok online szavazhattak, és megtehették észrevételeiket. Online vitaforum is üzemelt, az ötleteket beépítették a tervekbe. Egy bizonyos napon a használók a könyvtárban kis cédulák felragasztásával – magára a dicsért vagy kifogásolt szolgáltatásra stb. (akár a könyvtáros hátára is!) – jelezheték véleményüket a könyvtárban. Három alkalommal tartottak költségvetési vitát, ahol a használók százezer euró sorsáról dönthettek. Ennek során nyolc kísérleti projekt közül négyet választhattak ki, amelyek 2013-ban indulnak.

Az interjúk, felmérések és véleménykérések során feltett kérdéseket a könyvtárosok fogalmazták meg. Az ötletekből az elemzés, koncepcióalkotás és végrehajtás fázisai után válhatnak szolgáltatások. A kollektív innováció során a könyvtárosok és a használók szerepköre összemosódik. A használók nemcsak hallatják a hangjukat, hanem problémamegoldó készségeiket is kibontakoztathatják, valamint a könyvtár szócsöveiként is fellépnek.

Az épülő könyvtár igazgatója kijelentette, hogy a Helsinki Városi Könyvtár arra törekszik, hogy a jövő könyvtára, a világ egyik leginnovatívabb könyvtára legyen.

(Hegyközi Ilona)

249/2013

MORRIS, Jen: Free to learn : helping ex offenders with reentry In: Public library quarterly. – 32. (2013) 2., p. 119-123.

Szabadon tanulni: börtönviselték beilleszkedésének segítése a könyvtárban

Használók képzése; Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Igény; Továbbképzés; Városi könyvtár

A közkönyvtárak olyan programokat dolgoznak ki, melyekre a helyi közösségnek szüksége van, de egyre több olyan program születik

mostanában, melyeket a börtönviselték speciális igényeire szabnak. (Colorado államban a visszaesők száma három év után majdnem 50%-os, az Egyesült Államokban pedig 2,6 millió azok száma, akik letöltötték a büntetésüket.)

A Denveri Városi Könyvtár (DPL) aktív szerepet vállal a büntetett előéletű nőknek nyújtott szolgáltatások biztosításában. 2010-2011-ben kimunkált *Szabadon tanulni* (Free to Learn, FTL) programjuk olyan forrásokat és képzéseket biztosít, melyek az egykori női bűnözőknek segítenek visszakerülni a munkaerőpiacra. Csoportos és egyéni foglalkozások keretében három fő területen kapnak képzést: munkakeresésben, számítógépes és könyvtári ismeretekben. 2011-ben a 40 fős csoportból 26 fő adott be álláspályázatot, és 23 el is helyezkedett.

A program sikerében fontos szerepet játszik a könyvtárosok megtanítása arra, hogyan segíthetnek az egykori elítélt nőknek, hiszen nem szívesen beszélnek a múltról, mert szégyellik. Lényeges az is, hogy a könyvtár kapcsolatot építsen társadalmi partnereivel, elsősorban az átmeneti szállókkal, kormányügynökségekkel, büntetés-végrehajtó intézetekkel, illetve egyéb illetékes szervezetekkel. Ezek révén a könyvtárosok tapasztalatokat szerezhetnek ennek a speciális csoportnak az információs igényeiről és arról, hogyan kell foglalkozni velük. Míg a programfinanszírozás csak a női elkövetők segítésére elegendő, az információ és a tájékoztató anyag mindenki számára hozzáférhető. (Minden lényeges tudnivaló – így hogyan kell kitölteni egy munkahelyi pályázatot, vagy éppen miképp juthat a „bűnlajstromához” – megtalálható a DPL honlapján: <http://denverlibrary.org/free-to-learn>.)

A következőkben kivonatolt olvashatunk annak az online kalauznak a munkakereséssel kapcsolatos tudnivalóiból, melyet kifejezetten az egykori elítéltek számára készített a könyvtár munkatársa, Amy DePo. A szerző reméli, hogy megfelelő finanszírozás esetén majd férfi elítéltek is bekapcsolódhatnak a könyvtár programjába.

(Murányi Lajos)

250/2013

POYANT, Véronique: Les ressources numériques à la bibliothèque du Chesnay : expérimentation et perspectives In: Bulletin des bibliothèques de France. – 58. (2013) 3., p. 53-59.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Digitális források Chesnay könyvtárában: kísérletek és perspektívák

Elektronikus könyvtár; Portál; Városi könyvtár

A Versailles-hoz közeli 30 ezer lakosú Chesnay városának 1850 négyzetméteres új közkönyvtárát 2009 júniusában avatták fel a „városrész minőségi újjáépítése” projekt keretében. A város körülbelül harmincezer lakosú, 51,6%-a negyven, 25%-a húsz évnél fiatalabb, 20%-a elmúlt hatvanéves. Ez adta azt a hátteret, amelyhez meg kellett tervezni az új kulturális komplexumot.

Az elmúlt négy év alatt az intézményegyüttes és a könyvtár a megnyitáshoz képest a mai napig semmit nem veszített látogatottságából és vonzerejéből. Ebben közrejátszhatott az is, hogy a könyvtár szervezeti felépítését nagyon tudatosan tervezték meg: CD-ket, DVD-ket tartalmazó zenei és multimédia-részleg a régi, 70 ezer kötetes könyvtárban egyáltalán nem létezett. Ezért a könyvtárosok úgy gondolták, hogy ideje létrehozni egy ilyen állományegységet, de nem elkülönítve, hanem a könyvtár szívévé téve azt.

A jelenlegi hibrid modellben mindössze száz négyzetméteren ötvenhárom számítógép áll a felhasználók rendelkezésére. Egyébként a teret nem nyomják el a polcok, asztalok, állványok. A könyvtár a fiatal olvasók igényeinek megfelelően az új médiatár, a digitalizált dokumentumok megismertetésére fektet nagy hangsúlyt azzal is, hogy zenei végzettségük segítségével animációkat, különféle rendezvényeket szerveznek a hét mindennapján nyitva tartó épületben. Az utóbbi három év kínálatából kiemelkednek az „Éjszakai játékok”, a „Digitalizált reggeli” és a francia Internet Fiesta-szerű rendezvények.

A felhasználók multimédia- és internethasználatát minden hónapban figyelemmel kísérik. E vizsgálatok alapján kiderült, hogy a zenei és multimédia-anyagok kihasználtsága még gyenge, és egyéb téren is vannak fejleszteni valók.

2013 tavasza fordulópontot jelentett a könyvtár életében. Egy új, kereskedelmi funkciókkal is ellátott portált nyitottak. Ennek egyik erőssége, hogy az integrált tartalmakat úgy szolgáltatja, mintha internetes áruház lenne. Az interfész számos hasznos funkcióval rendelkezik, amely megkönnyíti a láthatóságot, a hozzáférést. A tartalom különlegesen gazdag: könyvek, konferenciaanyagok, képregények, VOD (video on demand) dokumentumokkal kiegészített hálózati források, sajtótermékek és más anyagok állnak a felhasználók rendelkezésére.

Fejlett számítógépes szolgáltatásai miatt a könyvtár az utóbbi évben az EPN, a digitalizált közösségi hálózat fejévé vált megfelelően ezzel annak a 2008-ban megfogalmazott francia szakmai követelménynek, mely szerint „a könyvtáraknak és a médiatáraknak 2012-ig tanulási és információmegosztási helyként kell működniük.”

(Pajor Enikő)

251/2013

RICHTER-NGOGANG, Barbara: Ohne Tradition keine Innovation : öffentliche Bibliotheken in Japan In: Bibliothek. – 37. (2013) 1., p. 103-110.

Res. angol nyelven

Hagyomány nélkül nincs innováció. Közkönyvtárak Japánban

Gyermek- és ifjúsági olvasók; Képregény; Közművelődési könyvtár

Japánban csak a második világháború után alakultak korszerű könyvtárak, és erősen hatott a könyvtárügyükre az észak-amerikai példa; a nemzeti könyvtár (National Diet Library) – egyben a parlament könyvtára is – vezető szerepet játszik a nemzeti információs intézettel együtt.

A nemzeti könyvtár a kulturális örökség megőrzése mellett segíti a köz- és gyermekkönyvtárakat is. A nemzeti információs intézet hozzájárul a tudományos infrastruktúra kiépítéséhez és a nemzeti, valamint a nemzetközi együttműködés egyik legfontosabb intézménye, és több projektet fog össze (egyetemi közös katalógus, az állami egyetemek együttműködő állománygyarapítása és katalogizálása, könyvtárközi kölcsönzés, virtuális kutatási környezet, e-folyóiratok és online kiadványok tárai, központi dokumentumszolgáltatás).

1876-ban nyílt Oszakában az első megyei könyvtár, melyet több is követett, de pénzügyi támogatás hiányában megszűntek. 1949-ben az első szakkönyvtár is megyei könyvtárban létesült (Chiba). A könyvtári törvény 1950-ben született meg. A japán könyvtáros egyesület 1952-ben csatlakozott az IFLA-hoz; fő feladatának ekkor a kölcsönzések növelését tűzte ki célul. Egy 1964-ben alapított városi könyvtár (Hino) mozgókönyvtári ellátást szervezett.

2010-ben Japánban 3188 közkönyvtár működött, köztük 62 megyei, 2433 városi, 610 községi és 83 magánkönyvtár, a munkatársak száma 12036 volt – ebből 6152 képzett könyvtáros. A települések fele rendelkezik csak könyvtárral, és mind az olvasásra nevelés, mind a közösségformálás és a modern technika alkalmazása fontos feladatuk. Az öregedő és csökkenő népesség miatt időszerű lenne a feladatok újragondolása.

A gazdasági válság nemcsak a gyarapításra, hanem a személyzet létszámára is negatívan hatott.

A tanulmány fő részben a *tokiói* közkönyvtárak – a két főkönyvtár és a nagyobb kerületek központi és fiókkönyvtárainak – bemutatása következik. (Némelyik egy-egy magas épület 9. és 10. emeletén kapott helyet). Ezután a *Kanszai régióban* folyó új fejleményekre tér ki a szerző (a bibliobattle nevű játékra, a felolvasószínházra, a honismereti dokumentumok gyűjtésére, a digitalizálásra). Külön foglalkozik a szerző a *manga* műfajával és a *kiotói* nemzetközi mangamúzeummal.

Rövid története ellenére jól szervezett Japán könyvtárügye, a közkönyvtárak szolgáltatásai minden célcsoportnak szólnak, de fontos a gyermekkönyvtárakban folyó munka. Az időseket elsősorban egészségügyi információkkal látják el, de Japánban is keresik a közhasznú és üzleti információkat. A fogyatékkal élőknek valamenyny könyvtár nyújt szolgáltatásokat. A modern törekvések akkor igazán sikeresek, ha a hagyományokra épülnek.

(Murányi Lajos)

252/2013

SOMBY, Marit A.: New roles – new spaces In: Scandinavian library quarterly. – 46. (2013) 2., p. 12-14.

Új szerepek – új terekben

Kommunikáció -használókkal; Könyvtárépítés, berendezés; Közművelődési könyvtár

A könyvtárak új szerepeinek betöltéséhez újra végig kell gondolni a fizikai könyvtári térrel kapcsolatos kérdéseket is. A norvégiai Tromsø megyében a nemzeti könyvtár és a megyei önkormányzat támogatásával ilyen projekten dolgoznak kisebb könyvtárakban. A projekt céljai: a könyvtári tartalom fizikai megosztása, a könyvtár mint irodalmi központ megvalósítása. Mindez más szereplőkkel együttműködve, a helyi viszonyokhoz, társadalmi követelményekhez igazodva valósul meg. A gyűjtemények helyett a könyvtárak tevékenységeit szeretnék a középontba helyezni.

A fejlesztési elképzeléseket más városok kutatási eredményeire és tapasztalataira építik. Alapdokumentumnak tekintik a *Közkönyvtárak a tudástársadalomban* című dán jelentést, amely a könyvtárakat funkcióik alapján inspirációs, tanulási, találkozási és előadási térként írja le és strukturálja.

A projektben Mette Milling dán építésszel és belsőépítésszel dolgoznak együtt, aki a használókból és a tereket megtöltő tevékenységekből, a munkafolyamatokból, továbbá a közös megol-

dásokból indul ki. A jól megfontolt, rugalmasan alakítható belsőépítészeti megoldások híve.

A terveket szemináriumok során alakították ki, amelyeken a használók, az önkormányzat munkatársai és a könyvtár partnerei vettek részt. A bútorzatról szóló ötletelés során például rájöttek, hogy korlátozott forrásokkal is lehet változtatni, mégpedig újrahasznosítással, az új, régi és speciálisan tervezett bútorzatot kombinálva. Egy másik ülés során arról döntöttek, hogy milyen tevékenységek kerüljenek az inspirációs, milyenek a tanulási, találkozási, illetve előadási terekbe. Vizsgálták a tevékenységek esetleges átfedéseit is, és megtárgyalták, hogy milyen élményeket, érzeteket közvetítsenek az egyes terek, milyen legyen az elrendezésük. A terveket rajzban is felvázolták. A résztvevők többfunkciós megoldásokra, többféle tevékenységre alkalmas bútorzatra szavaztak. A szemináriumok eredményeképp lényegében megszülettek az építések számára a funkcionális követelményeket rögzítő szakmai programok. Rögzítették, hogy ahhoz, hogy a könyvtárak életet vigyenek a helyi közösségekbe, megfelelő fizikai és pénzügyi feltételeket kell teremteni számukra.

(Hegyközi Ilona)

Tudományos és szakkönyvtárak

253/2013

LAMBLE, Jeanette – SCHNEIDER-KEMPF, Barbara: Das Herz ist wieder hergestellt : ein moderner Ort für Forschung und Kultur: der neue allgemeine Lesesaal im Haus Unter den Linden der Staatsbibliothek zu Berlin In: BuB. – 65. (2013) 3., p. 232-236.

Res. angol és francia nyelven

A tudomány és kultúra korszerű helyszíne a Berlini Állami Könyvtár új általános olvasóterme az Unter den Lindenen

Általános tudományos könyvtár; Átépítés; Könyvtár-épület -tudományos és szakkönyvtári; Olvasóterem

2012 decemberében adták át a Berlini Állami Könyvtár, a *Staatsbibliothek zu Berlin – Stiftung Preussischer Kulturbesitz* (SBB-PK) régen várt új épületét az *Unter den Linden*en: száz évvel az épület (akkor még királyi könyvtár) felavatása és hetven évvel a kupolás olvasóterem lebombázása, majd lebontása után újra funkcionális központtá lett. Először fennállása óta nyújt a kor technikai színvonalának megfelelő munkakörülményeket az ország legnagyobb általános könyvtára két épületben, a *Potsdamer Platz*on és az *Unter den Linden*en. Az egyesítés után az évtizedekig külön tevékenykedő két intézmény összevonása nem volt egyszerű feladat, de ma már vezető szerepet játszik számos hazai és nemzetközi projektben.

A fejlesztés fontos része volt az *Unter den Linden*en lévő épület modernizálása, és a központi olvasóterem „felélesztése”.

Az épületegyüttes közepén a 36 méter magas üveghasábban elhelyezett általános olvasó lett a történeti, a *Potsdamer Platz*ra pedig a modern olvasóterem, azaz előbbiben a 19. század végéig terjedően, utóbbiban pedig az utána következő korszak könyvei kaptak helyet. Az új olvasóterem 250 – a régi nyomtatványok terme 48 helylyel, az utóbbi (50 éve épült) olvasóterem 900 hellyel áll az olvasók rendelkezésére a hét hat napján. A már látogatható új létesítmény méreteit, technikai adatait (raktárak, könyvszállító rendszer stb.) ismertetik a szerzők fényképek kíséretében. (Az épületegyüttes teljesen 2016-ban készül el.)

Egy keretes részben a könyvtár valamennyi fontos adata megtalálható, az állomány nagyságától a létszámgig.

(Murányi Lajos)

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

254/2013

FALTIN, Franziska – SAFADI, Samira: „Wenn die Kinder nicht zu den Büchern kommen können, dann müssen die Bücher zu den Kindern kommen”: der Bibliobus des Deutsch-Französischen Kulturzentrums in Ramallah : ein Bericht aus den Palästinensischen Gebieten In: BuB. – 65. (2013) 5., p. 387-389.

Res. angol és francia nyelven

A ramallahi Német-Francia Kulturális Központ bibliobuszos szolgáltatása gyermekeknek

Gyermekkönyvtár; Mozgókönyvtár

Közismert, hogy a nehezen elérhető könyvtárakat nem is igen használják. Ez a sorsa a palesztinok lakta Ramallahban működő Német-Francia Kulturális Központ gyermekkönyvtárának is. A nyugati part izraeli elfoglalása nemcsak elszakította az intézményt hagyományos jeruzsálemi használótól, hanem utcai blokáddal, ellenőrző pontokkal és egy 759 km hosszú fallal aka-

dályozta a lakosok szabad mozgását az országon belül. A palesztin területek lakói számára a könyvtár elérhetetlen luxussá vált. E probléma megoldására a ramallahi Goethe Intézet mobil könyvtári buszt szerzett be.

A mozgókönyvtár diplomáciai rendszámtáblájával Palesztina minden területére eljut. 2010 óta a bibliobusz a nyugati part és Jeruzsálem számos állami és magániskolájába elment. A nyári hónapokban a Gázai övezetben járt. Külföldi intézményként a Goethe Intézet azzal a kiváltsággal rendelkezik, hogy az üres könyvtári buszt elviheti a Gázai övezetbe, ahol aztán megtöltik a Qattani Gyermekközpont anyagaival.

A politikai helyzet azonban továbbra is mindennapos kihívást jelent. Például a nyugati partról származó palesztinai polgár nem foglalhatta el projekt-koordinátori állását, mivel egy palesztinai nem szerezhette a jeruzsálemi vagy a gázai övezeti ellenőrző ponton való átkeléshez szükséges vezetői engedélyt. A napi könyvtári munka is nagyon bonyolult. A könyvrendelések például három hónap alatt jutnak át az izraeli vámon, így jelentős késedelmek és forgalmi akadályok gátolják a könyvtárakat az olvasói kérések ki-
 elégítésében.

(Autoref.)

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

255/2013

BROWN, Jeanne M. – STOWERS, Ewa D.: Use of data in collections work : an exploratory survey. – Bibliogr. In: Collection management. – 38. (2013) 2., p. 143-162.

Adatok felhasználása az állománnyal kapcsolatos munkában: felmérés

Állomány; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Statisztika; Személyzet

A statisztikai adatok gyűjtése és felhasználása különösen fontos, amikor a könyvtárak megpróbálják szolgáltatásaik és állományuk fontosságát demonstrálni. A szerzők azokat a könyvtárosokat kérték fel a vizsgálatukban részvételre, akik valamelyik könyvtári állománnyal foglalkozó levelezőlistára iratkoztak fel, hogy megismerjék az állománnyal kapcsolatos adatgyűjtésük gya-

korlátát. Több mint kétszázan válaszoltak. A felmérés kiterjedt az állományadatok használatára, valamint azokra az intézményi gyakorlatokra és szempontokra, melyek ösztönzik vagy gátolják az adatok felhasználását (beleértve a képzést és a minősítést), és arra, hogy a munkaköri leírásokban szerepelnek-e adatértékelési elemek.

(Autoref.)

256/2013

SIEMS, Katrin: Die Stärken digitalen Publizierens endlich vollständig nutzen : Patron Driven Acquisition aus der Verlagssicht In: Bibliothek. – 37. (2013) 2., p. 191-196.

Res. angol nyelven

Használjuk ki a digitális publikálás előnyeit! Olvasó kezdeményezte gyarapítás és a kiadók

Állománygyarapítás; Elektronikus könyv; Használó; Igény; Könyvkiadás és könyvkereskedelem

A *Patron Driven Acquisition* (PDA), vagyis az olvasók által kezdeményezett gyarapítás tíz éve létezik az USA könyvtáraiban, de már Európában is gyakori. Jelenleg a világon közel 400-600 az ezt az állománygyarapítási formát használó felsőoktatási könyvtárak száma. Az első szerződést 1999-ben írta alá a *NetLibrary* és a *Colorado Alliance of Research Libraries*; a szövetség csak olyan címeket akart beszerezni, melyeket sokan elolvasnak. A kísérleti projekt lehetővé tette, hogy a felhasználók válasszák ki az elektronikus könyveket: ezzel biztosítva a használat növekedését és csökkentve egy ideig a könyvtárosok terheit. A tudományos könyvtárakban ez a módszer hasznos (a gyakorlati nehézségek ellenére).

Ennél bonyolultabb a tudományos kiadók helyzete, főleg a nagyoké: számukra a több évre és nagy mennyiségben értékesített tartalom (big deal) a célszerűbb. Érthető az aggregátorok és a könyvtárak panasza, hogy a kiadók ezen a téren „kelletlenek”; a kritikák és az egyre bővülő digi-

tális tartalom következtében azonban a kiadók is kísérletezni kezdtek ezzel a formával.

Az elmúlt években egyre inkább a *használat* a döntő az új tudományos kiadványok beszerzése során: ehhez a technikai feltételek is adóttak a COUNTER-rel (*Counting Online Usage of Networked Electronic Resources*). Természetesen a gyakori használat még nem biztosíték egy könyv (főleg egy speciális tudományág irodalmának) minőségére, de egy-egy folyóirat-előfizetés megújításának mérlegelésénél jól jöhet. Az e-könyvek esetében nem járható ez az út: először be kell szerezni a címet, legfeljebb a következő évre azután már nem fizeti elő a könyvtár. Ez a kiadók számára problematikus, mert nemcsak sűrűn használt könyveket adnak ki, és kockázatos számukra, ha – az eddigi gyakorlattól eltérően – nem a megjelenés után vásárolják meg a könyveit, hanem jóval később, így költségei is később térülnek meg.

Ugyanakkor a használatra támaszkodó gyarapítás új esélyeket kínál a kiadók számára, akik a legkülönbözőbb tárgyú műveket adnak ki.

A *Walter de Gruyter* – a szerző a kiadó értékesítési alelnöke – a kísérlet előkészítéseként elemzéseket végzett arról, mekkora könyvtárakként az értékesített tartalom aránya. Kiderült, hogy az éves dokumentumtermésnek csak legfeljebb a felét szerezték be a legjobb ügyfelek is; az okok sokrétűek lehetnek. Milyen hatása lenne a könyvtárakra, ha a PDA-formát a teljes kiadói programra kiterjesztenék? A kutatók érdekében nyújtott kínálatbővítés – egy alkalmas üzleti modell esetén – mindenki számára előnyös lenne, de ehhez választ kell kapni az alábbi kérdésekre: 1) Ki dönt a tartalom hosszú távú beszerzéséről? 2) Hogyan akadályozható meg, hogy a könyvtár számára kezelhetetlenné váljon a költségvetési kockázat? 3) A tartalom megjelenítésének melyik formája kínálkozik, lehet-e a kiadó teljes kínálatának kisebb részeit PDA-ként biztosítani? 4) Milyen a jó árképzés? Mire alapozzák?

Ezután a tanulmány *bizonyítékon alapuló szelekcióként* (evidence based selection) foglalkozik az olvasók által kezdeményezett gyarapítással – „tisztá” formája nem jó megoldás –, a koc-

kázatok kézben tartásával, a kínált tartalmak optimális méretével, az értékelés alapjával és az árakkal. Végül a felhasználó – könyvtáros – kiadó viszonyrendszert elemzi, és megállapítja, hogy nem szabad takarékoságból alkalmazni ezt a gyarapítási formát, és hogy az információk szervezése – és a könyvtáros – egyre fontosabbá válik digitális korunkban.

(Murányi Lajos)

Állományvédelem

257/2013

BRAKKER, Nadežda Viktorovna – KUJBYŠEV, Leonid Abramovič: Opyt nacional'nyh bibliotek zarubežnyh stran po sboru i dolgovremennomy sohraneniü resursov Interneta In: Bibliotekovedenie. – (2013) 2., p. 88-96.

A nemzeti könyvtárak tapasztalatai az internetes források összegyűjtésében és hosszú távú megőrzésében

Megőrzés; Nemzeti könyvtár; Patriotika; Számítógép-hálózat

A cikk 15 ország nemzeti könyvtárában a hálózati források összegyűjtése és archiválása terén szerzett tapasztalatokat és a kapcsolódó jogi problémákat tekinti át. A forrásokról az információt a begyűjtési (harvesting) eljárással kapják vagy a kötelezpéldány-rendelet alapján érkező művek tematikus válogatásával, kigyűjtésével és archiválásával; legtöbbször a két módszer kombinációjával.

Az archiválási projektek megvalósításához hosszú távú finanszírozás és megfelelő jogi alapok szükségesek. A háttérrel általában a kötelezpéldány-törvény és a kiadókkal kötött kétoldali megállapodások biztosítják. Nem egyértelmű azonban a hálózati publikáció meghatározása, sokszor ismeretlen a szerző vagy a kiadó, bizonytalan a kiadás kelte, a példány fogalom pedig értelmét veszítette. A jogi szabályozás

sokszor nem tud lépést tartani a technológiai fejlődéssel, ha pedig már a jövőre gondolva fogalmazzzák meg, akkor a jelenben értelmezhetetlen. Néhány országban nincs is törvényi szabályozás, a források gyűjtése/beszolgáltatása önkéntes alapon történik. Az archivált anyagok elérését a szellemi tulajdonnal foglalkozó nemzetközi és nemzeti törvények szabályozzák, ezért több országban az elérhetőség korlátozott vagy nem lehetséges.

Ausztráliában a nemzeti könyvtár 1996 óta foglalkozik a digitális információ hosszú távú megőrzésével. A PANDORA archívumba az ország számára fontos dokumentumokat válogatják össze az e célra fejlesztett PANDORAS szoftver segítségével.

Kínában 2003 óta a WICP információgyűjtési és archiválási projekt keretében folyik a munka. A *China Events* projekt kiválogatja, indexeli és közzéteszi a történelmi eseményekkel kapcsolatos, az ország számára fontos honlapokat; célja a kulturális örökség legfontosabb részének védelme és megőrzése.

Litvániában az 1996-ban módosított kötelezpéldány-törvény alapján folyik a dokumentumok (köztük az elektronikusok) gyűjtése és tárolása. A nemzeti könyvtár az .lt nemzeti doménról félévenként veszi át a dokumentumokat, gyűjti az ország számára fontos egyéb, valamint a kereskedelmi és állami e-anyagokat. Az anyagi hordozókon érkező dokumentumokat hagyományos módon dolgozzák fel, a hálózatiakat statikus oldalakként gyűjtik és tárolják. 2002-ben jött létre az Elektronikus Források Archívuma a LIBIS (Litván integrált könyvtári-információs rendszer) alrendszerként.

Új-Zéland egyike volt azoknak az országoknak, ahol elsőként terjesztették ki a kötelezpéldány fogalmát a digitalizált dokumentumokra, köztük a nyílt hozzáférésű internetes forrásokra. A 2003. évi törvény szerint a nemzeti könyvtár jogosult az elektronikus publikációk és az internetes források gyűjtésére és tárolására. A Digitális Örökség Nemzeti Archívumát (NDHA) a digitális információk korlátlan idejű megőrzésére alapították. A digitális anyagok forrásai:

kötelespéldány, internetes keresés, ajándék, saját digitalizálás. Az anyagokat az ország mindhárom hivatalos nyelvén (angol, maori, jelnyelv) tudják tárolni. Az archívum a tudósok, egyetemi hallgatók és a könyvtár olvasói számára érhető el. A projektben az Ex Libris Group és a Sun Microsystems cég vesz részt.

Portugáliában a tudományos informatika nemzeti alapja (FCCN) gyűjti és tárolja a .pt nemzeti doménról az információs forrásokat. A nyílt hozzáférésű archívum az 1998 és 2009 közötti időszak anyagait tartalmazza. A Tomba archívum és keresőmotor prototípusát a Lisszaboni Egyetem kutatócsoportja dolgozta ki.

A cikk röviden áttekinti még Németország, Dánia, Hollandia, Norvégia, az Egyesült Királyság, az Egyesült Államok, Finnország, Franciaország, Csehország és Svédország nemzeti könyvtáraiban alkalmazott módszereket és az elért eredményeket.

A hálózati információk hosszú távú megőrzéséhez Oroszországban is nemzetközi együttműködésben kidolgozott szabványokat, metaadatrendszereket és nyílt szoftvereket kell alkalmazni.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 231, 259

Raktározás

258/2013

RENEWICK, Helen: Collaborative storage of print serials in New Zealand. – Bibliogr. In: Library management. – 34. (2013) 4/5, p. 335-341.

A nyomtatott folyóiratok közös tárolása Új-Zélandon

Egyetemi könyvtár; Együttműködés -belföldi; Időszaki kiadványok gyűjteménye; Tároló könyvtár

Új-Zélandon nyolc egyetem működik, öt északon, három délen, hallgatóik száma 2600-tól 32 600-ig terjed. A kilencvenes évektől a kor-

mány jelentős mértékben támogatta a felsőoktatást, beleértve könyvtáraikat is, de csak az állománygyarapítást finanszírozta jobban, új könyvtárak nem épültek. Az egyetemi könyvtárak dolgozói együttműködnek az Új-Zélandi Egyetemi Könyvtárosok Tanácsaként (Council of New Zealand University Librarians): ez a CONZUL, mely az Új-Zélandi Egyetemek (UNZ) egyik bizottsága. Az UNZ-ban az egyetemek kancellárjai vagy fő vezetői foglalnak helyet.

Az új-zélandi könyvtárügyet az együttműködés jellemzi; már 1941-ben megkezdtek a központi közös katalógus kiépítését, melyet 1983-ban már automatizáltak (<http://natlib.govt.nz/librarians/te-puna/te-puna-search>). A helyhiány miatt válaszut elé kerültek: vagy csökkentik az állományt, vagy külső raktárakat létesítenek; ebben a helyzetben kezdett kialakulni a CONZUL raktározási projektje 2000-ben. Hosszas, alapos előkészítés és egy sikertelen pályázat után 2009-ben támogatást nyert *Collaborative Storage of Library Print Collections* programjuk, mely csak a felsőoktatási könyvtárak számára volt elérhető. Megfelelő előkészítés – várható kötetszám, szükséges polcfolyóméterek, a kiszervezés lehetőségének és a várható költségek mérlegelése stb. – után úgy döntöttek, hogy minden folyóiratból egy-egy példányt őriznek meg – az első szakaszban tíz évig –, kiszervezik a raktározást (a *Crown Records Management*hez). Az UNZ lesz a könyvtárak képviselője; a költségmegosztás úgy alakul, hogy minden intézmény egyformán fizeti a költségek harmadát, a fennmaradó rész esetében pedig a raktározott anyag arányában. A program hozadéka, hogy egyrészt a kutatók számára fontos, de ritkán használt dokumentumok egy példányban továbbra is hozzáférhetőek, a felesleges többes példányoktól pedig megszabadulhatnak a könyvtárak, másrészt a nyomtatott folyóiratok teljes sorai kerülnek központi tárolásra a „beadott” évfolyamok esetében. (Utóbbinál fontos feltétel a jó állapot és a teljesség.) A dokumentumszolgáltatás a szokott módon történik: folyóiratcikkek esetében másolatban vagy szkennelve küldik a kért anyagot – ha nincs elektronikus megfelelője még.

A projekt előkészítése és az állományokban bekövetkezett változások „adminisztrációja” – átvezetése a helyi és a központi katalógusban – gyakorlati tapasztalatokkal szolgálhat a hasonló tervek fontolgató országok szakemberei számára.

(Murányi Lajos)

259/2013

SAARTI, Jarmo – VATTULAINEN, Pentti: Management of and access to print collections in national and repository libraries in Europe : collection for use or for preservation. – Bibliogr. In: Library management. – 34. (2013) 4/5., p. 273-280.

Nyomtatott gyűjtemények kezelése és hozzáférhetősége európai nemzeti és tároló könyvtárakban

Állományvédelem; Felmérés; Hozzáférhetőség; Köteleespéldány; Megőrzés; Tároló könyvtár

Napjainkban a tudományos dokumentumok kezelését három, egymással szorosan összefüggő trend határozza meg: a költséghatékony tárolás és szolgáltatás, a digitalizálás és a kiadványok hatalmas mennyisége. Becslések szerint a világon 130 millió könyvet és 50 millió tudományos cikket publikáltak eddig. E hatalmas mennyiség kezelése nem valósítható meg a tudásszervezés hagyományos eszközeivel, a megszokott együttműködési modellekkel.

A nyomtatott dokumentumok tömeges gyűjtésének lényegében két megoldása van: a kötelesepéldányok letétbe helyezése és a tároló könyvtárak működtetése. A kötelesepéldány-szolgáltatás története igen régen kezdődött (1537, Franciaország). Manapság az e-dokumentumok jelennek kihívást e területen, a gyűjtési gyakorlat igen sokféle. A kötelesepéldányok hozzáférhetővé tétele valódi kihívást jelent. A nyomtatott dokumentumok tároló könyvtárai a 20. században jelentek meg. Ezek olyan helyet és szolgáltatást jelentenek, amelyek keretében a helyben kevésbé használt dokumentumokat több könyvtár közösen elhelyezi és hozzáférhetővé teszi. Ez segít

a térrel való optimális gazdálkodásban, a hatékony és gazdaságos tárolásban, könnyű és gyors hozzáférést biztosít.

A szerzők 2012 elején e-felmérést végeztek európai nemzeti könyvtárakban és tároló könyvtárakban a nyomtatott dokumentumok megőrzésére és használatára vonatkozóan. A 47 megkérdezett könyvtár közül 9-en válaszoltak (Azerbajdzsán, Bulgária, Dánia, Észtország, Finnország, Németország, Norvégia, Svédország intézményei). A könyvtárak úgy nyilatkoztak, hogy valamennyien államilag finanszírozott intézmények, amelyeket törvény kötelez arra, hogy a nemzet kulturális örökségét megőrizték és elérhetővé tegyék. Főleg nyomtatott dokumentumokkal foglalkoznak, az intézmények felében őriznek digitális dokumentumokat. Az észt és a finn tároló könyvtárnak speciális gyűjtőköre van, Azerbajdzsánban most jön létre a vonatkozó intézmény.

A kapott adatokat táblázatba foglalták (a könyv- és időszakikiadvány-gyűjtemény nagysága, éves növekedés polcfolyóméterben, a rendelkezésre álló terület négyzetméterben). A könyvgyűjtemény nagysága kb. félmilliótól 14 millió egységig terjed. A gyűjteményekre a helybeni használat a jellemző, a könyvtárak közel fele kölcsönöz. Másolást az intézmények kétharmada végez, közel 45%-a szed térítési díjat szolgáltatásaiért. Egy kivétellel a gyűjtemények interneten elérhető katalógusai rendben elkészültek. A nyomtatott kulturális örökség letétbe helyezéséről kötelező előírások vannak érvényben. Nagy az igény az országos és a nemzetközi együttműködésre ezen a területen. A tároló könyvtári elhelyezésről csak egy könyvtár végzett költség-haszon elemzést.

A válaszolók csekély mennyisége miatt az eredmények leíró jellegűek, csak az Észak-Európára vonatkozóak általánosíthatók. Néhány következtetés levonására és néhány ajánlás megfogalmazására azért sor került: Európában a gyűjteményekkel kapcsolatos koncepciók és megoldások országos szintűek. Az új logisztikai és digitalizálási eszközök segítségével új módszerekkel lehetne az európai kulturális öröksé-

get terjeszteni. Természetesen figyelembe kell venni a nemzeti könyvtárak speciális igényeit és alapvető felelősségüket a nemzeti dokumentumörökséggel kapcsolatosan. Szükség lenne a különböző dokumentumszolgáltatási, tárolási és használati modellek költséghatékonyságának nemzetközi vizsgálatára. A használók ugyanis globalizált dokumentumszolgáltatási világban működnek. A régebbi kulturális örökség digitalizálása mellett igény lenne a kevésbé használt, szerzői joggal védett és a könyvpiacról kifogyott dokumentumok használatának biztosítására is. A digitális dokumentumok letétbe helyezését és terjesztését globális projektként kell kezelni, különben a könyvtárak a szerzői jogi megkötések miatt hatalmas összegeket fektetnek be olyan szolgáltatásokba, amelyek a széles nagyközönség számára nem hozzáférhetőek.

(Hegyközi Ilona)

260/2013

YANG, Daryl: UK Research Reserve: a sustainable model from print to E?. – Bibliogr. In: Library management. – 34. (2013) 4/5, p. 83-95..

UK Research Reserve: fenntartható modell a nyomtatott dokumentumokról az elektronikusra történő váláshoz

Állományalakítás; Esettanulmány; Együttműködés-belföldi; Felőssoktatási könyvtár; Megőrzés; Tároló könyvtár

A UK Research Reserve (UKRR) koncepciót 2007-ben dolgozták ki a felsőoktatási szektor változó igényeinek kielégítésére az Egyesült Királyságban. Célja egy olyan osztott nemzeti, a tudományos kutatást szolgáló dokumentum-állomány kialakítása volt, amelyben elérhetőek lesznek a ritkán használt nyomtatott folyóiratok, és megőrzésük biztosított lesz. Az UKRR a felsőoktatási szektor és a British Library (BL) együttműködésére épül, részt vesznek benne azok az intézetek, amelyek készek állományukat a ritkán használt anyagok kiszűrésével csökken-

teni, és ezzel helyet felszabadítani. A projekt első szakaszában (2007. január–2008. augusztus) 11 ezer folyóméter szabadult fel. A siker nyomán indult a második szakasz (2009–2014), mindkét projektet a felsőoktatási alap támogatta.

Egy 2011. évi, a felsőoktatás helyzetét elemző tanulmányban tíz olyan tényezőt találtak, amelyekkel az egyetemeknek szembesülniük kell, és amelyek mind közvetlenül hatnak a könyvtár munkájára és fejlesztésére. A könyvtárak irányításában döntő jelentőségű a csökkenő költségvetés és a növekvő kiadások együttléte, az örökös helyhiány, a legjobb hallgatók és oktatók támogatása, technológiaváltás a nyomtatott dokumentumokról az e-anyagokra, a versenyhelyzet (a hallgatóknak a könyvtár munkáját is értékelniük kell).

A könyvtárak az UKRR-hez csatlakozás eldöntésekor azzal is számoltak, hogy a felesleges példányoktól való megszabadulás lényeges anyagi megtakarítást is jelent. A felszabadult helyet többen közösségi térré, tanulószobává stb. alakították. Volt, akinek a raktárbérlés lemondásával sikerült takarékoskodnia. A második projekt kezdete óta több mint 60 ezer folyóméter anyagot dolgoztak fel, a Walesi Nemzeti Könyvtár átszámítási képlete szerint ez 9,3 ezer m² szabad helyet és több mint 18 millió font megtakarítást jelent.

Az UKRR folyamatai: az éves tagdíjat fizető intézetek állományukból felajánlják az UKRR-nek a ritkán használt anyagokat. A BL állományával történő összevetés után három példány marad: egy kerül a BL-be a dokumentumszolgáltatáshoz, kettő a tagkönyvtárban marad. Ezzel a módszerrel sikerült sok hiányzó példányt pótolni a BL állományában. Érdekes a felajánlott anyagok elemzése: a természet-, műszaki és orvostudományi folyóiratok száma jóval meghaladta a bölcsész- és társadalomtudományi címeteket. A 2010–2011-ben fejlesztett LARCH (Linked Automated Register of Collaborative Holdings) szoftver koordinálja a duplumok kiszűrését, és tárolja az összes felajánlott dokumentum állományadatait, támogatja a UKRR-tagok, a projektirányítók és a BL munkáját, belépési pont

az adatok eléréséhez, jelentéseket készít. A rendszer továbbfejlesztéséhez értékelték a tagok véleményét és jövőbeni igényeit. A legfontosabbak voltak: a költségek, igény az állományok csökkentésére, a még felajánlható állomány, mi lesz a 2. projekt után.

A jövőbeni közös munkára vonatkozó kérdésre egy tag sem adott nemleges választ; a kérdés az UKRR működési formája a felsőoktatási támogatás megszűnése után. Lehetséges változatok: stratégiai üzleti egység, nonprofit, profitorientált vagy hibrid nonprofit vállalkozás.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Feldolgozó munka

261/2013

TOSAKA, Yuji – PARK, Jung-ran: RDA : resource description and access : a survey of the current state of the art. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 64. (2013) 4., p. 651-662.

Áttekintés a Resource Description & Access (RDA) alkalmazásának jelenlegi helyzetéről

Dokumentumleírási szabályzat; Formátum -gépi; Szakirodalmi szemle (forma)

A Resource Description & Access (RDA) célja, hogy olyan rugalmas és bővíthető keretrendszert hozzon létre, amelybe a gyorsan fejlődő digitális környezetben belül minden típusú tartalom és média elhelyezhető, ugyanakkor kompatibilis maradjon az *Anglo-American Cataloging Rules 2.* kiadásával (AACR2). A katalogizálók közössége az AACR2-ről az RDA-ra váltás gyakorlati problémáival küzd; határozott igény fogalmazódott meg az információszerzés főbb tárgyköreinek és témáinak értékelésére az új RDA paradigma keretében. A tanulmány célja, hogy e feladatot azáltal teljesítse, hogy a 2005 és 2011 között az RDA-ról megjelent irodalmat kritikusan és alaposan szemléli. A szemle főként az RDA és az

AACR2 közötti különbségek főbb területeivel foglalkozik, az új katalogizálási szabályzat és a metaadat-szabványok közötti kapcsolattal, az olyan szabványok hatásával, mint pl. a MARC, a használói szempontokkal és a gyakorlati szakemberek véleményével az RDA alkalmazásáról és ilyen irányú képzésről. A további kutatások során behatóbban kell majd vizsgálni az RDA várható előnyeit és azt, mennyire fogja javítani az új katalogizálási szabályzat az AACR2-höz képest az információkeresést és a bibliográfiai ellenőrzést mind a használók, mind a katalogizálók számára. Azt a kérdést, hogy a katalogizálók közössége hogyan léphet a legjobban tovább az AACR2/MARC környezetből, nagyon körültekintően kell körüljárni, hogy az információ-előállítás, -kezelés és -használat fejlődő környezetében körvonalazódjon a bibliográfiai ellenőrzés jövője is.

(Autoref.)

262/2013

VAN HOOLAND, Seth [et al.]: Evaluating the success of vocabulary reconciliation for cultural heritage collections. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 64. (2013) 3., p. 464-479.

Mennyire sikeres az ellenőrzött szótárak egybehangolása a közgyűjteményekben?

Gépi dokumentumleírás; Koordináció -nemzetközi; Tárgyszójegyzék; Tézaurusz

A Linked Data (kapcsolt adatok) fogalma a kulturális örökségi szektorba is bekerült, mivel használatával heterogén gyűjtemények integrációja válhat lehetővé, és a meglévő metaadatokból hozzáadott érték nyerhető ki. Azonban a gyakorlati szakembereknek és a kutatóknak egyaránt jobban meg kell érteniük, milyen ésszerű eredményt várhatnak a helyi metaadatok és a hagyományos ellenőrzött szótárak – amelyek már a Linked Data „felhő” részét képezik – közötti egyeztetési folyamattól. A tanulmány mélyreha-

tó elemzést nyújt arról, hogy egy helyi szinten készített szótár mennyire sikeresen hangolható össze a Kongresszusi Könyvtár tárgyszójegyzékével (LCSH) és a Művészeti és Építészeti Tezaurusszal (AAT) egy interaktív adatátalakítást szolgáló általános eszköz (OpenRefine) segítségével. Az összehangolási folyamatot negatívan érintő kérdéseket is felsorolja, valamint javaslatokat tesz annak érdekében, hogy automatizált módon lehessen maximális értéket teremteni a meglévő metaadatokból és az ellenőrzött szótárakból.

(Autoref.)

Információkeresés

263/2013

KAREN, Vladimír: Objevte discovery! – Bibliogr. In: Knižnica. – 14. (2013) 4., p. 3-8.

Res. angol nyelven

Fedezzük föl a Discoveryt!

Gépi információkeresés; Gépi információkeresési rendszer; Használoi szokások

2009-ben jelent meg először a piacon az az új generációs szolgáltatás, amelyet a lefordíthatatlan nevű „discovery szolgáltatás”, röviden „discovery” jelöl. A nemzetközileg gyakran használt „web-scale discovery service” terminus helyett leggyakrabban a „központi kereső” vagy „discovery szolgáltatás” szinonimák terjedtek el.

Több korábbi, használoi kutatással foglalkozó tanulmány jutott arra a következtetésre, hogy az egyetemi hallgatók a kutatásaikat SOHA nem a könyvtári webes katalógusokban kezdik. A tudósok ennél okosabbak, ismerik a könyvtárakat és szolgáltatásaikat, de könyvtárba ők is egyre ritkábban járnak.

A központi keresőszolgáltatás eleve megkönnyíti a forrásokhoz való hozzáférést azok számára, akik nem szentelnek időt a klasszikus keresési

módszereknek, olyan nagy mennyiségű releváns információ összegyűjtésével, amelyet a weben szabad kereséssel nem találnának meg.

Az áttekinthetatlenség kezelésére kezdetben az ún. metakeresők szolgáltak, amelyek a kérdésfeltevéstől számítva kb. 10-30 másodpercen belül válaszoltak. A mai információkeresőknek sokkal gyorsabb és a releváns információt tartalmazó, áttekinthető halmazokra van szükségük. Nekik olyan könyvtári kereső kell, amelyik a Google-hoz hasonlóan 1-2 másodperc alatt relevancia alapján súlyozott találati eredményt mutat.

Az ALA 2009-es téli konferenciáján mutatták be a *Summon* szolgáltatást, amellyel nemcsak a bibliográfiai adatok indexeiben, hanem a teljes szövegű dokumentumokban is egyszerre lehetett keresni. Így jött létre egy olyan központi kereső, amelynek a funkciója az internetes böngészőkével azonos – vagyis valamennyi rendelkezésre álló forrásban tud keresni.

A központi kereső azon az elven működik, hogy a használók a kiválasztott keresőkérdést megjelenítő találati halmazt különböző szempontok alapján pontosítani, szűkíteni vagy tágítani akarják. Lehetőséget nyújt a keresésekhez kapcsolódó további szolgáltatásokra (export, teljes szövegű hozzáférés stb.). A Summont a piacon további megoldások követték, pl. az EBSCO szolgáltatása, az EDS. A cseh könyvtárakban már több helyen alkalmazzák a discovery szolgáltatás valamelyik típusát (a nemzeti könyvtárban, a pardubicei egyetemi könyvtárban, az országos műszaki könyvtárban, a prágai gazdasági főiskolán).

A mai központi keresők jóval többet tudnak, mint a néhány évvel ezelőttiek: megnőtt ugyanis azoknak a kiadóknak a száma, akik hozzáférést biztosítanak tartalmaik indexeléséhez, javult az adatok és metaadatok minősége, szélesedett az adatok köre. A központi indexelést gyakran integrálják más rendszerekkel (pl. a VuFind), népszerű nyílt forrású portállal, amely a könyvtári katalógusra alkalmazható eszköz. Ezek kombináltan javítják az integrált, hibrid keresési lehetőségeket (pl. Primo – Princeton University, Drupal – University of Michigan). A Summon

például 13,5 millió teljes szövegűen indexelt könyv és azok bibliográfiai adatai között egyszerre tud keresni. Az indexelt könyvek több mint fele angol nyelvű, de 22 ezer cseh és 5 ezer szlovák is van közöttük.

A központi keresők eredményeként a könyvtári források kihasználtsága növekedett. Előnyük, hogy a hagyományos és elektronikus forrásokban egyidejűleg keresnek, egyetlen feltételük az indexelés. Másik nagy előnyük a relevancia szerinti minőségi rangsorolás, amelyet az algoritmus optimalizálásával értek el. A relevancia növelését szolgálja a szakkategóriák szerinti indexekben való keresési lehetőség. A központi keresők az ún. OpenURL link resolver (linkserver) alkalmazásával működnek, ha a központi index nem közvetlenül mutat a teljes forrásokra vagy a további szolgáltatási lehetőségekre (pl. könyvtárközi kölcsönzés).

A központi keresők hatalmas lépést jelenthetnek a használók könyvtári szolgáltatásokkal való elégedettségének javításában.

(Prókai Margit)

264/2013

RICHARDSON, Hillary A. H.: Revelations from the literature : how web-scale discovery has already changed us. – Bibliogr. In: Computers in libraries. – 33. (2013) 4., p. 12-17.

A szakirodalomból adódó felismerések – hogyan változtatott meg minket máris a Web-Scale Discovery?

Egyetemi hallgató; Gépi információkeresési rendszer; Online információkeresés; Számítógép-hálózat

Megközelítőleg egy évtizede folyik a diskurzus az internetes keresők könyvtári környezetben történő alkalmazásáról. A Google és az Amazon cégekéhez hasonló keresőeszközök és felületek támogatói felbecsülhetetlennek tartják ezek kényelmi szolgáltatásait, amelyek sok forrásban történő egyidejű és egyszerű kutakodást tesznek lehetővé. Ez igen vonzóvá teszi őket a használók

körében, ám kritikusabb könyvtárosok azt állítják, hogy a kifinomultabb könyvtári eszközökkel nem vethetők össze, és komolyabb kutatásoknál legfeljebb első lépcsőfokként szolgálhatnak.

Az internetes keresőeszközöknél lényegesen jobb eredményeket mutatnak a webmértű kutatóeszközök, illetve az ezekkel nyújtott szolgáltatások (*web-scale discovery services* = WSDS). A különböző platformokon létrehozott, általában egyesített indexállomány segítségével működő webmértű keresőeszközök azért válnak mind elismertebbé a könyvtári világban, mert segítségükkel a használók akár egyszerű kulcsszavas kereséssel a könyvtárban rendelkezésre álló összes (tehát saját, előfizetett és nyílt hozzáférésű) forrásban, egyidejűleg kereshetnek, és gazdag eredményhez juthatnak.

Az új technológia az utóbbi öt évben egyre terjed, folyamatosan fejlődik és erőteljesen hat az olvasók és könyvtárosok szokásaira, munkájára. Az eddig megjelent szakirodalomból az derül ki, hogy leginkább az integrált rendszereket, az állomány használatát, a tájékoztató szolgálatot és a használóképzést befolyásolja. Jelentősen megnőtt például a teljes szövegek letöltése, viszont csökkent a szakadatbázisokban történő keresések száma. A diákok szívesen alkalmazzák, de ehhez jobban kell támaszkodniuk a könyvtárosok szakértelmére és útmutatásaira. Ez viszont lehetőséget ad a hallgatók információs műveltségének növelésére, a források értékelésének megtanítására és más könyvtári szolgáltatások bemutatására is.

A könyvtári szakirodalomban a webmértű kutatási szolgáltatásokkal kapcsolatos vizsgálódások nyomán 2007 óta exponenciálisan nő az ezzel kapcsolatos cikkek száma. A részletes tartalom-elemzés például azt mutatja, hogy a szaknyelv még korántsem egységes ezen a területen, hogy a szolgáltatások közül leggyakrabban a *Serials Solutions' Summit* említették, hogy a cikkek többsége tartalma szerint értékelés, kritika, és az új szolgáltatás bevezetésével kapcsolatos tapasztalatok átadása. Sokszor fordul elő az információs műveltségre gyakorolt hatás, illetve a könyvtárosok ezzel kapcsolatban felmerülő

oktatási feladatainak említése is, melyekre példákat is kapunk.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 267, 282

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

265/2013

CHAKRABORTY, Mou – ENGLISH, Michael – PAYNE, Sharon: Restructuring to promote collaboration and exceed user needs : the Blackwell Library access services experience In: Journal of access services. – 10. (2013) 2., p. 90-101.

A szolgáltatások újjászervezése egy egyetemi könyvtárban: a Blackwell Könyvtár hozzáférési szolgáltatásának tapasztalatai

Egyetemi könyvtár; Kölcsönzés; Munkaszervezés; Olvasószolgálat; Tankönyvgyűjtemény

A Salisbury Egyetem (USA) Blackwell Könyvtárában a hozzáférést nyújtó (Access Services=AS) osztályon a változás akkor kezdődött, amikor létrehozták a nyilvános szolgáltatások vezetője (Head of Public Services=HPS) munkakört. Az új vezető terveiben új munkafolyamatok és új kommunikációs stratégia kialakítása, az osztály átszervezése szerepelt, beleértve az új, AS könyvtáros munkakört. Az új kezdeményezések megvalósításában az AS könyvtáros és a kölcsönző szakember (nonlibrarian) jobban tudtak együtt dolgozni, példát mutatva a könyvtárosok és más szakemberek közötti szorosabb együttműködésre.

A szolgáltatások korszerűsítése a küldetésnyilatkozat megújításával kezdődött, a figyelem középpontjába az olvasók és az ügyfélszolgálat került. Ennek során az új vezető 3 célt tűzött ki: a kommunikációs csatornák és az együttműködés javítását az osztályon belül és a tájékoztatói szolgálattal; az egyes kurzusokhoz szükséges tananyagok és a velük kapcsolatos

szerzői jogi kérdések jobb kezelését; az olvasók folyamatosan változó igényeinek támogatását, az ügyfélszolgálat szintjének emelését. Az első összdolgozói értekezletet követően a vezető egyénileg is megbeszélte a munkatársakkal a tapasztalatokat; félévenként közös megbeszélést szervezett a nyilvános szolgálat dolgozóival. Egyik alapelve volt a munkatársak kölcsönös megbecsülése; ezzel lehetősége nyílt arra, hogy a kölcsönzésben dolgozókat kimozdítsa munkaszobájukból, különböző rendezvényeken társelőadónak kérje fel őket.

A tananyagok kezelésének megújításához a könyvtár számára a Docutek ERes rendszerét választották. Első lépésként az eddig papíralapú nyilvántartás (iratgyűjtőkben lévő listák) helyett egy laptopot állítottak be. A listák négy példányából kettő a kölcsönzésben volt a hallgatók és szükség esetén a munkatársak számára. Minden tárgynak volt egy lapja, amelyen a cím, a vonalkód, a raktári jelzet és az adott kurzushoz megállapított kölcsönzési idő szerepelt. Ezek a listák nehéz és időigényes volt keresni, sok papírra volt szükség (a módosítások miatt), és nagy volt a hibalehetőség. A laptop beállításakor egy félévig még használhatók voltak a listák is. Az ERes rendszert kitették az egyetem honlapjára, az AS könyvtáros a hallgatók és a munkatársak számára elkészítette a laptop és az ERes használatához szükséges tudnivalókat.

A szerzői jogi ismeretek terjesztése érdekében az AS könyvtáros figyelemfelkeltő e-mailt küldött az összes karnak, majd az első félév végén azoknak a karoknak, ahol a tananyagok kezelése miatt több mint 100 dollár engedélyezési díjat kellett fizetni. Többen nem is tudtak a szerzői jogi kötelezettségekről, hogy sokszor az elektronikus tananyagok hálózati közzététele (a kiadói engedélyezés miatt) többbe kerül, és más megoldásokat kell keresni. Ezekkel a kérdésekkel minden évben foglalkozni kell, ezért évenként kétórás szemináriumot tartanak a méltányos használatról (fair use) és a szerzői jogokról.

A hallgatók jobb kiszolgálása érdekében vetek

– kölcsönözhető laptopokat és netbookokat; a

Tájékoztató is 16 netbookot kapott, amelyeket elsősorban az információs műveltség órákon használnak;

- 10 személyhívót ahhoz, hogy a hallgatóknak a kölcsönözhető gépekre ne kelljen várniuk;
- két újabb szkennert, amelyeken a hallgatók pdf formátumban ingyenesen rögzíthetik anyagaikat.

Az új vezető irányításával 2010-ben felmérték a hallgatók elégedettségét a könyvtár munkájával. Az ekkor kapott javaslatok közül többet is megvalósítottak, (mint a nyomtatási lehetőség a tanórák kezdete előtt, a számítógépekhez különböző kiegészítők beszerzése stb.).

Az ügyfélszolgálat megújítása érdekében az AS munkatársai és a diákmunkaerők megismerték a többi osztály munkáját, hogy szükség esetén helyettesíteni tudjanak.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Kölcsönzés

Lásd 265

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

266/2013

PERCY, Joanne: E-book lending : the challenges facing interlibrary loan In: Interlending & document supply. – 41. (2013) 2., p. 43-47.

E-könyvek kölcsönzése: kihívások a könyvtárközi kölcsönzésben

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Felmérés; Kölcsönzés; Könyvtárközi kölcsönzés

2012-ben az Egyesült Államokban az e-könyvek eladása már meghaladta a nyomtatott könyveket. A szerző egy 60 könyvtárra kiterjedő felmérés során azt vizsgálta, megjelent-e már a könyv-

tárközi kölcsönzésben ennek a jelentős változásnak a hatása.

Az előzmény egy 2010-es felmérés, amely szerint a könyvtárak mindössze 2%-ának volt csak felhasználási szerződésben biztosított joga e-könyv állományának könyvtárközi kölcsönzésére, 52%-nak nem volt ilyen jogosultsága, 40% munkatársai pedig nem tudtak róla, hogy van-e. A fő probléma, hogy a jogkimerülés elve nem érvényes az elektronikus dokumentumokra. Ezek ugyanis nem eredeti műpéldányok, hanem maguk is csak az eredeti fájl másolatai. Így a könyvtár nem az eredeti „könyvet” vásárolja meg, hanem annak csak egy reprodukciójára szerez használati jogot – így továbbkölcsönzésére sem jogosult addig, amíg nem állapodik meg erről a jogtulajdonossal vagy az annak megbízottjaként működő közvetítő céggel.

A cikk szerzője 2012-es vizsgálata során a 2010. évi felméréshez hasonlóan azt kérdezte meg a könyvtáraktól, kölcsönöznek-e könyvtárköziben e-könyveket, és van-e a kölcsönzésre irányuló licencszerződésük. A 66 részt vevő könyvtár közül 60 még nem kölcsönöz, és csak 6 folytat licenccel kapcsolatos tárgyalásokat. A legnagyobb kiadók egyelőre vagy a kölcsönzések számának meghatározásával, vagy egyéb módon korlátozzák ezt a lehetőséget. Két nagy tudományos kiadó engedélyezi, de erről kevés könyvtárnak van tudomása, akik pedig ismerik, nagyon időigényesnek és bonyolultnak tartják az e-könyvek elérhetővé tételét a kérő könyvtár számára.

Az eredményekből kiderül, hogy a könyvtárközi kölcsönzés elterjedéséhez szükség van a könyvtárosok képzésére, a licencszerződések előtérbe kerülésére, valamint megkötésük könnyítéséhez a megfelelő kifejezések egységesítésére, továbbá a technikai problémák, például a sokféle formátumból (AZW, ePub, MOBI, PDF) adódó technikai bonyodalmak megoldására. Fontos a már elérhető e-könyvek kapcsán a könyvtáron belüli jobb kommunikáció, a hozzáférés lehetőségének erőteljesebb tudatosítása. Az ügyben mindenestre határozott előrelépés tapasztalható: egyre több kiadó hajlandó egyre kedvezőbb feltételeket biztosítani a könyvtárközi kölcsönzéshez.

A szerző saját könyvtárában is kísérletbe fogott: egyelőre húsz e-könyv olvasót vásároltak, és ezeket a használók figyelmébe ajánlották. A kísérleti szakasz fél éve alatt 36 kölcsönözhető e-dokumentumot szereztek be rájuk. Az e-könyvek és kölcsönzésük kifizetődőbbnek bizonyult a nyomtatott könyvekénél a beszerzési ár, a szállítási költség és a ráfordított munkaidő szempontjából is. A visszajelzések az új szolgáltatást illetően kifejezetten pozitívak voltak. A könyvtárközi e-könyv kölcsönzés összes lehetősége adva van tehát, már csak a kiadók együttműködési hajlandóságát kell megerősíteni, hogy a könyvtár által beszerzett, felhőben tárolt tartalmak távoli használatra, más könyvtár számára is akadálytalanul kölcsönözhetővé váljanak.

(Fazokas Eszter)

Tájékoztatási eszközök

267/2013

JAIDKA, Kokil – KHOO, Christoper S. G. – NA, Jin-Cheon: Literature review writing : how information is selected and transformed. – Bibliogr. In: Aslib proceedings. – 65. (2013) 3., p. 303-325.

Szakirodalmi szemlék írása: hogyan választjuk ki és alakítjuk át az információt

Cikk; Felmérés; Folyóirat -könyvtári; Informatika; Szakirodalmi szemle

A tanulmány célja, hogy feltárja és leírja, melyek a kutatók preferenciái az idézett tanulmányokból nyert információk kiválasztása során, amikor ezekből szakirodalmi szemlét készítenek, és milyen átalakító és szerkesztési megoldásokat alkalmaznak a kiválasztott információkra.

A cikk egy nagyobb projekt része, melynek célja olyan automatikus összefoglaló módszer kifejlesztése, amely az emberi szakirodalmi szemléírás jellemzőit szimulálja. A kutatási kérdések az alábbiak voltak: hogyan készül egy szakirodalmi szemle – honnan szerzik be a kutatók az informá-

ciókat, milyen típusú információkat választanak, és hogyan alakítják át ezeket? Mi a kapcsolat a szakirodalmi szemle stílusai (integratív és leíró), és az alábbi változók (forrás szakaszok, információ típusok és az átalakítás típusai) között? A szerzők a *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 2001 és 2008 között megjelent szemlerovatának húsz cikkét elemezték, hogy választ adjanak ezekre a kérdésekre. Hivatkozott mondatokat vetettek egybe 279 forrástanulmánnyal, hogy meghatározzák a mondatok forrását. Elemezték a kiválasztott információ típusát, a forrástanulmány kiválasztott szakaszait, ahonnan az információ származott, és a szemle szerkesztésbeli változtatásainak típusait.

Az integratív szakirodalmi szemlék több kutatási eredmény információt és kritikát tartalmaznak, és több információra hivatkoznak a forrástanulmányok eredményeket tagláló és összefoglaló szakaszaiból. A leíró szakirodalmi szemlék több kutatási módszer információt tartalmaznak, és több információra utalnak az összefoglaló és a bevezető szakaszokból. A leggyakoribb átalakítás a magas szintű összegzés, bár a leíró szakirodalmi szemle több *cut-and-paste*-et alkalmaz, különösen a referátumokból vett információk esetében. A cikk leírja a szerkesztés fajtáit – helyettesítéseket, beszúrásokat és törléseket – a forrásmondatokhoz igazodva.

A leírt eredmények hasznosak a szakirodalmi szemle készítésének oktatásában, és bemutatják olyan automatikus összefoglaló rendszerek alkalmazását, melyek helyettesíthetik az embert a szakirodalmi szemle elkészítésében.

(Autoref.)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

Lásd 243, 245, 246, 249

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

Lásd 233, 257

Könyvtártudományi tájékoztatás

268/2013

MANZARI, Laura: Library and information science journal prestige as assessed by library and information science faculty. – Bibliogr. In: The library quarterly. – 83. (2013) 1., p. 42-60.

Könyvtár- és információtudományi folyóiratok presztízse az oktatók véleménye szerint

Felmérés; Folyóirat-könyvtári; Közvéleménykutatás; Oktató-könyvtárosképzésben

Ez a „presztízsz”-vizsgálat az Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA) által akkreditált könyvtár- és információtudományi (LIS) programok oktatóinak a szakma folyóiratairól alkotott véleményét elemezte. Az oktatóknak 1-től 5-ig terjedő skálán kellett nyolcvanegy folyóiratot a kutatásban és az oktatásban betöltött fontosságuk szerint osztályozniuk. A kapott eredmények rangsorolását átlag- és módusz számítással végezték el. A sorrend: *Journal of the American Society for Information Science and Technology* (JASIST) – 4,04, *Library Quarterly* – 3,45, *Annual Review of Information Science and Technology* (ARIST) – 3,30, *Journal of Documentation* – 3,12, *Library Trends* – 3,11. Ezután fel kellett sorolniuk azt az öt tekintélyes folyóiratot, melyekben azért publikáltak, hogy intézményükben véglegesítsék, illetve előléptessék őket. Az első öt szaklap egyaránt 5 pontot kapott (*Information Processing and Management*, *Journal of Documentation*, *Journal of the American*

Society for Information Science and Technology (JASIST), *Library and Information Science Research*, *Library Quarterly*). Sok folyóirat mindkét módszer alapján magas osztályzatot kapott. Az oktatók által adott osztályzatok nemcsak folyóirat-rendelések, hanem véglegesítések, illetve előléptetések mérlegelése során is jól használhatók.

(Autoref.)

Kutatás és termelés információ-ellátása

269/2013

MAMTORA, Jayshree: Transforming library research services : towards a collaborative partnership. – Bibliogr. In: *Library management*. – 34. (2013) 4/5, p. 352-371.

A kutatóknak nyújtott szolgáltatások átalakítása egy ausztrál egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Használói szokások; Könyvtárosi hivatás; Kutatás információellátása; Továbbképzés

A tanulmány célja, hogy feltárja a kutatási könyvtáros (research librarian) új és változó szerepét különös tekintettel az ausztráliai Charles Darwin Egyetemre (CDU). Az ország északi területén lévő CDU könyvtára számos szolgáltatást fejlesztett ki, hogy megfeleljen az egyre növekvő kutatási közösség speciális igényeinek. A CDU könyvtára által a tudósoknak nyújtott támogatás hatását két kérdőíves felméréssel értékelték, melyet fókuszcsoportos megbeszélések követtek. A visszajelzéseket rendszeresen összegyűjtötték a műhelybeszél-

getések résztvevőitől értékelő lapokon. Annak érdekében, hogy a kutatók igényeit kielégítsék, a könyvtár munkatársai sikeresen használták a folyamatos szakmai továbbképzés formális és informális módszereit, hogy áthidalják azokat a hiányosságokat, amelyekre az értékelés során fény derült. A változó kutatási környezet miatt a kutatási könyvtárosnak készségeit és képesítéseit folyamatosan frissítenie kell majd annak érdekében, hogy a kutatók szükségleteit ki tudja elégíteni. A könyvtárosoknak olyan új szerepeket kell elsajátítaniuk, amelyek hagyományosan nem a sajátjuk, mint például az adatkezelés és a kurátorság. A gyakorlati következmények közé tartozik még a kutatási könyvtáros folyamatos továbbképzésén kívül a könyvtár funkcionális egységeinek lehetséges átszervezése és a könyvtáros és a változó környezetben dolgozó kutatók kapcsolatának alakulása. A tanulmány kérdése-

ket intéz a képzőintézményekhez is a készségek fejlesztésének lehetőségeivel és a kutatói közösséggel kapcsolatban álló könyvtárosok státuszával kapcsolatban. A tanulmány összefoglalja a kutatási könyvtárossal foglalkozó újabb szakirodalmat, és olyan témával foglalkozik, amely jelenleg számos felsőoktatási könyvtárat érdekel. A CDU által elfogadott stratégia érdekes a kisebb, elszigetelt és kevés erőforrással rendelkező, hasonló helyzetben lévő egyetemi könyvtárak számára.

(Autoref.)

Oktatás információellátása

Lásd 239, 276

Vezetés, irányítás

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

270/2013

DÜREN, Petra: Leadership in libraries in times of change. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 39. (2013) 2., p. 134-139.

Res. arab, francia, kínai, német, orosz és spanyol nyelven

Könyvtárvezetés változások idején

Képesítés; Munkaszervezés; Vezetés

A könyvtárakban a változás folyamatosan jelen volt, de annak sebessége és összetettsége az elmúlt években még inkább megnőtt. A szerveze-

tekben a nagyszabású változások a tervezés és szervezés mellett komoly vezetői kompetenciákat is igényelnek. Miután a menedzsment felismerte a változásra vonatkozó igényt, azt világosan el kell magyarázni minden érintett számára. A megvalósítás fázisában fontos, hogy minden olyan munkatárs vegyen részt benne, akinek az befolyásolja az életét. A projekt végén pedig időt kell hagyni, hogy elsajátítsák az új folyamatokat, majd értékelni a változásokat.

A Hamburgi Egyetem könyvtárosképző intézetében mind BA, mind pedig MA szinten számos olyan kurzus van, amelyben a hallgatók elsajátíthatják a nagyszabású változásokkal járó ismereteket és készségeket.

A változásokat jelentő folyamatokban mindig jelen vannak olyan kérdések, mint: Miért kell változtatni? Melyek a megvalósítandó célok? Mit jelent mindez számomra személyesen? A

kritikus sikertényezők ebben a tekintetben az információ, a kommunikáció és a részvétel. Kétirányú kommunikációval megteremthető a csapat tagjai közötti megértés, az átláthatóság, és növelhető az aktív részvétel.

A Hamburgi Egyetemen több szakdolgozat és kutatás is született a könyvtári menedzsmenttel kapcsolatosan. Egy hallgató négy mélyinterjút készített egyetemi könyvtárak felső vezetőivel. Hárman is a kooperatív vezetői stílus mellett tették le a voksukat. Ők a csapatuk tagjait szakértőknek tartják, és szívesen delegálják is a feladatokat. A tekintélyelvű vezetők – a csapatuk tagjaival való állandó konfrontálódás miatt – nem is nagyon érhetnek el sikereket. Valamennyi vezető elvárja, hogy a vezetettek önállóan dolgozzanak. Munkájuk jelentős részét teszi ki a kommunikáció. Van, aki rendszeresen besegít a munkába az információs pultnál is, hogy jobban ismerje a beosztottak feladatait.

A Hamburgi Egyetem oktatói szintén végeztek kutatásokat. Köz- és felsőoktatási könyvtárak középvezetőivel készített interjúk alapján arra keresték a választ, hogy a változásokat jelentő projektek során miként küzdötték le a csapattagjaik körében meglévő aggodalmakat, kételyeket és félelmeket, hogyan kommunikáltak, és mit tennének másként, ha újra kezdenének?

Egy nagyszabású változtatás bevezetéséhez a vezetőknek fel kell ismerniük a trendeket és a kihívásokat, hogy proaktívan tudjanak cselekedni, és ne csak a külső kényszereket kövessék. A megbízhatóság és a feladatok világos kijelölése növeli a bizalmat. Fontos, hogy ismerjék a változásmenedzsment eszközeit és módszereit, a változások folyamatait, a munkatársak reakcióit, és hogy mindez milyen hatással van a vezetői stílusra. A beosztottak aggodalmainak felismerése kulcsfontosságú, hatékony kommunikációval lehet ezeket eloszlatni. A kommunikáció azonban a menedzsment irányában is fontos, leginkább a közvetlen felettessel.

Összességében megállapítható, hogy a vezetőnek világos jövőképpel kell rendelkeznie, amelynek nyomán a változtatásokat megbízhatóan, határozottan és a csapat tagjainak aggodal-

maira figyelve kell végrehajtani. A legfontosabb, hogy olyan gyakran kommunikáljon a vezető, amilyen gyakran csak lehetséges.

(Tóth Máté)

271/2013

HOSSEINI-ARA, Moe – JONES, Rebecca: Overcoming our habits and learning to measure impact. – Bibliogr. In: Computers in libraries. – 33. (2013) 5., p. 3-7.

Lépünk túl a megszokáson, és tanuljuk meg a hatást mérni!

Hatékonyág; Szolgáltatások

Miért küszködünk annyit mérési eszközök meghatározásával és megtalálásával, hogy meggyőzzük a döntéshozókat arról, mennyire értékesek könyvtári szolgáltatásaink és programjaink lakóhelyünk, egyetemünk, testületeink vagy szervezeteink számára? Legyünk őszinték: számos oka van a küszködésünknek – ezekről tudunk, s meg is tudjuk oldani őket. Először az okokat kell tisztáznunk, problémaként kell megfogalmaznunk, majd meg is kell oldanunk őket. Öt alapvető probléma létezik, és csak az a dolgunk, hogy megoldjuk őket:

- 1) A könyvtárak nem tűznek ki célokat értékeléseik elé.
- 2) Nem értjük pontosan, mi az érintettek érték-mérője.
- 3) Az értékelést nem tekintjük a szolgáltatások vagy programok szerves részének.
- 4) Az értékek mérése nem választható el a működés értékelésétől; az eredményeket összekeverik a teljesítménnyel, ami mindenkit megzavar.
- 5) A működés értékelésének nincs világosan megfogalmazott felelőse.

A szerzők a továbbiakban ezt az öt problémakört vizsgálják, és ajánlják a *ha, akkor* logikai modell négy elemének alkalmazását. A *logikai modell* részei a ráfordítás (input), a teljesítmény (output), az eredmény (outcome) és a hatás (impact).

Mind az öt fent említett problémakört gyakorlati példákkal szemléltetik, magyarázzák. Meggyőzően érvelnek amellett, hogy a könyvtárak munkájának javításához csupán néhány alapvető és logikus lépést kell következetesen megtenni.

(Murányi Lajos)

Pénzügyi és gazdasági kérdések

Lásd 247

Marketing, közönségkapcsolatok

272/2013

STEMPLER, Amy F. – POLGER, Mark Aaron: Do you see the signs? : evaluating language, branding and design in a library signage audit. – Bibliogr. In: Public services quarterly. – 9. (2013) 2., p. 121-135.

Látod a jeleket? A nyelv, a branding és a dizájn értékelése az eligazító jelzések vizsgálata során

Eligazító jelzés; Felmérés; Marketing; Public relations

Az eligazító jelzések a könyvtárról alkotott benyomások fontos részét képezik, az infrastruktúra és a brand lényeges elemei. A hatásos feliratok következtetések, tömörek, nem fenyegetőek és nem szaknyelven íróttak.

A vizsgálat a New Yorki Városi Egyetemhez tartozó Staten Island Főiskolában (City University of New York, College of Staten Island) folyt. A könyvtár a központi épülettel szemben található, három szintet foglal el: az első emeleten található a kölcsönzés, a tájékoztatás és az irodák, a második emeleten van a hallgatói olvasó- és tanulóterem, ahol a könyvtárhasználati képzés is folyik, valamint a különgyűjtemények. Mindkét emeleten vannak terminálok, nyomtatók, fénymásolók és olvasói terek. A harmadik emeleten van a kölcsönözhető könyvállomány, az időszaki kiadványok, számítógépek, kutatószobák és kisebb olvasói terek.

A vizsgálat mindhárom emeleten a könyvtári szolgáltatásokra és a forrásokra utaló, állandó és ideiglenes jelzésekre terjedt ki. Az állandó jelzéseket szakemberek tervezték és kiviteleztek, az ideigleneseket általában a könyvtárosok maguk állították elő. Az eligazító jelzések tartalmi elemzése, a dizájn és a branding értékelése a stílus, a forma és a közlendő nagyon vegyes képét mutatta. Számos jelzést a vizsgálat kezdete előtt elavultnak ítélték rossz minőségük, ellentmondásos vagy felesleges tartalmuk miatt. Az ideiglenes jeleknél a színek, betűméretek, a nyelv és a terminológia, a képek stb. sokszínűségét találták. Az állandó jelek között is voltak pontosítást vagy megújítást igénylők, de összességében az állandó jelzések hatásosnak bizonyultak.

A jeleket három csoportra osztották:

- irányjelzők (a különböző kiszolgáló egységekhez vezető utak),
- elvi (általános könyvtárhasználati) jelek,
- információk (új beszerzések, rendezvénynaptár stb.).

A vizsgálatához egy online hallgatói kérdőívet is összeállítottak. Az elemzés nyolc olyan információs jelet érintett, amelyek az olvasók által gyakran keresett helyiségekre utaltak. Két hónap alatt 238 válasz érkezett (a felmérés nem reprezentatív). A kérdés az volt, hogy érték-e a jelrendszert, a feladat, hogy rangsorolják megnevezésük alapján a kitöltés közben nem látható jeleket. A válaszadók több mint 80%-a elsőéves volt, több mint 60%-a lány. Többségük hetente többször jár a könyvtárba, 39%-uk havonta egyszer. A legtöbben a kölcsönzés és a tájékoztatás jelét értékelték, legkevésbé ismerős a könyvtárközi kölcsönzés és a mikroformátumok jele volt. A használóbarát jelleg értékelésében a vezető helyen a nyomtatók, fénymásolók, a kölcsönzés és a tájékoztatás volt, a sort a csoportos kutatószoba, a könyvtárközi kölcsönzés és a mikroformátumok zárta. A magyarázat, hogy az elsőéveseknek a mikrofilm/mikrofilmlap fogalmak ismeretlenek, a könyvtárközi kölcsönzést csak a felsőbb évfolyamok veszik igénybe.

A jelek számát tekintve a legtöbb az ideiglenes információs csoportba tartozott, ezt követték az

ideiglenes, majd az állandó elvi jelek. Az elvi jelek nagy része általában tiltás, a barátságos légkörhöz kevesebb is elég lenne; ellentmondásokat is főleg ezeknél a jeleknél találtak. A kézzel írt, információs jelek általában valaminek az áthelyezéséről szóltak. A felcímkéző jelek mind ideiglenes információs jelek voltak, használatukat alaprajzzal/térképpel lehet kiváltani. Az elavult jelzésekről az éves felülvizsgálaton kell dönten, eltávolításukért felelőst kell megbízni.

A jelrendszer újratervezése nagyobb kiadással jár, az egységes dizájn és brand a munkatársak támogatását, egy bizottság vagy felelős személy kijelölését igénylik. A vizsgálat eredményeit a „bevált gyakorlatok” gyűjteményében, a jelölésrendszer irányelveiben és a branding-stratégiában kell feldolgozni.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 248, 252

Felhasználók és használat

Használat- és igényvizsgálat

273/2013

CHEVALLIER, Philippe – EVANS, Christopher: Attention, lycéens ! : enquête sur les publics réviseurs à la BPI et à la BnF In: Bulletin des bibliothèques de France. – 58. (2013) 2., p. 24-29.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Felmérés a Francia Nemzeti Könyvtár (BnF) és a Pompidou Központ könyvtárának (BPI) gimnazista használóiról

Felmérés; Könyvtárháztartás; Középiskolás; Közművelődési könyvtár; Nemzeti könyvtár

A gimnáziumok utolsó éveibe járó, pályájukra, jövőendő önálló életük megkezdésére törekvő fiatalok a felvételikre készülés időszakában mind gyakrabban fordulnak meg a nyilvános könyvtárakban. Egyaránt ez a tapasztalata a Francia Nemzeti Könyvtárnak (BnF) és a Pompidou Központnak (BPI). A gimnazisták tömeges felépésükkel, zajos és a könyvtári rendet, szabályokat sokszor megsértő magatartásukkal nem kevés feszültséget okoznak e könyvtárak rendszeres olvasóinak. Egyúttal mintavételi lehető-

ségként szolgálnak az intézmények munkatársainak, akik a szolgáltatások fejlesztése, jobb tétele érdekében rendszeres felméréseket végeznek olvasóik körében. A jelenlegi két – kvalitatív – felmérés szintén az érettségizőkre fókuszált. Mindkettőt szociológia szakos, mesterképzésben részt vevő hallgatók végezték 2010-2011-ben professzoraik és más szakemberek iránymutatásával.

A „Ki miért jár éppen ebbe az intézménybe?” kérdésre adott általános válasz napjaink közismert közösségi gyakorlata alapján egyértelmű: azért, mert a nagykönyvtár az egyik legjobb közösségi tér. Tehát maga a tér, a tanulásra, együttlétre alkalmas környezet az elsődlegesen vonzó a gimnazisták számára. Sokkal inkább, mint a szakmai szolgáltatások. „Azt hiszem, hogy egy olyan környezet, ahol mások is dolgoznak, tanulnak, olvasnak, segít nekem is...”. „Itt optimálisak a feltételek, mert otthon sok minden elvonja a figyelmemet...”. „Jó hangulat uralkodik itt.” „Itt egyszerre dolgozhatok és szórakozhatok.” „Munka közben kimehetek a balkonra kávézni...”. „Néha, a nap végén bejövök ide, amikor már unatkozom, belelapozok egy kicsit néhány könyvbe a filozófiai polcon, de nem használok semmit...” – sorjáznak a vélemények.

A válaszok egyik része a nagykönyvtárak felkeresését úgy mutatja be mint a napi tevékenységek egyikét. A szokványos mindennapok életformájának egyik rítusa a BnF-be vagy a BPI-be való járás. A csend, a nagy tér, az itteni hangulat, „egy másik univerzumban való lét” megfogja a gimnazistákat. „Nem ilyennek képzeltem” – írják többen. A kérdések során azt is megvizsgálták, hogy mi a hasonlóság és a különbség a két könyvtár, valamint a két könyvtár látogatottsága, elfogadása között. A Pompidou könyvtárát a gimnazisták jobban szeretik, mert szerintük a nemzeti könyvtárban túlságosan komoly a hangulat, inkább a munkát segíti elő. A sok tanulást igénylő felkészüléshez viszont kiváló. „Itt minden szép, a kert is, minden...” „a napijegy drága, de megéri, mert kevesebb a zaj, a hajléktalan, csavargó... ez elitté teszi”.

A könyvtáraknak nevet adó François Mitterand és George Pompidou történelmi tanulmányaikból már ismertek, ez is hozzájárul, hogy szívesen választják a nagy embereket idéző nagy könyvtárakat.

A felmérések a sok általánosnak tűnő válasz ellenére egyértelművé tették, hogy a gimnazista réteg nem egységes. Magatartásukban, cselekedeteikben, elvárásaikban ugyan vannak hasonlóságok, de sok a különbség is. Ennek megfelelően vonták le következtetéseiket a szakemberek: tekintetbe véve a különféle olvasói csoportokat, tovább kell fejleszteni a könyvtárakba érkező felhasználók fogadó övezetét, és nagy hangsúlyt kell fektetni a fiatalok könyvtári szocializációjára, hogy ezzel is elősegítsék későbbi tanulmányaikat és szakszerű könyvtárhasználatukat.

(Pajor Enikő)

274/2013

SCHOMISCH, Siegfried – ZENS, Maria – MAYR, Philipp: Are e-readers suitable tools for scholarly work? Results from a user test. – Bibliogr. In: Online information review. – 36. (2013) 3., p. 388-404.

Alkalmasak-e az elektronikus olvasókészülékek a tudományos munkához? Egy használói felmérés eredményei

Egyetemi hallgató; Elektronikus könyv; Felmérés; Olvasás; Szolgáltatások használata

A tanulmány az e-olvasókészülékek használhatóságát, elfogadottságát és korlátait vizsgálja – figyelembe véve a tudományos munka sajátos követelményeit, hiszen annak megfelelően kell segíteniük a nem lineáris olvasást, a könyvjelzőzést, kommentálást, kivonatolást és a nem szöveges elemek integrációját is. A szerzők a vizsgálat során társadalomtudományokat hallgató egyetemisták egyik csoportját kérdezték arról, milyen tapasztalatokat szereztek a tanulmányaikhoz használt e-kiadványokkal kapcsolatban. Ezután a diákoknak négyféle olvasókészülékkel két eltérő fájlformátumú digitális dokumentumon több szöveggel kapcsolatos feladatot kellett elvégezniük, majd részletesen értékelték teljesítményüket. Az elektronikus kiadványok már teret nyertek a tudományos életben is, noha az e-olvasók nem illenek zökkenőmentesen a tudományos szövegalkotás kialakult láncolatába, ha azt nézzük, miként használják a használók a dokumentumot az olvasás alatt és után. A cikk íróinak tesztjei lényeges hiányosságokat tártak fel e technikákban. Az e-olvasókészülékek tudományos munkában való használhatóságának tesztelése egybevág a természettudományokban az e-könyvek túlsúlyáról és a hordozható olvasókészülékek teszteléséről szóló tanulmányokkal, de a cikk más látásmóddal fókuszál a társadalomtudományok területén végzett tevékenység jellemzőinek és mozzanatainak a vizsgálata során, és e normákhoz viszonyítva méri az e-olvasóknak és a fájlfunkcióknak a használhatóságát.

(Autoref.)

275/2013

THOMPSON, Susan: Student use of library computers : are desktop computers still relevant in today's libraries? – Bibliogr. In: Information technology and libraries. – 31. (2012) 4., p. 20-33.

Egyetemi hallgatók és a könyvtári számítógépek használata: szükség van még rájuk?

Egyetemi hallgató; Felmérés; Kiszámítógép; Szolgáltatások használata

A felsőoktatási könyvtárak hagyományosan számítógépeket biztosítanak a hallgatók számára a gyűjtemény elérésére és újabban a tanulás minden tekintetben való megkönnyítésére. A legújabb technológiai változások, elsősorban a mobil eszközök elterjedése felveti a kérdést, hogyan tudnának a könyvtárak a legjobb technológiai támogatást nyújtani, és ez miként hatna a többi könyvtári szolgáltatás használatára. A Kaliforniai Állami Egyetem San Marcos könyvtárában két éven keresztül vizsgálták a hallgatók számítógép-használatát, mind a könyvtár asztali számítógépeit, mind a hallgatók saját laptopjait. A tanulmány azt találta, hogy bár a hallgatók egyre növekvő számban rendelkeznek mobiltechnológiával, még mindig határozottan jobban szeretik a könyvtári számítógépeket használni. Az is bebizonyosodott, hogy a könyvtári számítógépet használó hallgatók nagyobb valószínűséggel vették igénybe a könyvtár egyéb szolgáltatásait és nyomtatott állományát is.

(Autoref.)

276/2013

VOLENTINE, Rachel – TENOPIR, Carol: Value of academic reading and value of the library in academics' own words. – Bibliogr. In: Aslib proceedings. – 65. (2013) 4., p. 425-440.

A tudományos művek és a könyvtár értéke a felsőoktatásban dolgozók véleménye szerint

Egyetemi könyvtár; Egyetemi oktató; Felmérés; Hatékonyság; Kutató -mint olvasó; Oktatás információ-ellátása; Olvasás

A dolgozat arra a kérdésre keres választ, mi a felsőoktatásban dolgozók számára a tudományos művek olvasásának az értéke és eredménye, hogyan segíti az egyetemi könyvtár gyűjteménye az oktatók kutatási és oktatási tevékenységét, mi a szerepe az egyetemi könyvtár anyagának a tanításban és a tanulásban. A tanulmány betekintést nyújt a tudományos olvasás értékeibe és eredményeibe, leírja az általános olvasási szokásokat, és megvilágítja azokat a témákat, melyekkel a tudósok foglalkoznak. Hat brit egyetem nagyjából 2000 oktatója töltötte ki a webes kérdőívet, amelynek segítségével mind mennyiségi, mind minőségi adatokat gyűjtöttek. A felmérés a tudósok legutóbbi olvasmányát használta fel arra, hogy információkat szerezzen olvasmányaik és a könyvtári gyűjteményekhez való hozzáférésük céljáról, eredményeiről és értékeiről. A kérdőív végén kötetlen véleményközlésre is volt lehetőség: ezek állnak a cikk középpontjában. A vélemények az összes tevékenységben, de főleg a kutatásban a folyóiratcikkek olvasásának a fontosságát emelték ki. Hangsúlyozták a könyvtár e-folyóiratainak az értékét, és foglalkoztak az elektronikus hozzáférés kérdéseivel is. A nyitott válaszok csak az egyik módszer a tudományos olvasás és a könyvtár értékének a mérésére. A tanulmány más részeiben leírt eredmények tanulmányozása és vizsgálata még további adatokkal szolgál a tudományos könyvtárak értékeiről szóló átfogó megállapításokhoz. A tanulmány továbbá rávilágít a tudományos olvasás és a könyvtár alapvető szerepére a tudományos vállalkozásban. Ez a fajta minőségi „történet” segíti a könyvtárakat értékeik bizonyításában, és értékeli a problémás területeket.

(Autoref.)

Lásd még 263

Olvasás

Lásd 276

Használók képzése

277/2013

EYNON, Andrew: Welsh Information Literacy Project
In: Library and information research. – 37. (2013)
114., p. 17-22.

A Walesi Információs Műveltségi Projekt

Használói szokások; Használók képzése

A projekt célja az, hogy előmozdítsa az információs műveltségnek a walesi oktatásban, a munkahelyeken, valamint a tágabb közösségekben történő megismerését és fejlesztését. A jelenlegi fázisban a közkönyvtárakban dolgozó könyvtárosok információs műveltségi készségeit kívánják fejleszteni annak érdekében, hogy ezek a könyvtárosok segíthessenek felhasználóik információs műveltségi készségei fejlesztésében. Egyúttal az iskolai könyvtárakkal és tanárokkal együttműködve középiskolások ilyen irányú fejlesztését is megcélózták. A tantervekbe integrált információs műveltség fontosságának és releváns voltának hangsúlyozása mellett két iskolában folytatnak kísérleti projektet. Célul tűzték ki, hogy az iskolai könyvtárosok körében létrehozzák az információs műveltség pártfogóinak hálózatát, ami cél a közkönyvtárak esetében is. Ebben a körben a hírverés középpontjába a tágabb közösséget kívánják állítani, és a projektek a könyvtárosok készségeinek fejlesztésére irányulnak. A támogatók feladata – többek között – az, hogy elsődleges intézményi referenciapontok legyenek, segítsenek a képzések lebonyolításában, és bátorítsák a könyvtárosok részvételét ezeken, továbbá biztosítsák a helyi és a nemzeti stratégiák összhangját.

A korábbi fázisokban – számos más eredmény mellett – átfogó nyilatkozat és a fogalmi szin-

teket megadó keretrendszer született az információs műveltségről, összegyűjtötték a bevált gyakorlat példáit. Elnyerték az illetékes minisztérium és az akkreditációs testületek jóváhagyását. Elemezték a munkahelyi információs műveltség hasznát.

A projekt egyes szakaszairól részletesen ld.: <http://librarywales.org/en/information-literacy/project/>.

(Koltay Tibor)

278/2013

GROMOVA, Ol'ga Konstantinovna: Razvitie informacionnoj gramotnosti škol'nikov : problemy i podhody
In: Bibliotekovedenie. – (2013) 2., p. 39-45.

Az iskolások információs műveltségének fejlesztése: problémák és megközelítések

Használói szokások; Használók képzése -iskolában; Könyvtárosi hivatás

Az iskolások információs műveltsége az egyik legaktuálisabb kérdés a világon. Ezzel szemben Oroszországban gyakorlatilag nem létezik a pedagógusok ez irányú tömeges képzése, a felsőfokú pedagógus- és könyvtársképzés irányelvei nem tükrözik a középiskolai oktatási tantervekben foglalt követelményeket. Az iskolákban az információs műveltség fejlesztésével foglalkozó órák az alaptanterv regionális vagy iskolai elemébe kerülnek. A speciális foglalkozásokat vagy az órarendbe illesztik, vagy az iskolai/közkönyvtárakra építve általában az iskolai vagy a gyermekkönyvtárosok tartják: többségük saját tapasztalatai alapján, szakképzettség nélkül.

A fogalmak tisztázása: a szakirodalom alapján az információs műveltség része a személyiség információs kultúrájának, ez pedig az ember általános kultúrájának. Az információs műveltséget a tanulás „technológiájának” is lehet tekinteni. Oroszországban a könyvtárosok sincsenek mindig tisztában a fenti fogalmak közötti különbséggel, ami munkájukra is kihat; a könyvtárosok információs kultúrája is sok esetben kívánnivalót

hagy maga után. A gyerekekkel és a fiatalokkal foglalkozó könyvtárosok információs műveltségét vizsgálva a főbb problémák a következők:

- nem értik az információs műveltség fejlesztésében végzendő munka értelmét és tartalmát: vagy számítógépes órának vagy könyv- és könyvtártörténetnek tekintik;
- nem tudnak szöveget olvasni és értelmezni;
- nem tudják kiválasztani és értékelni a számukra fontos információt;
- nem tudják feldolgozni és megjeleníteni a releváns információt: egyes esetekben összefoglalni, máskor elemezni a táblázatokban, ábrákban stb. kapott adatokat;
- nem tudják kiemelni vagy saját szavaikkal összefoglalni a talált szöveg lényegét (sokszor megfigyelhető a szakozóknál).

Az iskolásokkal folytatott hatékony munkához tisztában kell lenni azzal, hogy az információs kultúra nem egy főiskolai elméleti tantárgy, hanem az információs munka értelmének megértése és elsajátítása.

Az iskolások információs kultúrájának fejlesztésében két megközelítés jellemző: a hagyományos és az ún. aktív (tevékeny). Az első szerint az információs kultúra önálló (elméleti ismeretekre és gyakorlatra épülő) tantárgy, míg a második szerint az információs munka folyamatának elsajátítása és értelmének tudatosítása.

A Kemerovoi Egyetem információtechnológiai kutatóintézete az összes iskolai évfolyam számára kidolgozta a hagyományos módszer alkalmazásához szükséges programot. A szerző és munkatársai az aktív úthoz dolgoztak ki az iskolások fokozatos fejlesztéséhez szükséges modellt. Mindkét esetben láthatók az értékelési és a módszerek terjesztését fékező problémák. Az aktív módszer támogatói szerint szükség van a tanárok és a könyvtárosok megfelelő képzésére, az információs kultúra fejlesztésének beillesztésére a tanrendbe és a könyvtárak munkájába – az akadályt a konzervatív továbbképzési rendszer jelenti. A hagyományos módszer követői szerint az 1–11. osztályban külön tantárgynak kell lennie, ezt viszont a tantárgyi tematika hiánya és

az iskolások túlterhelése gátolja; a szaktanárok képzése ebben az esetben is szükséges.

A cikk a „Szeptember elseje” (Pervoe sentâbrâ) kiadóház által 2006 óta szervezett továbbképző tanfolyamokon írt dolgozatokra épül. A tanfolyamokon elég hamar kiderült, hogy a könyvtárosok nagy része felkészületlen, hiányoznak a rendszerszintű fejlesztések. A levelező tagozat számára kidolgozott kurzus nyolc előadásból, két felmérő és egy záródolgozattól áll. A kiadóház nagy könyvtárak megrendelésére is szervez tanfolyamokat, és a regionális könyvtárak kérésére rövidebb ideig tartó tréningeket. A nappali tagozatos hallgatók előadások helyett az aktív módszerek gyakorlati megvalósításában vesznek részt.

(Viszocsekné Péteri Éva)

279/2013

REEDY, Katharine: iKnow : information skills in the 21st century workplace. – Bibliogr. In: Library and information research. – 37. (2013) 114., p. 105-122.

iKnow: információs készségek a 21. századi munkahelyen

Használoi szokások; Használók képzése; Információkeresés

Az Open University *iKnow* (Information and Knowledge at Work) elnevezésű projektjének célja az, hogy feltárja és megfogalmazza a 21. századi munkahelyeknél fontos információs műveltségi készségeket. Bár néhány kutatás rámutatott már a rossz hatékonyságú munkahelyi információkeresés költségeire, kevés online anyag jelent meg, amely orvosolná ezt a problémát.

A projekt során először hat alapvető kompetenciát határoztak meg: (1) a hatékony információkeresés képessége, (2) annak megértése, hogyan találhatjuk meg gyorsan és hatékonyan az információt, (3) miként mérhetjük a megtalált információ minőségét, (4) hogyan kezelhetünk nagy mennyiségű információt, (5) hogyan tegyük ezt jogszerűen a munkahelyen, valamint

(6) miként legyünk naprakészek az információk segítségével.

Ezek alapján általános jellegű tananyagokat állítottak össze az információk megtalálásáról, a források ismeretéről, értékeléséről, kezeléséről, szervezéséről és a naprakészségről. Ezekben belül rövid tananyagok készültek a keresés tervezéséről, az üzleti információforrások megtalálásáról, az információ minőségéről és értékeléséről, a gyorsolvasásról, az adatvédelemről, az iratkezelésről, az elektronikus levelezésről, és arról, hogy miként maradhatunk naprakészek.

Arra törekedtek, hogy minél több munkaadót és munkavállalót vonjanak be a tananyagok értéke-

lésébe. Ehhez mindkét kategóriában e-mailben megküldött, rövid, feleletválasztós kérdőívet használtak, mivel ezek kitöltése nem vesz túl sok időt igénybe. Három nagyvállalat, egy kisvállalat, egy múzeum, valamint egy oktatási intézmény véleményét kérdezték meg, míg tíz munkavállaló (hat vezető és négy beosztott) tesztelte az anyagokat. Bár a munkáltatók hasznosnak találták a hat kompetenciát, kevés képzési lehetőséggel találkoztak ezek kapcsán.

(Koltay Tibor)

Lásd még 269

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

Lásd 229, 230, 231, 232

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

Lásd 266, 274, 287, 289

Információ- és kommunikációs technológia

280/2013

BILANDZIC, Mark – FOTH, Marcus: Libraries as coworking spaces : understanding user motivations and perceived barriers to social learning. – Bibliogr.

In: Library hi tech. – 31. (2013) 2., p. 254-273.

A könyvtárak mint a közös munka terei. A közösségi tanulás használói motivációi és akadályai

Használó; Információtechnológia; Könyvtárhasználat

Napjaink tudástársadalmában a kreativitás, az interdiszciplináris gondolkodás, a problémamegoldás és a másokkal való együttműködés képessége mind nagyon fontos készségek, amelyek elsajátítása nagyon nehéz lenne csupán a könyvekből. A könyvtáraknak reagálniuk kell ezekre a kihívásokra. Jelen esettanulmány a Queenslandi Állami Könyvtár digitális kulturális központjának (könyv nélküli könyvtári tér, amit The Edge-nek neveztek el) példáján keresztül arra keresi a választ, hogy

1. Miként veszik használatba az emberek az együttműködésre szolgáló könyvtári tereket?

2. Milyen stratégiák vannak a terek olyan kialakítására (az ún. smart space technológiát is bevonva), hogy az segítse a használók közösségi tanulását?

A digitális kulturális központ építészeti is sugallja, hogy mindenki számára nyitott. Ugyan számos elkülönített helyiségből áll, amelyek között azonban üvegfalak vannak, így az egész egyetlen közös tér látszatát kelti. A helyiségek tovább szeparálhatók félig átlátszó függönyökkel. A számítógépes laborok – amelyekben speciális programokat, workshopokat, kiállításokat szoktak tartani – szintén üvegfalakkal vannak csupán elkülönítve.

A kutatásban interjúkat készítettek vezetőkkel, használókkal és azokkal a munkatársakkal, akik a látogatókat közvetlenül szolgálják. Mindezek mellett megfigyelések útján tanulmányozták a használók szokásait. Összesen 70 informális beszélgetés és 30 mélyinterjú szolgált az eredmények alapjául. A megfigyeléseket a hét különböző napjain, különböző napszakokban végezték.

Öt archetípust sikerült azonosítani, amelyeket nevekkkel azonosítottak.

- Nem-érdekel-Claire az intézményben kizárólag az információtechnológiai eszközökhöz és szoftverekhez való ingyenes hozzáférési lehetőséget látja. Nem különösebben érdeklik az együttműködésre szolgáló terek.
- Mit-tudok-itt-csinálni-Sophie egyáltalán nem ismeri fel a helyben rejlő lehetőségeket.
- Tanulásörült-Frednek nagyon tetszik a központ. Szereti, ha ihletet meríthet, ha együttműködhet másokkal. Tisztában van vele, hogy az interakció kulcsfontosságú kreativitása kibontakoztatásához.

- Megosztanám-Garrett egy-egy téma iránt különösen érdeklődik. Elsősorban a szervezett programok miatt élvezi az ittlétet. A tudásra, a megértésre és az új dolgok létrehozására vágyik elsősorban. Szívesen megosztja tudását másokkal, de inkább a formális együttlét híve.

- Együttműködő-Chris harmadik helyként használja az intézményt. A saját laptopján dolgozik. Élvezi a közösség nyüzsgését, az informális beszélgetéseket, a véletlenszerű találkozásokat a büfében kávéra várakozva.

Háromféle használat rajzolódik ki az archetípusból: 1) az információtechnológiai eszközök használata (Claire); 2) a harmadik hely (Chris); 3) az informális tanulási tér (Fred és Garrett).

A megfigyelések alapján nem jellemző, hogy különböző egyéni kulturális háttérrel rendelkező idegenek egymást inspirálnák, hogy természetes módon valósuljon meg a közösségi tanulás. A terekben – bár az együttműködésre találták ki őket – elsősorban egymás melletti tanulás zajlik.

Az intézmény elsősorban magas intenzitású találkozóhelyet jelent, amely akkor válhat alacsony intenzitású találkozóhelyek gazdag (azaz sok önszervező, közösen dolgozó-tanuló csoportot jelentő) helyé, ha nagyon sokféle háttérrel bíró embert sikerül bevonni egy időben. Mások megszólításának az a legfőbb korlátja, hogy nincsenek tisztában egymás készségeivel és érdeklődésével, valamint hogy félnek idegeket megszólítani.

(Tóth Máté)

Lásd még 274, 275, 281

Könyvtárgépesítés, könyvtáráépület

Könyvtáráépítés, -berendezés

Lásd 241, 244, 248, 252, 253

Számítógépes könyvtári rendszerek

281/2013

BÉRARD, Raymond: Next generation library systems : new opportunities and threats In: Bibliothek. – 37. (2013) 1., p. 52-58.

Res. német nyelven

Új generációs könyvtári rendszerek: új lehetőségek és veszélyek

Információtechnológia; Integrált gépi rendszer; Közös katalogizálás

Hogyan tudnák a nemzeti bibliográfiai irodák megállni a helyüket azokkal a fenyegető veszélyekkel szemben, amit a webméretű könyvtári integrált rendszerek megjelenése jelent számukra? Erre a kérdésre keresik a választ a francia nemzeti katalogizálási ügynökség, az ABES munkatársai.

Az egyre nyilvánvalóbb, hogy a nyolcvanas években elterjedő könyvtári integrált rendszerek az elektronikus dokumentumok tömeges elterjedése miatt már nem felelnek meg a dokumentumkezelés céljainak. Manapság a használók amúgy sem az OPAC-okban kezdik a keresgélést, hanem az interneten. A könyvtárak ugyan jelen vannak a weben katalógusaikkal és információforrásaikkal, de a különböző részegységek, szoftverek, eltérő interfészek, a sokféle szereplő és beszállító miatt nagyon nehéz érvényesülniük – ezért nincs más hátra, használniuk kell az új generációs rendszereket és a számítási

felhőket. Utóbbiak alkalmazása azért is előnyös, mert nem kell szervereket venni, a technológiával bajlódni, ráadásul a könyvtár felhőben tárolt adatai hatékonyabban érvényesülnek a központi közösségi zónában. Segítségükkel elkerülhető a rekordok duplikációja, és megvalósítható a valódi közös katalogizálás.

A piaci kínálatnak jelenleg két főszereplője van: az Ex-Libris (Alma) és az OCLC (WorldShare). Előbbi már jól ismert modulokat, rendszereket kínál (Voyager/Alepp, SFX/bX, stb.) és neves egyetemeket mondhat felhasználóinak. Az OCLC pedig 2009 óta fejleszti felhő alapú integrált rendszerét, melynek 2012-re már 210 könyvtár volt előfizetője. Az alternatív kereskedelmi megoldások közül megemlítendő az Intota, az Innovative, a Sierra és az Encore; a nyílt forráskódúak közül a Quali Open library environment, a Koha és az Evergreen. Központi kérdés, hogy valójában ki birtokolja a közös térbe kerülő adatokat, és hogyan lehet felhasználni őket? Az adatok szabad felhasználását valló ExLibris és az üzletesebb szemléletű OCLC gyakorlata és elvárásai például teljesen eltérőek.

Hogyan hathatnak tehát ezek a webméretű új generációs rendszerek az olyan nemzeti katalogizálási rendszerre, mint például a francia ABES, melynek Sudoc nevű közös katalógusában jelenleg 134 egyetemi könyvtár 1400 könyvtári egysége dolgozik?

Mivel egy felmérés megmutatta, hogy Franciaországban egy új, felhőben működő osztott rendszerre meglepően nagy lenne az igény, hozzáfogtak a tervezéshez, a hatáselemzéshez és a költség-haszon kiszámításához. Egyelőre annyi bizonyos, hogy az áttérésnek számos és jelentős hatása lesz a könyvtárosokra és informatikusokra egyaránt. A felhőszámítás elmosza a határokat a hagyományos könyvtárosi munkakörök között – egységesen kezelve például az eddig elválasztott hagyományos dokumentumok állományépí-

tését az elektronikus dokumentumokéval. Ezt és a többi hatást együtt mérlegelve egyelőre nem jutottak döntésre a francia nemzeti katalogizálási ügynökségnél, de hogy változtatni kell valamilyen módon, azt biztosra veszik.

(Fazakas Eszter)

282/2013

ROSECKÝ, Václav – ŽABIČKA, Petr: Požadavky na výměnu dat mezi knihovním a discovery systémem na příkladu implementace systému VuFind v Moravské zemské knihovně. – Bibliogr. lábjegyzetben In: Knihovna. – 24. (2013) 1., p. 79-88.

Res. angol nyelven

Az adatcsere feltételei a könyvtári és a discovery rendszer között a VuFind implementációs rendszer alkalmazásával a Morva Területi Könyvtárban

Gépi információkeresési rendszer; Integrált gépi rendszer; Online katalógus; Portál; Szoftver

A brnói Morva Területi Könyvtár 2011-ben tette közzé nyílt hozzáférésű, VuFind rendszerű új generációs könyvtári katalógusát azzal a céllal, hogy a discovery szolgáltatás integrálja valamennyi információforrásának az elérését.

A modern discovery rendszerek a klasszikus könyvtári rendszerek alternatív keresői lettek, amelyek a használók számára több forrásban egyszerre, a web 2.0 elemeit ötvözve, kényelmes keresést biztosítanak. A hagyományos könyvtári rendszer discovery szolgáltatásba integrálásával a használók elhagyhatják a klasszikus webopac2 felületét.

Az információforrások megkülönböztetésére három típus jellemző: nemzeti források (nemzeti nyelveken), helyi források (intézményi katalógusok), a keresés alapján egy közös indexű (pl. Summon) vagy helyi indexű rendszerek (pl. VuFind) lehetnek.

Ezeknek a hozzáféréseknek a kombinációja teszi lehetővé a helyi és központi indexekben való egyidejű keresést. A könyvtári rendszernek a discovery rendszerrel való integrációja

különböző lehet. Bizonyos rendszerek, mint pl. a VuFind vagy a Primo, az OPAC valamennyi legfontosabb funkcióját tartalmazzák.

2007-ben a Digital Library Federation csoportot alakított a könyvtári és discovery rendszerek integrációjának elemzésére. A megfogalmazott ajánlások a következő protokollok és szabványok alkalmazását javasolták: az OAI-PMH – strukturált metaadatok gyűjtését teszi lehetővé adott időintervallumban, a SIP (Standard Interchange Protocol) kommunikációs protokoll az önkiszolgáló kölcsönzőállomások és könyvtári rendszerek között, a NCIP – NISO (Circulation Intechange Protocol), önkiszolgáló kölcsönzést, hosszabbítást, visszaadást, tartozásokat kezel, az ISO 20775:2009 – mindenféle típusú egység leírására szolgál, a példányok hozzáférést a DLF API (Application Programming Interface) biztosítja. A fenti ajánlások a JISC Open Bibliographic Data Guide-dal összhangban vannak.

A VuFind nyílt forrású könyvtári katalógus, amelyet a Villanova Egyetem fejlesztett ki 2007-ben PHP programozási nyelven. Adatbázisként MySQL-t vagy PostgreSQL-t használ, a keresés indexeléséhez Solr eszközt alkalmaz, legújabb verziója, a 2.0 2013-ban jelenik meg.

A VuFind lehetővé teszi a különböző metaadat-formátumok helyi és külső források találatainak együttes elérését.

Az Aleph könyvtári rendszert használó Morva Területi Könyvtárban a VuFind 1.3 alkalmazására került sor. A bibliográfiai adatokat MARC ISO 2701 formátumban exportálták. A Solr 4.0 automatikusan, óránkénti aktualizálással frissíti az indexeket. Alkalmazásakor figyelembe vették a cseh nyelv sajátosságait. Az indexelést kibővítették a teljes szövegű könyvek tartalmára is. A találati eredmények ezzel jelentős mértékben javultak. A kölcsönzések és tartozások kezelésében az Aleph szolgáltatásait használják.

A cseh nemzeti könyvtár és a morva könyvtár együttműködésében került sor a nemzeti digitális könyvtár kialakítására a VuFind alkalmazásával, amely mindkét könyvtár információforrásainak elérését biztosítja. Az Aleph rendszer

valamennyi speciális funkciót támogatja, a cím előjegyzésének kivételével, mivel rezerválást csak példányszinten lehet megadni.

A VuFind 2.0 a helyi katalógusok integrációjának megvalósítását, központi portál létrehozását fogja biztosítani, amellyel több könyvtár és konzorcium lesz elérhető Csehországban. A Finn Nemzeti Digitális Könyvtár is a VuFind rendszerrel és központi portálszolgáltatással teszi elérhetővé különböző könyvtári rendszereinek forrásait.

(Prókai Margit)

283/2013

SINGH, Vandana: The nuts and bolts of migration to open source ILS : experiences and recommendations from librarians. – Bibliogr. In: Libri. – 63. (2013) 2., p. 108-122.

A nyílt forráskódú könyvtári rendszerekre történő váltás nehézségei: könyvtárosok tapasztalatai és javaslatai

Hozzáférhetőség; Integrált gépi rendszer

A nyílt forráskódú integrált könyvtári rendszerek (OSS ILS) iránt egyre nő az érdeklődés a könyvtárak körében. Ezzel együtt az ILS-választék összehasonlítását szolgáló empirikus kutatások és példák hiányoznak, ami nyugtalanítja az érintett könyvtárosokat. Ennek a vizsgálatnak a keretében 20 olyan könyvtárossal készítettek interjút, akik olyan könyvtárban dolgoznak, ahol már áttértek a nyílt forráskódú rendszerre, vagy éppen az áttérés folyamatában vannak. Az interjúk során főleg arra voltak kíváncsiak, miként sikerült az alkalmazási és migrációs folyamatot megvalósítani. Az OSS ILS migrációs folyamatának életciklus modellje a következő lépésekből áll: az OSS ILS tesztelése, az adatok előkészítése a migrációra, a rendszer teszte szabása és installálása, végül a rendszer karbantartása és frissítése. E lépések során a könyvtárak vagy kiképzik munkatársaikat a technika használatára, vagy a rendszert szállító cégre bízák a menet közben

felmerülő problémák megoldását. A cikkben az interjúk eredményeit általánosították, és olyan könyvtárosoknak ajánlják, akik vizsgálni és/vagy alkalmazni szeretnének nyílt forráskódú könyvtári rendszereket. További információk a felmérés online információs portálján érhetők el: <http://opensourceils.com>. A tanulmány természetesen nem vállalkozhatott minden könyvtár tapasztalatának általánosítására, csupán egyes intézmények eredményeit és következtetéseit mutatja be. Fontos hozadéka azonban, hogy részletesen feltárja, mennyire értik meg a könyvtárak az OSS ILS állandó kihívásait, akár a migráció után is, és küzdenek meg vele.

(Autoref.)

Elektronikus könyvtár

284/2013

MÜLLER, Uwe: Erfolgreicher Start in die Betaphase der Deutschen Digitalen Bibliothek In: Dialog mit Bibliotheken. – 25. (2013) 1., p. 33-36.

A Német Digitális Könyvtár béta verziójának sikeres startja

Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár; Portál

A Német Digitális Könyvtárral (DDB) megszületett a német kultúra és tudomány digitális tárgyaihoz és dokumentumaihoz való hozzáférés központi portálja: bárki közös felületen és egy ponton léphet be a számtalan részt vevő intézmény digitális gyűjteményébe, legyen az könyvtár, levéltár vagy múzeum, esetleg kutatóintézet vagy műemlékvédelmi hivatal. A DDB 2012 novemberében kezdte meg nyilvános működését. (A kulturális projekt finanszírozása szövetségi, tartományi és helyi forrásokból történik.)

A DDB az *Europeana* német kapcsolata is, mely aggregált metaadatokat szolgáltat; emellett a részt vevő intézmények kompetenciahálózata is, melynek révén tapasztalatokat, szolgáltatásokat

és technológiákat cserélhetnek. A koordináció a Német Nemzeti Könyvtár (DNB) feladata.

A szoftverértékelés kimutatta, hogy további fejlesztésekre van szükség: elsőként a portál nyilvánossá tételével a legsürgősebb funkcionális és üzemi feltételeknek tettek eleget, a második szakaszban a komponensek bővítésére került sor, ami működőképessé teszi a DDB-t. Jelenleg 5,6 millió tárgy és (zömmel) dokumentum van a könyvtárban 90 intézménytől; a könyvtár csupán a metaadatokat és az ún. derivátumokat tárolja, a nagy felbontású anyagokat az anyaintézmény őrzi. A portál működését sugó és videosegédletek magyarázzák.

A DDB komplexitása az egyes intézményekben készített eltérő eredeti adatokból ered. A megfelelő keresés és az egységes megjelenítés érdekében ezeket egységesíteni kell: a LIDO a múzeumi, EOD a levéltári, MARC, METS/MODS, Dublin Core a könyvtári anyagok esetében használatos, tehát sok feladattal és teszteléssel kell még megbirkózniuk.

Jelentős problémát jelentenek a jogi vonatkozások is (a megjelenített és a csatolt adatok, illetve azok harmadik félhez való továbbítása), de itt csak a metaadatokról van szó. Míg az Europeana esetében CC0-licences, szabad felhasználású metaadatokkal találkozunk, a DDB-ben – kivételes esetben – olyanok is vannak, melyek korlátozott licencűek (a CC-BY esetében a jogtulajdonost meg kell nevezni, a CC-NC-nél

kizárt a kereskedelmi felhasználás), de fontos a digitális tárgyak esetében a hozzáférési és használati jog is.

A béta-fázis alatt tovább kell javítani a DDB technikai és szervezeti infrastruktúráját és a portál funkcionalitását. (Erre 2013-ban mind szövetségi, mind tartományi külön források állnak rendelkezésre.) A fejlesztési tervek között szerepel az adatmodell átdolgozása, a szabványos adatok felhasználása, az Europeana számára való szolgáltatás lehetőségének a megteremtése, a portál-funkciók bővítése. Emellett virtuális kiállításokra és az ehhez szükséges eszközök biztosítására is sor kerül; egy alkalmazás-programozási felület (API) is készül. Az intézmények csereplatformjaul szolgáló ún. szervizportált fejlesztenek ki a munkafolyamatok támogatására, de fontos feladat újabb adatállományok mielőbbi integrálása a DDB-be. Most folynak a rutin üzemmód előkészületei (a folyamatok meghatározása, jogi és szervezeti kérdések tisztázása stb.). A szervezet támogatása érdekében 2013-ban szervizállomás is létesül, mely a részt vevő intézmények és a technikai lebonyolító (FIZ) között összekötőként funkcionál, és a technikai projektvezetéssel együtt ez is a nemzeti könyvtárban kap helyet. (A DDB címe: <http://www.deutsche-digitale-bibliothek.de>.)

(Murányi Lajos)

Lásd még 227, 250

Kapcsolódó területek

Kiadói tevékenység

285/2013

LEE, Carole J. [et al.]: Bias in peer review. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 64. (2013) 1., p. 2-17.

Elfogultság a lektorálásban

Könyvtártudományi kutatás; Lektorálás; Publikálás -tudományos kiadványoké

A lektorálásban tapasztalható elfogultsággal kapcsolatos kutatások a tudományos kommunikációt és a támogatási folyamatot vizsgálják annak érdekében, hogy megállapítsák annak a

mechanizmusnak az ismeretelméleti és társadalmi legitimitását, amellyel a tudományos közösségek ellenőrzik és szabályozzák munkájukat. A szóbeli aggodalmak ellenére, ha közelebbről megvizsgáljuk az elfogultsággal kapcsolatos kutatások empirikus és módszertani korlátait, kérdések merülnek fel az elfogultság számos feltételezett formájának meglétéről és mértékéről. Ez a tanulmány röviden bemutatja a lektorálás funkcióját, történetét és alkalmazási területét; kifejti és bírálja az elfogultság fogalmát a vele kapcsolatos kutatások ismertetésével, jellemzi és vizsgálja az elfogultságra vonatkozó empirikus, módszertani és normatív követelményeket, és mérlegeli a helyzet lehetséges alternatíváit. A szerzők végül az elfogultsággal kapcsolatos fogalmak és tanulmányok bővítését javasolják, hogy megbirkózzanak a lektorálásban közvetlenül vagy közvetve részt vevők társadalmi interakcióinak komplexitásával.

(Autoref. alapján)

286/2013

MULLIGAN, Adrian – HALL, Louise – RAPHAEL, Ellen: Peer review in a changing world : an international study measuring the attitudes of researcher. – Bibliogr. In: Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 64. (2013) 1., p. 132-161.

Lektorálás a változó világban: nemzetközi felmérés a kutatók véleményéről

Felmérés; Kutató -mint olvasó; Lektorálás; Publikálás -tudományos kiadványoké

Ez a nagyszabású nemzetközi tanulmány több mint 4 ezer kutató véleményét méri fel a szakértői lektorálásról. 2009-ben tudományos dolgozatok 40 ezer szerzőjét kérték fel a világ minden részéről egy online felmérésben való részvételre. A kutatóknak számos általános megállapítást kellett értékelniük, majd a válaszadók az a része, akik maguk is lektoráltak korábban, a lektorálással kapcsolatos saját tapasztalataikat kifejező

állításokat minősítettek. A tanulmány úgy találta, hogy a lektorálási folyamatot a kutatók túlnyomó többsége igen magasra értékeli, és a tudományos kommunikáció alapvető elemének tartja. Tízből kilenc szerző úgy véli, hogy a lektorálás javította utoljára publikált cikkének a minőségét. A kettős lektorálás a leghatékonyabb formája a lektorálásnak. A kutatók csaknem háromnegyede szerint a technológiai újítások hatékonyabbá teszik a lektorálást. A legtöbb kutató úgy gondolja, hogy bár a lektorálásnak le kell lepleznie a csalást, rendkívül nehéz ezt megtenni. A bírálók elkötelezettek a további lektorálási munka iránt, és úgy vélik, hogy néhány olyan gyakorlati lépés, mint például új bírálók képzése, tovább javíthatja a lektorálás minőségét.

(Autoref.)

287/2013

RAMIREZ, Marisa L. [et al.]: Do open access electronic theses and dissertations diminish publishing opportunities in the social sciences and humanities? Findings from a 2011 survey of academic publishers. – Bibliogr. jegyzetekben In: College & research libraries. – 74. (2013) 4., p. 368-380.

Csökkentik-e az elektronikus szakdolgozatok és disszertációk a publikálási lehetőségeket a társadalom- és humán tudományok területén? Az egyetemi kiadók körében 2011-ben végzett felmérés eredményei

Elektronikus publikáció; Felmérés; Hozzáférhetőség; Publikálás -tudományos kiadványoké

A felsőoktatási intézmények világszerte egyre inkább elektronikus formában kérik a végzős hallgatóktól szakdolgozataik és disszertációik (ETD) benyújtását, majd nyílt hozzáférésűvé teszik ezeket a munkákat az online repozitóriumokban. A tanulási tanácsadók és a végzős hallgatók azonban aggódnak, hogy ez a fajta szabad hozzáférés a munkájukhoz csökkenti jövőbeni publikálási lehetőségeiket. Ez a tanulmány társadalomtudományi, művészeti és

humán tudományi folyóiratok szerkesztőinek és egyetemi kiadók igazgatóinak véleményét vizsgálta az ETD-ről. Az eredmények szerint az olyan kéziratokat, amelyek nyílt hozzáférésű ETD revideált változatai, mindig szívesen fogadta vagy esetenként mérlegelte közlését a folyóirat-szerkesztők 82,8, illetve az egyetemi kiadók igazgatóinak 53,7 százaléka.

(Autoref.)

288/2013

SCHRIMSHER, Robert H. – NORTHRUP, Lori A.: Helpful hints for every librarian's nightmare : publishing an article. – Bibliogr. In: College & undergraduate libraries. – 20. (2013) 1., p. 87-94.

Tippek ahhoz, hogy a könyvtárosok számára a publikálás ne legyen rémálom...

Cikk; Könyvtárosi hivatás; Publikációs tevékenység; Szerkesztés -tudományos kiadványoké

A szakcikk a könyvtáros szakmában is arra való, hogy a szakemberek egymással megosszák tapasztalataikat. Számos írástechnikai, stílussal és nyelvtannal foglalkozó – nyomtatott vagy elektronikus – segédlet áll az érdeklődők rendelkezésére, akik publikálni szeretnének.

A felsőoktatási könyvtárosoktól az intézmények el is várják, hogy publikáljanak, mivel ez oktatói státuszuk feltétele. Más területeken dolgozó könyvtárosokat pedig az motivál, hogy szeretnék megosztani bevált gyakorlatukat vagy új felfedezéseiket. Vannak olyanok is, akik vonakodnak publikálni, jóllehet az írás kommunikációs eszköz, olyan szükséges készség, amelynek semmi köze a tehetséghez. Bárki meg tud tanulni hatékonyan írni, gondolatait világosan közölni, és gyakorlással lehet csiszolni is az íráskészséget. Az írás olyan, mint egy jó referenzs interjú, olyan kvalitásokat igényel, mint bármely szakmai siker: logikát, világos gondolkodást, összefogottságot és pontosságot. Maga az írás is segíti a gondolkodást, segít rendezni és tisztázni a gondolatokat.

Az írás gyakorlat kérdése. Kevesen rendelkeznek eleve írástehetiséggel, de gyakorlással nagy fejlődést tudnak elérni. A jó írásművet a következők jellemzik: az olvasójának szól, céltudatos, világos, tömör, korrekt és egyszerű. A szerző tegye fel magának ezt a kérdést: „miért is írom mindezt le a jövőendő olvasó számára?” A világos cél meghatározza az egész cikk tónusát és lényeges jellemzőit. További kérdések: mennyire ismerjük a témát, és mennyire ismerik azt leendő olvasóink. A szövegben feltétlenül jelezni kell, amikor nem tényről, hanem véleményről, feltételezésről vagy saját következtetésről van szó.

Még a legjobban megírt cikk sorsa is lehet elutasítás, például amikor a kézirat nem a megfelelő folyóirathoz kerül. Ezért célszerű alaposan áttanulmányozni a szerzőknek szóló instrukciókat, amelyben szerepel a lap témája, küldetése, az elfogadott cikktípusok, az olvasóközönség, a kézirat formátuma stb. Előfordulhat, hogy a kéziratot azért utasítják el, mert a cikkben szereplő vizsgálat nem volt elég alapos (ez az eredeti kutatásoknál fordul elő). Elutasításra adhat okot, ha a kézirat rosszul van megírva. A lektorok ugyanis nem foglalkoznak a kéziratok átírásával, korrigálásával. És végül, elutasítás azoknak a cikkeknek a sorsa, amelyek nem adnak semmiféle új tudást egy adott területen, illetve annak szakirodalmához.

Hogyan lehet egy cikk sikeres? Legyen mások számára hasznos mondanivalója. Megírása előtt mindig szemléljük a meglévő szakirodalmat, a már létező tudásanyaghoz viszonyítsuk mondanivalónkat, annak összefüggéseibe helyezzük kutatásunkat. Válasszunk megfelelő folyóiratot a közlésre, szükség esetén előre érdeklődünk a szerkesztőknél.

A cikkeket harmadik személyben írjuk, objektív és formális stílusban, részekre tagolva. Az eredeti kutatásokról szóló cikkek szokásos tagolása szerint haladva:

- a bevezetés a cikk célját közli (jelen időben);
- a szakirodalom áttekintése a korábbi kutatásokat foglalja össze, és a saját kutatás indokoltságát alapozza meg;
- a módszerekről szóló fejezet a kutatás tervét,

- tárgyát, elemzéseit mutatja be (múlt időkben);
- az eredmények rész a módszertan sorrendjében objektíve írja le, mire jutott az adott kutatás, olyan módon, hogy azok is értsék, akik a nyers adatokat nem ismerik (múlt időkben);
- a tárgyalás rész adja meg az eredmények rész magyarázatát, magát a kutatási kérdésre adott választ; az első bekezdés fogalmazza meg tömören az általános következtetést;
- a következtetések rész voltaképpen a cikk tömör összefoglalója egy bekezdésben (azt szeretnénk, hogy erre emlékezzen az olvasó a cikk elolvasása után).

(Hegyközi Ilona)

289/2013

ZEMSKOV, Andrej Il'ič – ŠRAJBERG, Âkov Leonido-
vič: Razvitie rynka elektronnyh knig : sovremennye
trendy i osobennosti In: Bibliotekovedenie. – (2013)
2., p. 30-38.

Az elektronikus könyvek piacának fejlődése: korszerű trendek és sajátosságok

Állománygyarapítás; Elektronikus könyv; Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Statisztika; Szolgáltatások használata

Az elektronikus könyvek technológiai fejlődési szintje, az eladott mennyiség, a használat és a társadalmi hatás egyelőre nem aktuális kérdések az oroszországi könyvtárakban: a technológia alkalmazása a könyvtárakban és az oktatásban messze elmarad attól, amit az élet megkíván. A moszkvai metróban ugyan többen olvasnak e-könyvet, mint hagyományos könyvet vagy folyóiratot, de egyetlen nagyváros sem vett még a város egészére kiterjedő licencet az e-tananyagok használatára.

Az e-könyvek eladási statisztikái szerint az Egyesült Államokban 2012-ben az e-könyvek eladásából több bevétel keletkezett, mint a nyomtatott könyvekből, és a növekedés üteme is nagyobb. Kutatási adatok alapján szoros összefüggés látható a készülékek és a tartalmak

növekvő eladása között. A brit piac adatai szerint a diákok 60%-a olvas e-könyvet, forrásuk a könyvtár vagy az ingyenes letöltés. A legkedvezőbb az a megoldás, amikor az egyetem megveszi a tankönyveket a hallgatók számára, és harmadik fél rendszerén keresztül teszi azokat elérhetővé.

Oroszországban is nő az e-könyvek forgalma, az utóbbi 3 évben évi 100%-kal. A Smart-Marketing elemző csoport adatai szerint 2011-ben mintegy 1,43 millió olvasó volt a piacon, 2012-re 2 milliót vártak. Jelenleg több mint 3 millió készülék van használatban. Az inFOLIO Research Group az elektronikus szövegek piacát vizsgálta. 2011-ben a legális piac forgalma 112 millió rubelt tett ki (a könyvforgalom 0,16%-a), a növekedés viszont évi 80% körül van. Az előrejelzések 2015–2017-re a könyvpiac 5%-ával számolnak. A kutatócsoport adatai szerint a legálisan elérhető címek száma meghaladta az 58 ezret, a nem legálisaké pedig a 262 ezret. Az orosz piacon sajátosan elkülönül a készülékek és tartalmak forgalmazása.

Az Oktatási és Tudományos Minisztériumhoz tartozó Szövetségi Oktatásfejlesztési Intézet a 2011/2012-es tanévben az e-tankönyvek használatát vizsgálta. A projektben 38 iskola, több mint 500 pedagógus és 3,5 ezer 6-7. osztályos diák vett részt szüleivel együtt, akiknek 1155 különböző típusú, nagyságú olvasókészüléket osztottak szét. A tapasztalatok szerint a tanítási folyamatban a *netbookok* és a táblagépek használhatóak jobban, az elektronikus tintával működő olvasók viszont egy feltöltéssel tovább működnek, és kevésbé ártanak a szemnek. A szülők 80%-a szerint az e-könyveket könnyebb vinni és tárolni.

Oroszországban egy legális e-könyv (szöveg) ára 91 rubel. Az e-könyvek a nagyvárosokban népszerűbbek, ahol a közlekedés sok időt vesz igénybe. A Simba Information cég 2012. évi kutatása szerint nőtt azoknak a száma, akik e-könyvet olvasóknak tekintik magukat, ugyanakkor például az iPad készülékek tulajdonosai nem sorolják magukat közéjük.

2012 őszén az Universitetskaâ kniga c. folyóirat kerekasztal-konferenciát rendezett *Az e-könyv-olvasók nemzeti piacának sajátosságai: lehetőségek és veszélyek* címmel. Ezen a következőket fogalmazták meg:

- a készülékek és az e-könyvek számában az oroszországi piac lemaradása 25-30-szoros az amerikai piachoz képest;
- Oroszországban az e-könyvek a könyvforgalom 0,12-0,16%-át teszik ki, az USA-ban 20-25%-át;
- az oroszországi szolgáltatók előnyben részesítenék a „kölcsonzési” üzleti modellt, például elektronikus olvasójegy bevezetésével. Ugyanakkor a tv-előfizetések hasonló rendszere igazolja, hogy előfordul, nincs a csomagban megfelelő

tétel; jobbnak tűnik, ha csak a valóban szükséges könyvért kell fizetni.

- a könyvtárosok egyelőre semlegesek az e-könyvek tekintetében. Ha a könyvtár jogot tud szerezni az e-könyvek csoportos (kollektív) kölcsönzésére, akkor lehetővé válik a szolgáltatás legalább a könyvtár területén.
- az oroszországi kiadók és könyvtárosok egyelőre nem számolnak egy külföldi szolgáltató megjelenésével. Ha a külföldi üzletemberek vonzónak találják az orosz piacot, működésüknek nincs akadálya.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 225

Az ismertett cikkek forrásai

Aslib proceedings (GB)	65. (2013) 3., 4.
Bibliotekovedenie (RU)	(2013) 2.
Bibliothek (DE)	37. (2013) 1., 2.
BuB (DE)	65. (2013) 3., 4., 5.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	58. (2013) 2., 3.
Collection building (US)	32. (2013) 2.
Collection management (US)	38. (2013) 2.
College & research libraries (US)	74. (2013) 4.
College & research libraries news (US)	74. (2013) 1.
College & undergraduate libraries (US)	20. (2013) 1., 2.
Computers in libraries (US)	33. (2013) 4., 5.
Čtenář (CZ)	65. (2013) 6.
Dialog mit Bibliotheken (DE)	25. (2013) 1.
IFLA journal (I)	39. (2013) 1., 2.
Information research (I)	18. (2013) 3.
Information technology and libraries (US)	31. (2012) 4.
Interlending & document supply (GB)	41. (2013) 2.

ITlib (SK)	16. (2013) 1.
The journal of academic librarianship (US)	39. (2013) 2.
Journal of access services (US)	10. (2013) 2.
Journal of documentation (GB)	69. (2013) 2., 3., 4.
Journal of the American Society for Information Science and Technology (US)	64. (2013) 1., 3., 4.
Knihovna (CZ)	24. (2013) 1.
Knižnica (SK)	14. (2013) 4., 5.
Library and information research (I)	37. (2013) 114.
Library hi tech (US)	31. (2013) 2.
Library management (GB)	34. (2013) 4/5
The library quarterly (US)	83. (2013) 1., 2.
Libri (I)	63. (2013) 1., 2.
Naučnye i tehničeskie biblioteki (RU)	(2013) 5.
New review of information networking (GB)	18. (2013) 1.
Online information review (I)	36. (2013) 3.
Public library quarterly (US)	32. (2013) 2.
Public services quarterly (US)	9. (2013) 2.
Scandinavian library quarterly (Sx)	46. (2013) 2.

Camus-kiállítás QR-kódokkal

Mobileszközökön fejthető meg Albert Camus francia író centenáriumi emlékkiállítása a Szegedi Tudományegyetem Tanulmányi és Információs Központ átriumában.

A Francia Intézet Szegeden is bemutatta QR-kódok mögé elhelyezett Albert Camus-kiállítást a Nobel-díjas író születésének 100. évfordulója alkalmából. Az SZTE Klebelsberg Könyvtár előterében látható kiállítás egy ingyenesen letölthető mobilalkalmazásból és hét plakátból áll.

Utóbbiakon vannak a QR-kódok, amelyek leolvasásával másfél órányi multimédiás Camus-anyag érhető el hat nyelven. A kisméretű, de nagyszabású virtuális kiállítás mellé az egyetemi könyvtár hagyományosan elérhető Camus-könyveit is közszemlére tette.

A QR-kódokat okostelefon vagy táblagép segítségével lehet elolvasni, így legjobb, ha a látogató ilyen eszközzel érkezik. Előre is fel lehet rá készülni, mert a szükséges alkalmazás letölthető az Institut Français weboldaláról.

(Forrás: Google Értesítő, 2013. nov. 27.

http://www.delmagyar.hu/szte/camus_szabadsag_qr-kodok/2359596/)